MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS

POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

IEVA NARAŠKEVIČIŪTĖ-KUBILĖ

KINIJOS REGIONINIO GEOPOLITINIO KODO RYTŲ AZIJOJE ANALIZĖ

Magistro baigiamasis darbas

Vadovė

doc. dr. Audronė Janužytė

VILNIUS

2015

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS

POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

KINIJOS REGIONINIO GEOPOLITINIO KODO RYTŲ AZIJOJE ANALIZĖ

Tarptautinės politikos ir ekonomikos magistro baigiamasis darbas

Studijų programa 621L20012

Vadovė

_____doc. dr. Audronė Janužytė

2015-…-…

Recenzentas

_____

2015-…-…

Atliko

TPemns3-01 gr. stud.

_____Ieva Naraškevičiūtė-Kubilė

2015-...-...

VILNIUS

2015

DARBE NAUDOJAMOS SANTRUMPOS

BVP – bendrasis vidaus produktas

BVP PGP – bendrasis vidaus produktas pagal perkamosios galios paritetą

JT – Jungtinės Tautos

LIA – Liaudies išlaisvinimo armija

KKP – Kinijos komunistų partija

KLR – Kinijos Liaudies Respublika

TVF – Tarptautinis valiutos fondas

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Kinijos gyventojų skaičiaus augimas ir jų dalys visuomenėje pagal amžiaus grupes 44

2 pav. Ekonominiai rodikliai, kuriais Kinija lenkia JAV 49

TURINYS

DARBE NAUDOJAMOS SANTRUMPOS 3

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS 4

ĮVADAS 6

1. VALSTYBĖS GALIOS IR REGIONINIO GEOPOLITINIO KODO SĄSAJOS 10

1.1. Valstybės galia tarptautiniuose santykiuose. Galios pusiausvyros koncepcija 10

1.2. Geopolitinio kodo samprata. Regioninio geopolitinio kodo konstruktas 16

2. KINIJOS GALIOS IR REGIONINIO GEOPOLITINIO KODO ĮTAKOS VALSTYBĖS UŽSIENIO POLITIKAI RYTŲ AZIJOS REGIONE ANALIZĖ 37

2.1. Tarptautinės sistemos ir galios santykių pasaulyje pokyčiai. Kinijos galios charakteristika 37

2.2. Kinijos valstybinė ir regioninė geopolitinė tapatybės 58

2.3. Nacionaliniai Kinijos interesai Rytų Azijoje 64

2.4. Regioninės grėsmės Kinijai ir jų eliminavimas 70

2.5. Kinijos užsienio politika Rytų Azijos regione 75

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS 96

ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS 100

ANOTACIJA 109

ANNOTATION 109

SANTRAUKA 110

SUMMARY 111

PRIEDAI 112

ĮVADAS

Temos aktualumas. Pasibaigus Šaltajam karui, dvipolio pasaulio tvarką pakeitė vienpolis Amerikos dominavimas tarptautiniuose santykiuose, tačiau didėjanti kitų valstybių įtaka tarptautinėje politikoje rodo, jog JAV iš dalies praranda tarptautinėje arenoje turėtas lyderės pozicijas, o pasaulyje pradeda formuotis daugiapolė tarptautinė sistema. S. P. Huntingtono nuomone, „Vakarai yra ir artimiausiu metu bus galingiausia civilizacija. Tačiau jų galia kitų civilizacijų atžvilgiu mažėja. [...] Kitos, konfucianizmo ar islamo visuomenės, mėgina plėsti savo ekonomines ir politines galias, kad pasipriešintų Vakarams ir išlaikytų pusiausvyrą jų atžvilgiu“[1]. Viena iš tokių valstybių galima įvardinti Kinijos Liaudies Respubliką (toliau – KLR). 2011 m. Tarptautinis valiutos fondas (toliau – TVF) prognozavo, kad Kinijos bendrasis vidaus produktas pagal perkamosios galios paritetą (toliau – BVP PGP) 2016 m. bus didesnis už JAV atitinkamai 18,98 trln. dolerių ir 18,81 trln. dolerių[2]. 2014 m. spalį TVF paskelbė, jog Kinijos BVP PGP jau aplenkė JAV, sudarydamas 17,6 trln. dolerių, lyginant su 17,4 trln. dolerių Amerikos BVP PGP (žr. 1 priedą)[3]. Pagal realųjį BVP Kinija užima antrąją vietą pasaulyje. Jos BVP 2014 m. siekė 10 trln. dolerių, o pirmoje vietoje esančių JAV – 17,5 trln. dolerių (žr. 2 priedą)[4]. Kinija taip pat yra antroji pasaulyje pagal karines išlaidas: 2014 m. jos sudarė 132 mlrd. dolerių (JAV karinės išlaidos buvo 526,8 mlrd. dolerių)[5]. XXI a. 2 dešimt. pastebima tendencija, jog auganti KLR galia, pirmiausia ekonominė ir karinė, skatina aktyvius jos veiksmus Rytų bei Pietų Kinijos jūrose ir tai tampa tam tikru iššūkiu Kinijos santykiams su Japonija ir Pietryčių Azijos šalimis. Valstybės galios augimas gali sąlygoti aktyvesnę užsienio politiką, siekiant tikslų Rytų Azijoje, ar atskirų regiono šalių, pavyzdžiui, Taivano arba Pietų Korėjos atžvilgiu.

Temos naujumas. Kinijos užsienio politika Rytų Azijos regione analizuojama, remiantis realizmo valstybės galios ir jos pusiausvyros tarptautiniuose santykiuose koncepcijomis bei geopolitinio kodo kaip tyrimo metodo taikymo prieiga. Reikia pripažinti, jog geopolitinio kodo kaip tyrimo metodo, analizuojant šalių užsienio politiką, pasirinkimas nėra dažnas, todėl KLR užsienio politikos Rytų Azijos regione nagrinėjimas, taikant šį tyrimo metodą, iš dalies yra naujas.

---

[1] Huntington S. P., *Civilizacijų susidūrimas ir pasaulio pertvarka*, Vilnius: Metodika, 2011, p. 21.
[2] Weisbrot M., „2016: when China overtakes US“, *The Guardian*, 2011, balandžio 27, <http://www.theguardian.com/commentisfree/cifamerica/2011/apr/27/china-imf-economy-2016> [žiūrėta 2015-01-13].
[3] Duncan H., Martosko D., „America usurped: China becomes world’s largest economy – putting USA in second place for the first time in 142 years“, *Daily Mail*, 2014, spalio 9, <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2785905/China-overtakes-U-S-world-s-largest-economy-IMF-says-economy-worth-17-6trillion-America-falls-second-place-time-1872.html> [žiūrėta 2015-01-13].
[4] Žr. World’s largest economies, <http://money.cnn.com/news/economy/world_economies_gdp/> [žiūrėta 2015-01-13].
[5] Wong E., „China Announces 12,2 % Increase in Military Budget“, *The New York Times*, 2014, kovo 5, <http://www.nytimes.com/2014/03/06/world/asia/china-military-budget.html?_r=2> [žiūrėta 2015-01-13].

Tyrimo problema: Kokie yra esminiai Kinijos regioninio geopolitinio kodo sandaros elementų bruožai ir kokia yra jų įtaka, formuojant ir įgyvendinant valstybės užsienio politiką regioniniu lygmeniu, t. y. Rytų Azijos regione.

Tyrimo objektas: Kinijos regioninis geopolitinis kodas Rytų Azijoje.

Tyrimo dalykas: Nagrinėjami Kinijos regioninio geopolitinio kodo sandaros elementai, t. y. valstybinė tapatybė ir jos sąlygota regioninė geopolitinė tapatybė; nacionaliniai šalies interesai Rytų Azijoje; jiems kylančios grėsmės ir jų neutralizavimo būdai šiame regione.

Darbo tikslas: Ištirti Kinijos regioninį geopolitinį kodą Rytų Azijoje ir atskleisti jo sąsajas su valstybės užsienio politika šiame regione.

Darbo uždaviniai:

1. Remiantis valstybės galios ir jos pusiausvyros tarptautiniuose santykiuose teorine prieiga bei taikant geopolitinį kodą kaip tyrimo metodą, sukonstruoti tyrimo modelį problemai tirti;
2. Išanalizuoti Kinijos galios charakteristiką, išskiriant svarbiausius jos požymius;
3. Išnagrinėti Kinijos regioninį geopolitinį kodą Rytų Azijoje, išskiriant esminius aspektus;
4. Ištirti pagrindinius Kinijos užsienio politikos Rytų Azijos regione bruožus ir nustatyti valstybės užsienio politikos sąsajas su jos regioniniu geopolitiniu kodu.

Pagrindinis ir šalutiniai klausimai. Pagrindinis klausimas: Kaip Kinijos regioninis geopolitinis kodas Rytų Azijoje veikia jos užsienio politiką šiame regione? Šalutiniai klausimai: Kas yra regioninis geopolitinis kodas? Kokie yra regioninio geopolitinio kodo sandaros elementai? Kaip yra apibrėžiama valstybės galia ir galios pusiausvyra tarptautiniuose santykiuose? Kokios sąsajos sieja valstybės galią su jos regioniniu geopolitiniu kodu?

Priklausomi ir nepriklausomi kintamieji. Priklausomas kintamasis – Kinijos užsienio politika Rytų Azijos regione. Nepriklausomi kintamieji: valstybės galia, valstybinė tapatybė, regioninė geopolitinė tapatybė, nacionaliniai šalies interesai Rytų Azijoje, jiems kylančios grėsmės ir jų neutralizavimo būdai.

Magistro darbe keliamas **hipotetinis teiginys**, jog šiuo metu aktyvią Kinijos užsienio politiką Rytų Azijos regione lemia auganti šalies galia ir konstruojamo regioninio geopolitinio kodo raiška, t. y. formuojamos valstybinė ir regioninė geopolitinė tapatybės, nacionaliniai interesai Rytų Azijoje, jiems kylančių grėsmių nustatymas, vertinimas, prevencija ir neutralizavimo būdai šiame regione.

Tyrimo metodai. Magistro darbe naudojamas **dokumentų analizės metodas** – analizuojami įvairių autorių tyrinėjimai, susiję su geopolitinių kodų, jų sandaros elementų ir galios koncepcijų tematika. Siekiant suvokti Kinijos valstybinės ir regioninės geopolitinės tapatybių, šalies nacionalinių

interesų Rytų Azijoje, interesams kylančių grėsmių ir jų neutralizavimo strategijų sąsajas su valstybės užsienio politika regione, naudojamas **turinio analizės metodas**. N. Statkaus, E. Motiekos ir Č. Laurinavičiaus nuomone, geopolitinis kodas – tai mentalinė schema, pasireiškianti geopolitinių veikėjų žodžiuose ir rašytiniuose tekstuose arba netiesiogiai išvedama iš jų veiksmų[6], todėl, analizuojant KLR regioninį geopolitinį kodą Rytų Azijoje, nagrinėjamos Kinijos valdžios atstovų kalbos, pareiškimai ir oficialiai publikuoti dokumentai. **Atvejo studijos metodas** naudojamas, nagrinėjant konkrečius KLR santykių su Rytų Azijos regiono šalimis atvejus, pavyzdžiui, konfliktus Rytų ir Pietų Kinijos jūrose. **Geopolitinio kodo metodas** naudojamas, tiriant specifinius Kinijos regioninio geopolitinio kodo Rytų Azijoje bruožus, susijusius su valstybine ir regionine geopolitine šalies tapatybėmis, nacionaliniais interesais Rytų Azijoje, interesams kylančiomis grėsmėmis ir jų neutralizavimo strategijomis šiame regione.

Darbo šaltiniai ir literatūra. Analizuojant valstybės galią bei galios pusiausvyros koncepciją tarptautiniuose santykiuose, remiamasi H. J. Morgenthau studija „Politika tarp valstybių: kova dėl galios ir taikos“, o nagrinėjant šalies galios apskaičiavimo būdus ir su tuo susijusius sunkumus – J. Keohane ir J. Nye publikacija „Power and Interdependence“ bei J. Nye studija „Soft Power. The Means to Success in World Politics“. Pastarojoje pateikiamos autoriaus įžvalgos taip pat svarbios, apibrėžiant kietąją ir minkštąją valstybės galias. Santykinė ir struktūrinė šalies galia apibrėžiama, remiantis N. Statkaus, E. Motiekos ir Č. Laurinavičiaus publikacija „Geopolitiniai kodai: tyrimo metodologija“. Balansavimo ir šliejimosi strategijų analizę pateikia S. P. Huntingtonas studijoje „Civilizacijų susidūrimas ir pasaulio pertvarka“[7].

Analizuojant geopolitinio kodo sampratą, apibrėžiant regioninį geopolitinį kodą bei jo sandaros elementus – valstybinę ir geopolitinę tapatybes, nacionalinius šalies interesus, interesams kylančias grėsmes, jų prevenciją ir neutralizavimą, remiamasi N. Statkaus, E. Motiekos ir Č. Laurinavičiaus studija „Geopolitiniai kodai: tyrimo metodologija“. Ji svarbi, konstruojant Kinijos regioninio geopolitinio kodo Rytų Azijoje tyrimo modelį. Nagrinėjant valstybinės ir geopolitinės tapatybių sampratą, remiamasi P. A. Kowerto ir A. Wendto publikacijomis. Tiriant nacionalinius valstybių interesus, naudojamasi J. Weldes ir Y. Xuetongo publikacijų įžvalgomis. Grėsmių šalių interesams bei

[6] Statkus N. ir kt., *Geopolitiniai kodai: tyrimo metodologija*, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2003, p. 156.
[7] Morgenthau H. J., *Politika tarp valstybių: kova dėl galios ir taikos*, Vilnius: Margi raštai, 2011; Keohane R., Nye J., *Power and Interdependence*, Glenview: Scott, Foresman and Company, 1989; Nye J., *Soft Power. The Means to Success in World Politics*, New York: Public Affairs, 2004; Statkus N. ir kt., *Geopolitiniai kodai: tyrimo metodologija*, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2003; Huntington S. P., *Civilizacijų susidūrimas ir pasaulio pertvarka*, Vilnius: Metodika, 2011.

saugumui tyrimo pagrindas yra B. Buzano studija „Žmonės, valstybės ir baimė: Tarptautinio saugumo studijos po Šaltojo karo“[8].

Nagrinėjant tarptautinės sistemos ir galios santykių pasaulyje pokyčius, remiamasi S. P. Huntingtono publikacija „Civilizacijų susidūrimas ir pasaulio pertvarka“ bei Z. Brzezinskio studija „Strateginės įžvalgos. Amerika ir pasaulio galios krizė“[9]. Augančią Kinijos galią charakterizuojantys veiksniai: valstybės fizinė bazė, kariniai, ekonominiai ir technologiniai jos pajėgumai, analizuojami, remiantis įvairiais statistiniais duomenimis, kurių pagrindiniai šaltiniai – CŽV pasaulio faktų knyga (angl. *CIA Factbook*) bei Pasaulio Banko duomenų bazė.

Esminių KLR regioninio geopolitinio kodo Rytų Azijoje bruožų atskleidimui naudojamasi M. Honghua, W. Meissnerio ir Y. Xuetongo publikacijomis, kuriose nagrinėjamos Kinijos valstybinė ir regioninė geopolitinė tapatybės, nacionaliniai interesai regione ir jiems kylančios grėsmės[10]. Kinijos užsienio politikos bei jos santykių su Rytų Azijos regiono šalimis ir JAV analizė remiasi J. P. Cabestano, S. Yueno, X. Lipingo, R. Ongo, P. J. Smitho ir G. Segalo straipsniais[11].

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro įvadas, du skyriai, išvados ir rekomendacijos, šaltinių ir literatūros sąrašas, santraukos ir anotacijos lietuvių bei anglų kalbomis ir priedai. Pirmajame skyriuje analizuojamos valstybės galios ir galios pusiausvyros tarptautiniuose santykiuose koncepcijos realizmo teorijoje ir regioninio geopolitinio kodo konstruktas, kurie šiame darbe naudojami kaip teorinė prieiga ir tyrimo metodas Kinijos regioninio geopolitinio kodo Rytų Azijoje tyrimui atlikti. Antrajame skyriuje nagrinėjama Kinijos galios charakteristika, regioninis geopolitinis kodas ir valstybės užsienio politika Rytų Azijos regione bei jų sąsajos.

[8] Statkus N. ir kt., *Geopolitiniai kodai: tyrimo metodologija*, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2003; Kowert P. A., „National identity. Inside and out“, *Security Studies*, 1998/99, Vol. 8; Wendt A., *Social Theory of International Politics*, Cambridge: Cambridge University Press, 1999; Weldes J., „Constructing National Interests“, *European Journal of International Relations*, 1996, Vol. 2; Xuetong Y., *Analysis of China's National Interests*, Monterey: MIIS, 1996; Buzan B., *Žmonės, valstybės ir baimė: Tarptautinio saugumo studijos po Šaltojo karo*, Vilnius: Eugrimas, 1997.

[9] Huntington S. P., *Civilizacijų susidūrimas ir pasaulio pertvarka*, Vilnius: Metodika, 2011; Brzezinski Z., *Strateginės įžvalgos. Amerika ir pasaulio galios krizė*, Vilnius: Versus aureus, 2013.

[10] Honghua M., „China's National Identity in Transition: Domestic and International Perspectives (1982-2012)“, *Social Sciences in China*, 2014, Vol. 35; Meissner W., „China's Search for Cultural and National Identity from the Nineteenth Century to the Present“, *China Perspectives*, 2006, Vol. 68; Xuetong Y., *Analysis of China's National Interests*, Monterey: MIIS, 1996.

[11] Cabestan J. P., „Taiwan: An Internal Affair! How China's Domestic Politics and Foreign Policy Interact on the Taiwan Issue?“, *East Asia*, 2009, Vol. 26; Yuen S., „Under the Shadow of China: Beijing's policy towards Hong Kong and Taiwan in comparative perspective“, *China Perspectives*, 2014, Vol. 2; Liping X., „The Korean Factor in China's Policy Toward East Asia and the United States“, *American Foreign Policy Interests*, 2005, Vol. 27; Ong R., „South Korea and China's Security Objectives in East Asia“, *Asia-Pacific Review*, 2008, Vol. 15; Smith P. J., „China-Japan Relations and the Future Geopolitics of East Asia“, *Asian Affairs*, 2009, Vol. 35; Segal G., „East Asia and the „Constrainment“ of China“, *International Security*, 1996, Vol. 20.

1. VALSTYBĖS GALIOS IR REGIONINIO GEOPOLITINIO KODO SĄSAJOS

Teorinėje darbo dalyje analizuojamos valstybės galios ir galios pusiausvyros tarptautiniuose santykiuose koncepcijos realizmo teorijoje bei regioninio geopolitinio kodo konstruktas, kurie šiame darbe naudojami kaip teorinė prieiga Kinijos regioninio geopolitinio kodo Rytų Azijoje tyrimo modeliui sudaryti.

1.1. Valstybės galia tarptautiniuose santykiuose. Galios pusiausvyros koncepcija

Valstybės galia tarptautiniuose santykiuose. Realistinėje bei neorealistinėje paradigmose valstybės galia laikoma tarptautinių santykių pagrindu. Tarptautinė politika – akivaizdus valstybių kovos dėl galios pavyzdys, arba, remiantis H. J. Morgenthau, – siekis kontroliuoti kitų valstybių politiką[12]. Plačiąja prasme H. J. Morgenthau galią suvokia kaip gebėjimą valdyti kitų žmonių mąstymą ir veiksmus, o siaurąja prasme – valstybės galią, t. y. galią, kurią savo rankose turi valstybės atstovai, vykdantys jos užsienio politiką ir reprezentuojantys šalį tarptautinėje arenoje[13]. K. N. Waltzas valstybės galią apibūdina kaip veiksnius, kuriais viena šalis daro įtaką kitai labiau nei pastaroji veikia pirmąją[14]. Galima teigti, jog didesnės galios turėjimas įgalina valstybę kreipti mažiau galios turinčiųjų šalių veiksmus sau tinkama linkme.

H. J. Morgenthau nuomone, galios politiką sąlygoja valstybių noras nustatyti taisykles kitoms šalims, pasinaudojant savo turima įtaka, o pati galia yra priklausoma nuo materialių ir nematerialių veiksnių: teritorijos bei gyventojų populiacijos dydžio, gamtinių išteklių, ekonominių rodiklių, pramonės išvystymo, kariuomenės dydžio ir jos pajėgumų, valdymo kokybės, piliečių paramos valdžiai ir kitų[15]. Tiriant valstybės galią, būtina atsižvelgti į visus veiksnius, nors, pasak H. J. Morgenthau, ekonominiai bei kariniai valstybės galią apsprendžiantys veiksniai tradiciškai yra dominuojantys[16]. N. Statkus, E. Motieka ir Č. Laurinavičius pabrėžia, jog valstybės galia yra nusakoma šalies vertė tarptautinėje sistemoje, tačiau tarptautinių santykių teorijos nepateikia nusistovėjusio galios apskaičiavimo metodo, egzistuojančio, pavyzdžiui, ekonomikos teorijose, kur prekių ir paslaugų vertę atspindi jų kaina, išreikšta pastarosios matavimo vienetu – pinigais[17]. Galima teigti, jog, nagrinėjant atskiros valstybės galią, materialūs, skirtingai nei nematerialūs, ją apsprendžiantys veiksniai atrodo

[12] Morgenthau H. J., *Politika tarp valstybių: kova dėl galios ir taikos*, Vilnius: Margi raštai, 2011, p. 53.
[13] Ten pat, p. 49, 135.
[14] Waltz K. N., *Theory of International Politics*, New York: McGraw, 1979, p. 130–133.
[15] Morgenthau H. J., *Politika tarp valstybių: kova dėl galios ir taikos*, Vilnius: Margi raštai, 2011, p. 143–184.
[16] Ten pat, p. 50–54.
[17] Statkus N. ir kt., *Geopolitiniai kodai: tyrimo metodologija*, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2003, p. 83.

patikimesni, nes yra lengviau nustatomi ir išmatuojami. R. Keohane ir J. Nye mano, kad valstybės galios kaip tam tikrų materialių resursų (plačiąja prasme) kontrolės suvokimas supaprastina jos apskaičiavimą[18]. Materialūs valstybės galios resursai dažniausiai apima:

1) šalies fizinę bazę. Valstybės fizinę bazę B. Buzanas apibrėžia kaip teritorijos su visais jai priklausančiais naudingaisiais ištekliais bei sukurtomis gėrybėmis ir gyventojų visumą[19]. J. Frankelio nuomone, nors akivaizdus ryšys tarp šalies gyventojų populiacijos dydžio bei jos galios nėra nustatytas, tačiau mažą gyventojų skaičių turinti valstybė, nepriklausomai nuo to, kokie dideli jos pasiekimai kitose srityse, niekada nebus didžioji galybė[20]. Kito fizinės bazės komponento – geografinių veiksnių (šalies teritorijos dydžio, reljefiškumo, priėjimo prie jūros, turimų naudingųjų išteklių ir kt.), svarbą valstybės galiai itin akcentuoja geopolitikos mokslo atstovai;

2) karinius pajėgumus. J. Bially teigia, kad, vertinant karinius šalies pajėgumus, svarbu atsižvelgti tiek į jų kiekybę, tiek į jų kokybę[21]. Jis pažymi, jog šio resurso turinį sudaro gynybai skiriamas biudžetas, karių ir ginkluotės skaičius, karinės infrastruktūros kiekis, karinio-pramoninio komplekso išvystymas, karinių mokslo centrų egzistavimas, karių išsilavinimas, ginkluotės ir karinės infrastruktūros kokybė bei panašūs aspektai[22];

3) ekonominę gerovę. C. Hillo nuomone, nuo ekonominės valstybės gerovės priklauso jos užsienio politikos sėkmė, kadangi prasta ekonominė padėtis apriboja šalies veiksmus tarptautinėje politikoje, o klestinti ekonomika ne tik leidžia sėkmingai vykdyti užsienio politiką bei siekti užsibrėžtų tikslų, bet ir padeda kompensuoti tam tikrus valstybės trūkumus (pavyzdžiui, savų gamtinių išteklių neturinti šalis gali juos pakeisti importuojamais)[23];

4) technologinius pajėgumus. Jie yra tiesiogiai susiję su ekonominiais ir kariniais resursais, nes, tik diegiant inovacijas bei vystant technologijas, valstybė gali būti pažangi ekonominėje ir karinėje srityse[24].

Nors J. Nye iš esmės pritaria, kad galios kaip šalies teritorijos, gyventojų skaičiaus, karinių, ekonominių bei technologinių resursų samprata palengvina jos išmatavimą, tačiau jų nesuabsoliutina. Autoriaus nuomone, kai valstybės galios ir ją apsprendžiančių materialių resursų sąvokos vartojamos sinonimiškai, kartais susiduriama su paradoksu, jog tos valstybės, kurios kontroliuoja daugiausiai materialių resursų ir dėl to turėtų turėti didžiausią galią lemti kitų tarptautinių santykių dalyvių

[18] Keohane R., Nye J., *Power and Interdependence*, Glenview: Scott, Foresman and Company, 1989, p. 11.
[19] Buzan B., *Žmonės, valstybės ir baimė: Tarptautinio saugumo studijos po Šaltojo karo*, Vilnius: Eugrimas, 1997, p. 132.
[20] Frankel J., *Tarptautiniai santykiai permainingame pasaulyje*, Kaunas: Litterae Universitatis, 1993, p. 103.
[21] Bially J. et al., *Measuring National Power in the Postindustrial Age*, Santa Monica: RAND, 2000, p. 135.
[22] Ten pat, p. 136–143.
[23] Hill C., *The Changing Politics of Foreign Policy*, Basingstoke: Palgrave MacMillan, 2003, p. 148–151.
[24] Bially J. et al., *Measuring National Power in the Postindustrial Age*, Santa Monica: RAND, 2000, p. 53–56.

veiksmus, ne visada pasiekia norimų rezultatų[25]. Galima teigti, jog galios prilyginimas materialių resursų visumai dažnai laikomas pernelyg supaprastintu ir neįvertinančiu kitų ją veikiančių nematerialių veiksnių, pavyzdžiui, psichologinių (gyventojų lojalumas valstybei), sociopolitinių (piliečių parama valdžiai bei jos sprendimams) ar kultūros patrauklumo, politinių principų ir morale paremtos diplomatijos[26]. Kita vertus, H. J. Morgenthau nuomone, moralės veiksnio įtraukimas į tarptautinius santykius iškelia ir dvi su tuo susijusias problemas. Pirma, moralės laikymasis yra tinkamas bei reikalingas, bet naivu tikėtis, kad tarptautiniuose santykiuose ir tarptautinėse institucijose įtvirtintos jos normos galės sumažinti valstybių galios siekius. Antra, galingieji dažnai nori savo moralę paversti universalia pasaulio morale[27]. Vis dėlto, galima teigti, kad visais atvejais pagrindinis galios tikslas yra dominavimas kito atžvilgiu – ir tada, kai ji paremta moraliniais principais, ir tada, kai ji tėra jėga, kuriai negalioja jokios moralės normos.

C. Hillo nuomone, valstybės galia gali būti traktuojama trimis būdais: 1) kaip tikslas. Galia kaip tikslas susijusi su jos šaliai teikiama nauda (prestižu, garbe, materialine gerove) ir iš to atsirandančiu pasitenkinimo jausmu; 2) kaip priemonė, siekiant užsibrėžtų tikslų. Galia kaip priemonė laikoma įrankiu, padedančiu pasiekti svarbiausią valstybės tikslą – išlikti; 3) kaip tarptautinės sistemos kontekstas. Galia kaip tarptautinių santykių kontekstas leidžia interpretuoti galios pasiskirstymą tarp šalių bei jo pasekmes. Tai padeda užsienio politikos formuotojams priimti sprendimus. Tačiau, pasak autoriaus, tokia valstybės galios skirtis aiškiai matoma tik teoriniame lygmenyje[28]. Galima teigti, jog praktikoje valstybės galia vienu metu atlieka bent du iš minėtų vaidmenų: galios pasidalijimo tarp tarptautinių santykių subjektų vertinimas įgalina suvokti tarptautinės sistemos kontekstą, o antrasis vaidmuo priklauso nuo šalies valdančiojo elito – ar galia jiems yra galutinis tikslas, ar tik priemonė aukštesniems tikslams įgyvendinti.

J. Nye pabrėžia, kad egzistuoja keli būdai, kuriais valstybės daro įtaką tarptautinėje politikoje: 1) buvimas tiesiogine karine grėsme; 2) ekonominis spaudimas; ir 3) patrauklumas, kurio paveiktas subjektas nesąmoningai elgiasi taip, kaip veikiantysis nori. Tokiu atveju, valstybės galia gali būti kietoji, kai poveikis oponentui daromas, naudojantis karinėmis ar ekonominėmis spaudimo priemonėmis, ir minkštoji, kai kito elgesį galima paveikti šalies patrauklumu bei įtikinėjimo metodais[29]. Pasak S. P. Huntingtono, minkštoji galia yra neatsiejama nuo kultūros: „kultūrų pasiskirstymas pasaulyje atspindi galios pasiskirstymą“, nes „[...] Per visą istoriją civilizacijos galia paprastai plisdavo

[25] Nye J., *Soft Power. The Means to Success in World Politics*, New York: Public Affairs, 2004, p. 3.
[26] Morgenthau H. J., *Politika tarp valstybių: kova dėl galios ir taikos*, Vilnius: Margi raštai, 2011, p. 14.
[27] Ten pat, p. 14–15.
[28] Hill C., *The Changing Politics of Foreign Policy*, Basingstoke: Palgrave MacMillan, 2003, p. 129–134.
[29] Nye J., *Soft Power. The Means to Success in World Politics*, New York: Public Affairs, 2004, p. 2.

su jos kultūros klestėjimu, ir beveik visada šis klestėjimas buvo pasiekiamas civilizacijos galia, siekiant perduoti jos vertybes, įpročius ir tradicijas kitoms visuomenėms“ [30]. J. Nye teigia, jog valstybė gali pasiekti norimų rezultatų dėl to, kad kitos šalys žavisi jos vertybėmis bei seka jos pavyzdžiu[31]. S. P. Huntingtonas, remdamasis J. Nye, pažymi, jog kietoji valstybės galia, pagrįsta vadovavimu kitiems dėl karinės ir ekonominės jėgos, skiriasi nuo minkštosios valstybės galios, sąlygotos šalies kultūros ir ideologijos gebėjimo patraukti kitas šalis į savo pusę. Autoriaus nuomone, nors minkštoji galia yra ne mažiau svarbi už kietąją, tačiau ji yra tikra tik tada, kai remiasi kietąja galia. Kultūros ir ideologijos tampa patrauklios, tik lydimos materialios sėkmės, t. y. didėjant ekonominei bei karinei galiai, valstybės ima labiau savimi pasitikėti, tampa išdidžios ir laiko savo kultūrą arba minkštąją galią pranašesne. Priešingai, esant silpnai ekonomikai bei kariniams pajėgumams, šalys susiduria su valstybinės tapatybės krize ir ekonominio, karinio bei politinio klestėjimo pavyzdžių bando ieškoti kitose kultūrose [32]. Galima daryti išvadą, kad minkštoji valstybės galia – kultūros ir ideologijos patrauklumas – yra tiesiogiai proporcinga kietajai valstybės galiai – ekonominei bei karinei sėkmei. Pastarajai mažėjant, mažėja ir žavėjimasis šalies kultūra bei kitų valstybių noras tapatintis su ja.

Valstybės galia taip pat skirstoma į santykinę ir struktūrinę. N. Statkus, E. Motieka ir Č. Laurinavičius santykinę galią apibūdina kaip šalies gebėjimą pasiekti savo tikslų, nepaisant kitų valstybių pasipriešinimo. Jų teigimu, santykinė galia – tai šalies potencialas arba turimos galimybės valdyti sąveikos su kitomis valstybėmis rezultatus. Šį potencialą lemia kariniai, ekonominiai, politiniai, visuomeniniai bei kultūriniai ištekliai, tačiau santykinė valstybės galia negali būti apspręsta vien materialiomis galimybėmis. Svarbūs yra ir sunkiau nustatomi psichologiniai bei socialiniai veiksniai – socialinė visuomenės darna, racionalus išteklių paskirstymas ir naudojimas. Autoriai pabrėžia, jog santykine galia išreikštas valstybės potencialas yra skaičiuojamas iki sąveikos su kitomis valstybėmis, kurios rezultatams įtakos turi ne tik jau išvardinti veiksniai, bet ir anksčiau vykusių susidūrimų baigtis, nulėmusi tam tikrą šalies prestižą tarptautinėje sistemoje[33]. N. Statkus, E. Motieka ir Č. Laurinavičius struktūrinę valstybės galią apibrėžia kaip gebėjimą nustatyti tarptautinių santykių taisykles, problemų darbotvarkę bei sprendimų priėmimo procedūras. Pasak autorių, struktūrinė galia atspindi kontrolę, atsirandančią iš valstybės daugkartinio gebėjimo panaudoti savo santykinės galios potencialą, siekiant užsibrėžtų tikslų santykiuose su kitomis šalimis ir taip formuojant pastovius, nelygiaverčius tarpusavio ryšius. Autorių nuomone, struktūrinė galia priklauso tiems, kurie lemia žmonių saugumą, kontroliuoja

[30] Huntington S. P., *Civilizacijų susidūrimas ir pasaulio pertvarka*, Vilnius: Metodika, 2011, p. 82.
[31] Nye J., *Soft Power. The Means to Success in World Politics*, New York: Public Affairs, 2004, p. 5.
[32] Huntington S. P., *Civilizacijų susidūrimas ir pasaulio pertvarka*, Vilnius: Metodika, 2011, p. 82.
[33] Statkus N. ir kt., *Geopolitiniai kodai: tyrimo metodologija*, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2003, p. 84.

gyvybiškai svarbių prekių ir paslaugų gamybos būdą, teikia ir skirsto kreditus bei disponuoja žiniomis ir gali apriboti jų panaudojimą[34]. Galima teigti, jog santykinę galią nusakančių materialių ir nematerialių konkrečių valstybių resursų įvertinimas įgalina prognozuoti jų kolizijos rezultatus, o struktūrine galia disponuojantys tarptautinių santykių dalyviai turi nuolatinę galimybę daryti įtaką kitų tarptautinių santykių dalyvių veiksmams.

Apibendrinant galima teigti, kad:

1) Siekis išlaikyti turimą galią, ją padidinti ar pademonstruoti yra valstybės tikslas, o tarptautinė politika yra kova dėl galios. Valstybės galia apibrėžiama kaip vieno tarptautinių santykių dalyvio gebėjimas daryti įtaką kitų tarptautinių santykių dalyvių veiksmams. Ja disponuoja užsienio politiką vykdantys ir tarptautinėje arenoje šalį reprezentuojantys jos atstovai;

2) Valstybės galią lemia materialūs veiksniai, tokie kaip šalies teritorijos dydis, gyventojų skaičius, gamtiniai resursai, ekonominiai, kariniai ir technologiniai pajėgumai, bei nematerialūs veiksniai – socioekonominis stabilumas, piliečių lojalumas valstybei, gyventojų parama valdžiai ir kt. Taip pat svarbi yra moralė, tačiau ji neturėtų būti pervertinama, nes politiniams tikslams prieštaraujančių moralinių principų dažniausiai atsisakoma;

3) Valstybės galia gali būti kietoji, paremta karine ir ekonomine šalies jėga, bei minkštoji, nulemta jos kultūros ir ideologijos patrauklumo. Be to, valstybės galia skirstoma į santykinę, kuri suvokiama kaip tarptautinių santykių dalyvių galimybių skirtumai, šalies potencialas veikti sąveikos su kitomis valstybėmis rezultatus, bei struktūrinę, kylančią iš pastovaus gebėjimo panaudoti savo santykinės galios potencialą, taip sukuriant nelygiaverčių santykių tarp politinių darinių struktūras.

Galios pusiausvyros koncepcija. Galios pusiausvyra tarptautiniuose santykiuose – tai siekis išlaikyti galios balansą tarp valstybių ir apriboti bet kurios valstybės norą jį keisti. H. Bullas teigia, jog galios pusiausvyra – tai situacija, kai nė vienas tarptautinių santykių subjektas nėra pranašesnėje pozicijoje ir negali nustatyti taisyklių kitiems tarptautinių santykių subjektams[35]. H. J. Morgenthau pažymi, kad bet kokios pusiausvyros pagrindą sudaro dvi prielaidos. Pirmoji jų remiasi teiginiu, jog elementai, kuriuos norima subalansuoti, yra reikalingi visuomenei arba tiesiog turi teisę egzistuoti. Antroji prielaida pabrėžia, kad, išnykus pusiausvyrai, vienas elementas gali imti dominuoti kitų atžvilgiu, kelti grėsmę jų interesams ir netgi egzistavimui. Autoriaus nuomone, dėl šios priežasties tarptautinėje politikoje, kur nėra centrinės valdžios ir valstybių sutarimas dažnai nepasižymi tvirtumu,

[34] Statkus N. ir kt., *Geopolitiniai kodai: tyrimo metodologija*, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2003, p. 85.
[35] Bull H., *The Anarchical Society*, New York: Columbia University Press, 1977, p. 109, cituota iš Edvardas Špokas. *Galios sąvoka. Didelės ir mažos valstybės*: paskaitų medžiaga, Vilnius: MRU, 2009, p. 1.

galios pusiausvyra lemia tarptautinės sistemos stabilumą[36]. Todėl galima teigti, jog galios pusiausvyra bei jos išsaugojimu suinteresuota politika yra stabilumo pasaulyje pagrindas. Vienos valstybės sugebėjimas užimti dominuojančią padėtį taptų grėsme likusių šalių interesams ir gerovei. Šalių reakcija į naujai iškylančią galingą valstybę, kuri kėsinasi sugriauti nusistovėjusią galios pusiausvyrą, gali būti įvairi. S. P. Huntingtonas pažymi, jog tikėtini 3 elgesio modeliai: 1) balansavimas prieš naująją galybę, stengiantis ją sulaikyti; 2) šliejimasis prie kylančios galingos valstybės – prisitaikymas prie jos, tikintis savų interesų gynimo; 3) balansavimo ir šliejimosi strategijų derinimas, galintis sukelti naujosios galybės nepasitenkinimą[37]. Autoriaus nuomone, balansavimo atveju galimas pagrindinis arba antraeilis valstybės vaidmuo. Atlikdama pagrindinio balansuotojo vaidmenį, šalis mėgina vienytis su kitomis, taip pat grėsmę jaučiančiomis valstybėmis ir didina savo karinę bei kitokią galią, taip balansuodama prieš iškylančią galybę pati. Mėginant sukurti galios pusiausvyrą tarp dviejų valstybių, kurios ateityje tikėtina taps per stiprios ir kels grėsmę, šalies vaidmuo yra antraeilis, o stiprėjančios valstybės tampa pagrindinėmis balansuotojomis viena kitos atžvilgiu[38]. S. P. Huntingtono teigimu, balansavimas dominavo Europoje[39]. K. N. Waltzas pritaria šiam autoriui, teigdamas, jog šalys bus linkusios balansuoti ir atsverti naują galią, nes anarchijos sąlygomis tarptautinių santykių dalyviai jaučiasi nesaugūs, o tai verčia vertinti savo turimą galią bei balansuoti[40]. Galimas priešingas balansavimui valstybės elgesio modelis – šliejimasis, kuris reikalauja pasitikėjimo iškylančia galybe ir jos ketinimų geranoriškumu. Šliejimasis, pasak S. P. Huntingtono, yra rizikingas, kadangi iškylanti galybė gali būti agresyvi[41]. Jo nuomone, šliejimosi modelis yra būdingas Azijos šalims. Pavyzdžiui, Kinijoje prisišliejimas buvo vertinamas kur kas labiau nei balansavimas: tradicinė kinų pasaulėžiūra rėmėsi konfucine kruopščiai išreikšta hierarchija, o jos vidaus politikoje vyraujanti prisišliejimo strategija atsispindėjo ir valstybės užsienio politikoje[42]. Kitos šalys buvo pavaldžios Azijos tarptautinių santykių sistemoje ilgai vyravusiai Kinijai, dėl to daugiapolė ar daugiašalė saugumo idėja Azijai nepriimtina. Autoriaus nuomone, Europai būdinga galios pusiausvyra yra istoriškai svetima Azijai, tačiau kitų valstybių šliejimasis prie vėl iškylančios Kinijos priklausys nuo jų saitų su konfucine kultūra bei istorinio santykio su kinais[43]. K. Waltzas neigia faktą, jog šalis gali sudaryti sąjungą su stipresne

[36] Morgenthau H. J., *Politika tarp valstybių: kova dėl galios ir taikos*, Vilnius: Margi raštai, 2011, p. 202–203.
[37] Huntington S. P., *Civilizacijų susidūrimas ir pasaulio pertvarka*, Vilnius: Metodika, 2011, p. 216–217.
[38] Ten pat, p. 217.
[39] Ten pat.
[40] Waltz K. N., *Theory of International Politics*, New York: McGraw, 1979, p. 117–120.
[41] Huntington S. P., *Civilizacijų susidūrimas ir pasaulio pertvarka*, Vilnius: Metodika, 2011, p. 217.
[42] Ten pat, p. 219.
[43] Ten pat, p. 220.

valstybe, t. y. prisišlieti[44]. R. L. Schwelleris nesutinka, kad balansavimo strategijos imamasi dažniau nei prisišliejimo, kadangi sąjungos sudaromos, ne tik siekiant saugumo. Autorius akcentuoja didesnės galios siekį bei godumo veiksnį, kurio vedinos valstybės linkusios šlietis prie galingųjų, nes taip gali gauti naudos sau[45].

Apibendrinant galima teigti, jog:

1) Galios pusiausvyra norima išsaugoti esamą tarptautinės sistemos padėtį ir neleisti bet kuriai valstybei įgyti didesnės galios bei tapti dominuojančia kitų šalių atžvilgiu. Ji garantuoja tarptautinės sistemos stabilumą;

2) Jei vis dėlto viena šalis įgyja kur kas didesnės galios nei kitos ir grasina sugriauti nusistovėjusią galios pusiausvyrą, galimi trejopi valstybių elgesio modeliai: jos gali mėginti balansuoti prieš iškylančią galybę; šlietis prie jos, tikintis, kad jų interesai bus apginti; arba derinti tiek balansavimo, tiek šliejimosi strategijas, tačiau tikėtina, jog tai lems kylančios galios agresiją;

3) Vakarų ir Azijos šalių požiūris į kylančias galybes iš esmės skiriasi: Vakarams priimtinesnis galios pasiskirstymas bei balansavimo prieš naujas galingas valstybes modelis, o daugelis konfucianizmo paveiktų Azijos šalių palankiau žiūri į šliejimosi prie jų modelį;

4) Balansavimo atveju valstybė dažniausiai turi pati įsitraukti į ginklavimosi varžybas ir kurti sąjungas su taip pat grėsmę jaučiančiomis šalimis, o šliejimosi elgesio modelis geriausiai įgyvendinamas tarp kultūriškai artimų valstybių, kurias sieja glaudus ryšys bei pasitikėjimas. Tikimybė susiklostyti vienam ar kitam elgesio modeliui priklauso nuo valstybės tikslų – saugumo arba didesnės galios ir naudos siekio.

1.2. Geopolitinio kodo samprata. Regioninio geopolitinio kodo konstruktas

Geopolitinio kodo samprata. Geopolitinio kodo terminas apibrėžiamas įvairiai, tačiau visuose jo apibrėžimuose akcentuojamas nacionalinių šalies interesų identifikavimas ir už jos ribų esančios erdvės įvertinimas, įvardinant valstybės interesams bei saugumui kylančias grėsmes ir parengiant jų neutralizavimo strategijas. Terminą „geopolitinis kodas“ pirmasis pavartojo Dž. Gaddis, apibūdindamas jį kaip grupę sisteminių politinių-geografinių prielaidų, darančių įtaką šalies užsienio politikos formavimui[46]. Šiuolaikiniame politologiniame diskurse geopolitinio kodo terminas, pasak N.

[44] Waltz K. N., *Theory of International Politics*, New York: McGraw, 1979, p. 117–120.
[45] Schweller R. L. „Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back In“, *International Security*, 1994, Vol. 19, p. 89–92, cituota iš Statkus N., Paulauskas K., *Tarp geopolitikos ir postmoderno: kur link sukti Lietuvos užsienio politikai?*, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2008, p. 22.
[46] Gaddis J. L., *Strategies of Containment*, Oxford: Oxford University Press, 1982, p. ix, cituota iš Huliaras A., Tsardanidis Ch., „(Mis)understanding the Balkans: Greek Geopolitical Codes of the Post-communist Era“, *Geopolitics*, 2006, Vol. 11, p. 465.

Statkaus, E. Motiekos ir Č. Laurinavičiaus, yra „suvokiamas kaip geografinių, geopolitinių ir geostrateginių prielaidų visuma, į kurią atsižvelgia politinė valdžia, formuodama savo užsienio ir tarptautinę politiką“ [47]. Autoriai nurodo, jog geopolitinį kodą sudaro valstybinė bei geopolitinė tapatybės, nacionaliniai šalies interesai, grėsmės jiems ir pastarųjų prevencijos bei neutralizavimo būdai, padedantys užkirsti kelią naujoms ir pašalinti jau esamas grėsmes valstybės saugumui[48]. P. J. Tayloro ir C. R. Flinto nuomone, geopolitinis kodas – tai strateginių prielaidų apie kitas šalis visuma, kuria remiasi valdžia, formuodama užsienio politiką. Jo esmę sudaro erdvės už valstybės sienų vertinimas, nustatant strateginę pastarosios svarbą bei potencialias grėsmes. Autoriai teigia, jog geopolitinis kodas apima valstybės interesų apibrėžimą, jiems kylančių išorės grėsmių identifikavimą, planuotą atsaką nustatytoms grėsmėms ir jo legitimizavimą[49]. S. Adhikaris geopolitinį kodą apibrėžia kaip operacinį valdžios užsienio politikos kodą, įvertinantį už šalies ribų esančią erdvę[50]. S. Naji ir J. A. Jawanas akcentuoja, jog geopolitinis kodas pateikia geografinės aplinkos struktūrą, kuria vadovaujasi tarptautinių santykių subjektas, bendraudamas su kitais. Laikantis tokio požiūrio, identifikuojami nacionaliniai interesai, o kitos valstybės suvokiamos, atsižvelgiant į tai, ar jos prisideda prie tų interesų įgyvendinimo, ar sudaro jiems kliūtis[51]. I. Okunevas pabrėžia, kad geopolitinis kodas yra vienas svarbiausių valstybės pozicijos tarptautinėje sistemoje ir jos užsienio politikos indikatorius. Norėdami jį identifikuoti, politikos formuotojai turi atsakyti į šiuos klausimus: 1) kas yra mūsų dabartiniai ir potencialūs sąjungininkai bei priešai?; 2) kaip mes galime išlaikyti turimus ir įgyti naujų sąjungininkų?; 3) kaip mes galime atremti turimus priešus ir naujai kylančias grėsmes?; 4) kaip mes legitimizuosime savo veiksmus šalies visuomenės ir pasaulio bendruomenės akyse?[52].

N. Statkus, E. Motieka ir Č. Laurinavičius teigia, kad geopolitinio kodo nustatymas apima du lygmenis: 1) geopolitinio subjekto savęs suvokimo geopolitinėje aplinkoje schemos sudarymą, kuria siekiama įvertinti savo bei kaimynų galią ir galimybes plėstis geopolitinėje erdvėje; 2) geopolitinės vizijos sukūrimą, kuris siejamas su turimais ištekliais ir valstybės galia keisti savo bei daryti įtaką kaimynų geopolitiniams kodams[53]. Geopolitinius kodus ir geopolitines vizijas sieja glaudus ryšys. G. J. Dijkinkas akcentuoja, jog pats geopolitinės vizijos terminas yra bendresnis nei geopolitinio kodo – jis

[47] Statkus N. ir kt., *Geopolitiniai kodai: tyrimo metodologija*, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2003, p. 13.
[48] Ten pat, p. 13–15.
[49] Taylor P. J., Flint C. R., *Political Geography: World System, Nation-State and Locality*, New York: Prentice Hall, 2000, p. 90–91, cituota iš Huliaras A., Tsardanidis Ch., „(Mis)understanding the Balkans: Greek Geopolitical Codes of the Post-communist Era“, *Geopolitics*, 2006, Vol. 11, p. 20, 466.
[50] Adhikari S. et al., „India’s Changing Geopolitical Code: an Attempt at Analysis“, *Geopolitics Quarterly*, 2008, Vol. 3, p. 5.
[51] Naji S., Jawan J. A., „The US Geopolitical Codes and Its Influences on the US-Iran Relations: The Case of George W. Bush’s Presidency“, *Journal of Politics and Law*, 2011, Vol. 4, p. 231.
[52] Okunev I., „The New Dimensions of Russia’s Geopolitical Code“, *Turkish Policy Quarterly*, 2013, Vol.12, p. 68.
[53] Statkus N. ir kt., *Geopolitiniai kodai: tyrimo metodologija*, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2003, p. 13–14.

įtraukia visas prielaidas apie vienos erdvės santykį su kita. Jo nuomone, geopolitinė vizija – tai nacionalinės tapatybės transformavimas į geografinę kalbą bei simbolius – savotiškas nacionalinis pasaulio modelis. Autorius pažymi, kad geopolitinis kodas ir vizija nėra pastovūs dariniai, jiems būdinga kaita, tačiau vizijos yra labiau linkusios išlikti stabilios. Pasak G. J. Dijkinko, net pasauliniai karai – nepakankama priežastis, galinti lemti geopolitinės vizijos pokyčius, o geopolitinis kodas, priešingai, gali radikaliai pasikeisti per gana trumpą laikotarpį. Tai dažnai susiję ne su konkrečios užsienio politikos nesėkmėmis ar krize, bet su politinio elito kaita[54]. S. Naji ir J. A. Jawanas pateikia kitokią nuomonę. Jie pabrėžia, kad nors ir egzistuoja sąsajų tarp valdžios lyderių bei geopolitinių kodų kaitos, tačiau pastarieji dažniausiai nesikeičia kardinaliai, jų pokyčiai veikiau vyksta palaipsniui, atsižvelgiant į geopolitinę pasaulio tvarką[55]. Galima daryti išvadą, jog geopolitinė vizija yra pakankamai stabili: jos neveikia net didelio masto sukrėtimai, o geopolitinis kodas – labiau paveikus krizėms, neefektyviai užsienio politikai ir netgi valdžios elito pasikeitimui. Tačiau šiuo klausimu įvairūs autoriai nesutaria. Vieni teigia, jog geopolitinio kodo kaita gali būti radikali, o kiti mano, kad pokyčiai dažniausiai vyksta lėtai, geopolitinės pasaulio tvarkos rėmuose.

Geopolitinių kodų visuma sudaro tam tikrą pasaulio tvarką – hierarchinę geopolitinę sistemą, susidedančią iš lokalių, regioninių bei globalių geopolitinių kodų. N. Statkaus, E. Motiekos ir Č. Laurinavičiaus nuomone, vienas kitam prieštaraujantys kodai gali būti konfliktų tarp valstybių priežastimi, o harmoningi – tvirtų sąjungų pamatu[56]. Galima teigti, kad šalies geopolitinis kodas nėra izoliuotas nuo aplinkos, jis veikia santykyje su kitų valstybių geopolitiniais kodais.

Egzistuoja abipusė priklausomybė tarp šalies geopolitinio kodo ir jos turimos galios. N. Statkus, E. Motieka ir Č. Laurinavičius akcentuoja, kad „[...] pati savaime valstybių galia nieko nereiškia, jei nėra apmąstyta ir suformuluota vienos ar kitos valstybės ir kaimynų raidos strategija, jei nėra suprastas valstybės galios potencialas ir apsvarstyti tos galios panaudojimo tikslai bei būdai“[57]. Be to, autoriai teigia, jog geopolitinę viziją (jos sukūrimas yra antrasis geopolitinio kodo nustatymo lygmuo) galima įgyvendinti, tik atsižvelgiant į realias galimybes – turimus išteklius ir galią. O valstybės galia apsprendžia geopolitinio kodo veikimo mastą – globalų, regioninį arba lokalų[58]. Pasak N. Statkaus ir K. Paulausko, formuodama šalies užsienio politiką, valdžia remiasi nacionaliniais interesais – plėsdama

[54] Dijkink G. J., *National Identity and Geopolitical Visions: Maps of Pride and Pain*, London: Routledge, 1996, p. 7–14, cituota iš Huliaras A., Tsardanidis Ch., „(Mis)understanding the Balkans: Greek Geopolitical Codes of the Post-communist Era“, *Geopolitics*, 2006, Vol. 11, p. 466.
[55] Naji S., Jawan J. A., „The US Geopolitical Codes and Its Influences on the US-Iran Relations: The Case of George W. Bush's Presidency“, *Journal of Politics and Law*, 2011, Vol. 4, p. 231.
[56] Statkus N. ir kt., *Geopolitiniai kodai: tyrimo metodologija*, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2003, p. 14.
[57] Ten pat, p. 9.
[58] Ten pat.

įtaką tarptautinėje aplinkoje, didina valstybės galią bei garantuoja saugumą. Autorių nuomone, galia, ypač karinė, lemia nacionalinių interesų – esminio geopolitinio kodo elemento – įgyvendinimą, todėl valstybės visada siekia didesnės galios[59]. Galima teigti, jog šalies galios resursai gali būti išnaudoti tinkamai, identifikavus jos geopolitinį kodą. Neturint aiškios veikimo krypties, turimas galios potencialas tampa nereikšmingu, tačiau veikti numatyta kryptimi lygiai taip pat neįmanoma, kai valstybės galia yra nepakankama užsibrėžtiems tikslams pasiekti.

Regioninio geopolitinio kodo konstruktas. Regioninis geopolitinis kodas siejamas su valstybine ir geopolitine tapatybėmis, šalies interesais, jiems kylančių grėsmių nustatymu ir šių grėsmių neutralizavimo strategijomis. N. Statkus, E. Motieka ir Č. Laurinavičius pažymi, jog regioninių geopolitinių kodų skirtumas nuo kitų geopolitinių kodų yra nacionalinių interesų bei grėsmių jiems suvokimo ir pastarųjų neutralizavimo mastas[60]. Autoriai teigia, kad didžiosios valstybės gali turėti kelis regioninius geopolitinius kodus svarbiuose joms regionuose. Kelis regioninius kodus gali turėti ir vidutinės valstybės, tačiau jų taikymo erdvė dažniausiai apsiriboja tuo regionu, kuriam šalis save priskiria. Mažosios valstybės dažnai išvis neturi regioninio geopolitinio kodo arba turi tik vieną, taikomą savame regione[61]. Pasak A. Huliaraso ir Ch. Tsardanidžio, regioninis geopolitinis kodas charakterizuoja valstybes, kurios disponuoja galia daryti įtaką ne tik artimojoje kaimynystėje, bet ir geografiškai nutolusioms šalims[62]. S. Naji ir J. A. Jawanas teigia, jog, apibrėžiant konkrečios valstybės geopolitinį kodą, svarbus geografinis veiksnys – gebėjimas veikti geografiškai arčiau ar toliau išsidėsčiusius tarptautinių santykių dalyvius. Autorių nuomone, nustačius šį gebėjimą, galima identifikuoti, ar šalis yra globali, regioninė, ar tik lokali galia[63]. Galima teigti, jog, viena vertus, regioninio geopolitinio kodo veikimo mastas geografiškai mažesnis nei globalaus, kurį turinčios valstybės pasižymi galia daryti įtaką tarptautinei sistemai, tačiau didesnis nei lokalaus, taikomo tik artimojoje kaimynystėje. Kita vertus, regioninis geopolitinis kodas, kaip ir globalūs bei lokalūs geopolitiniai kodai, nagrinėjamas, tiriant: 1) šalies valstybinę ir geopolitinę tapatybes; 2) nacionalinius interesus; 3) jiems kylančias grėsmes bei šių grėsmių prevencijos ir neutralizavimo būdus. Skiriasi tik nacionalinių interesų bei jiems kylančių grėsmių identifikavimo ir pastarųjų neutralizavimo mastas.

---

[59] Statkus N., Paulauskas K., *Tarp geopolitikos ir postmoderno: kur link sukti Lietuvos užsienio politikai?*, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2008, p. 11.
[60] Statkus N. ir kt., *Geopolitiniai kodai: tyrimo metodologija*, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2003, p. 47.
[61] Ten pat.
[62] Huliaras A., Tsardanidis Ch., „(Mis)understanding the Balkans: Greek Geopolitical Codes of the Post-communist Era“, *Geopolitics*, 2006, Vol. 11, p. 466.
[63] Naji S., Jawan J. A., „The US Geopolitical Codes and Its Influences on the US-Iran Relations: The Case of George W. Bush's Presidency“, *Journal of Politics and Law*, 2011, Vol. 4, p. 231.

1) Valstybinė ir geopolitinė tapatybės. J. C. Turneris pažymi, jog plačiąja prasme tapatybė yra mentalinis konstruktas, ne tik apibūdinantis, bet ir numatantis subjekto mąstymą bei elgesį santykiuose su kitais[64]. N. Statkus, E. Motieka ir Č. Laurinavičius nurodo, kad „tapatybė – veikėjo „savęs samprata“, apimanti aibę ypatybių, kurios skiria arba supanašina veikėją su kitais socialiniais aktoriais“[65]. A. Wendto nuomone, egzistuoja skirtingi tapatybių tipai: asmeninė, korporatyvinė, tipinė, vaidmens ir kolektyvinė. Valstybei, autoriaus teigimu, būdingos šios tapatybės: 1) korporatyvinė, pagal kurią šaliai – individų ir teritorijos visumai – būdinga bendra savęs kaip korporacinės organizacijos samprata; 2) tipinė, priskiriama, pavyzdžiui, atsižvelgiant į valstybės režimo tipą ar valdymo formą. Šalis vienu metu gali turėti kelias tipines tapatybes – bendras charakteristikas, turinčias konkrečią prasmę; 3) vaidmens, kuri reiškiasi santykiuose su kitomis valstybėmis, pavyzdžiui, „hegemono“, „buferio“, „periferijos“ ir kt.; 4) kolektyvinė, pagal kurią šalys tapatina save su viršnacionaliniu valstybių dariniu (*Aš* tampa *Kitų* dalimi)[66]. Galima teigti, kad valstybė vienu metu gali būti suvokiama keleriopai: 1) kaip korporacinė organizacija; 2) kaip turinti konkrečius bruožus, kurie leidžia priskirti ją vienam ar kitam šalių tipui; 3) kaip atliekanti tam tikrą vaidmenį tarptautiniuose santykiuose; 4) kaip viršnacionalinio darinio dalis.

Konstruktyvizmo teorijos šalininkai valstybinę tapatybę laiko esminiu faktoriumi užsienio ir saugumo politikos formavime: valstybės tapatybės pokyčiai daro tiesioginę įtaką jos interesams bei politikai, nes individai negalėtų identifikuoti savo interesų, pirmiausia nežinodami, kas jie yra[67]. P. A. Kowertas pažymi, jog konstruktyvizmo požiūriu valstybinė tapatybė yra pagrindinė ginčų tarptautiniuose santykiuose priežastis[68]. K. Ashizawa akcentuoja, kad valstybinė tapatybė – tai tapatybės rūšis, kuri remiasi individualumo ir savitumo įvaizdžiu, konstruojamu valstybės tarptautinių santykių kontekste, t. y. dažniausiai ji formuojasi bei kinta per santykius ir sąveiką su kitomis šalimis bei generuoja tam tikras vertybes, atsispindinčias valstybės užsienio politikoje[69]. Pasak P. A. Kowerto, autoriai sutaria, kad valstybinė tapatybė daro vienokią ar kitokią įtaką šalies užsienio politikai, tačiau iš

[64] Chafetz G. et al., *The Origins of National Interests*, London: FRANK CASS PUBLISHERS, 1999, p. viii.
[65] Statkus N. ir kt., *Geopolitiniai kodai: tyrimo metodologija*, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2003, p. 15.
[66] Wendt A., *Social Theory of International Politics*, Cambridge: Cambridge University Press, 1999, p. 239–249, cituota iš Statkus N., Paulauskas K., *Tarp geopolitikos ir postmoderno: kur link sukti Lietuvos užsienio politikai?*, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2008, p. 15–16.
[67] Statkus N., Paulauskas K., *Tarp geopolitikos ir postmoderno: kur link sukti Lietuvos užsienio politikai?*, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2008, p. 14.
[68] Kowert P. A., „National identity. Inside and out“, *Security Studies*, 1998/99, Vol. 8, p. 2–3.
[69] Ashizawa K., „When Identity Matters: State Identity, Regional Institution-Building, and Japanese Foreign Policy“, *International Studies Review*, 2008, Vol. 10, p. 571, 575.

esmės nesutaria, kas sudaro jos pačios turinį: vieniems valstybinė tapatybė yra ideologija, kitiems – socialinis judėjimas, dar kitiems – suvokimas, jungiantis žmones[70].

Valstybinę tapatybę sieja glaudus ryšys su geopolitine tapatybe. N. Statkus, E. Motieka ir Č. Laurinavičius teigia, jog „Geopolitinė tapatybė suprantama kaip identifikavimasis su tam tikra valstybe suvokiant regioninį kontekstą, t. y. suprantant regiono sandarą, savo valstybės vietą tame regione ir tos pačios valstybės bei regiono geopolitinės sklaidos tendencijas ir galimybes“[71]. Autoriai pažymi, jog valstybinė tapatybė yra geopolitinės tapatybės prielaida – fonas, kuriame vyksta geopolitinės tapatybės ir geopolitinio kodo pokyčiai, o jos sąlygota geopolitinė tapatybė yra pamatinis geopolitinio kodo elementas. Jų nuomone, geopolitinė tapatybė – tai mentalinė schema, išskirianti valstybę iš kitų, tačiau neapimanti nei jos nacionalinių interesų, nei šiems kylančių grėsmių identifikavimo, nei pastarųjų neutralizavimo būdų. Visą tai, pasak autorių, numato geopolitinis kodas, būdingas valdančiajam šalies elitui (priešingai, valstybine ir geopolitine tapatybėmis pasižymi visuomenė)[72]. Galima teigti, kad valstybinės tapatybės, geopolitinės tapatybės ir geopolitinio kodo sąvokas sieja tarpusavio priklausomybė: valstybinė tapatybė kaip identifikavimasis su konkrečios šalies pilietine ir politine bendruomene sudaro sąlygas atsirasti geopolitinei tapatybei – tapatinimuisi su tam tikra valstybe, atsižvelgiant į regioninį kontekstą, kuri yra geopolitinio kodo pagrindas.

Valstybinė ir geopolitinė tapatybės atlieka svarbią funkciją aplinkos pažinimo procese, formuojant ir įgyvendinant užsienio politiką lokaliu, regioniniu bei globaliu lygmenimis. Kiekvienas tarptautinių santykių dalyvis gali veikti, tik ištyręs jį supančią aplinką ir įvertinęs santykius su ja. N. Statkus, E. Motieka ir Č. Laurinavičius pažymi, jog valstybinė ir geopolitinė tapatybės sukuria tarptautinių santykių struktūrą, nes tarpusavio sąveikos metu valstybės priskiria viena kitai tam tikras tapatybes (hegemonas, priešiška valstybė, sąjungininkas, degraduojanti galybė ir kt.). Pavyzdžiui, jei kitas politinis darinys laikomas agresyviu ir turinčiu didesnę galią, jis suvokiamas kaip hegemonas. Valstybių tapatybių skirstymą į grupes, autorių nuomone, lemia konkretūs kriterijai: statusas tarptautinėje sistemoje, galia, intencijos, civilizacinis ir kultūrinis artumas bei pačios šalies sau priskiriamas vaidmuo[73]. N. Statkaus, E. Motiekos ir Č. Laurinavičiaus teigimu, valstybinei bei geopolitinei tapatybėms tiesioginę įtaką taip pat daro tarptautinės sistemos pobūdis ir valstybės vieta joje: esant vienpolei sistemai, tapatybės rūšių yra mažai (dažniausiai būna tik hegemonas, jo kolonijos ir priešiškos hegemonui šalys), daugiapolės sistemos atveju galima identifikuoti daugiau skirtingomis

[70] Kowert P. A., „National identity. Inside and out“, *Security Studies*, 1998/99, Vol. 8, p. 4.
[71] Statkus N. ir kt., *Geopolitiniai kodai: tyrimo metodologija*, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2003, p. 15–16.
[72] Ten pat.
[73] Ten pat, p. 59–61.

tapatybėmis pasižyminčių valstybių[74]. Be to, valstybinę ir geopolitinę tapatybes veikia šalies priklausomybė geoekonominėms zonoms – branduoliui, pusiau periferijai arba periferijai[75]. Galima teigti, jog valstybinė ir geopolitinė tapatybės, priskirtos konkrečioms valstybėms, struktūruoja tarptautinius santykius, kuriuose dalyviai grupuojami pagal atliekamus vaidmenis, siektinus tikslus, interesus bei jų įgyvendinimo strategijas.

Valstybinė ir geopolitinė tapatybės kaip politinės aplinkos pažinimo įrankis ne tik įgalina šalis joje veikti, bet ir daro tiesioginę įtaką geopolitinių kodų formavimui. N. Statkaus ir K. Paulausko nuomone, valstybinė bei geopolitinė tapatybės, sudarytos iš normų, vertybių ir įsitikinimų, apsprendžia kai kuriuos valstybės interesus ir veiklos strategijas, nes numato siektinus tikslus bei leistinas tam priemones[76]. A. Wendtas, analizuodamas valstybės tapatybės ir interesų sąsajas, teigia, jog „[...] be interesų tapatybė neturėtų motyvacijos variklio, o interesai be tapatybės – krypties“[77]. Tačiau autorius pabrėžia, kad nors ir egzistuoja interesų bei tapatybės sąsajų, pastaroji negali būti tapatinama su jais, nes tapatybė parodo, kas subjektas yra, o interesai atspindi jo norus. Tokiu atveju tapatybė visada yra pirmiau interesų, kadangi subjektas negali žinoti, ko jis nori, nežinodamas, kas jis yra[78]. Galima teigti, jog valstybinė ir geopolitinė tapatybės tiesiogiai veikia geopolitinio kodo konstravimą, nes apibrėžia dalį nacionalinių interesų – jose užkoduotos vertybės, normos ir įsitikinimai redukuoja siektinus tikslus bei nubrėžia aiškias ribas jų įgyvendinimo priemonėms. Tačiau tapatybė nėra tolygi interesams, kadangi ji padeda suvokti subjektui, kas jis yra, o ne ko jis nori.

Apibendrinant galima teigti, kad:

1) Analizuojant valstybes ir šių tarpusavio santykius, svarbu tirti jų valstybines bei geopolitines tapatybes. Valstybinė tapatybė – tai valstybinė savęs identifikacija, o geopolitinė tapatybė – tapatinimasis su šalimi, suvokiant jos vietą konkrečiame regione. Valstybinėje ir geopolitinėje tapatybėse užkoduota informacija apie savo valstybę, jos vertybes, normas, tikslus, o taip pat ir informacija apie kitas valstybes, jų vertybes, tikslus bei istorinę tarpusavio sąveiką;

2) Valstybinė ir geopolitinė tapatybės yra svarbios, nes padeda šalims apibrėžti jas supančią aplinką – valstybės atpažįsta viena kitą kaip turinčios konkrečią tapatybę, nuo kurios priklauso subjekto vaidmuo, interesai, tikslai ir strategijos, skirtos jiems pasiekti;

---

[74] Statkus N. ir kt., *Geopolitiniai kodai: tyrimo metodologija*, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2003 p. 63.
[75] Ten pat.
[76] Statkus N., Paulauskas K., *Tarp geopolitikos ir postmoderno: kur link sukti Lietuvos užsienio politikai?*, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2008, p. 19.
[77] Wendt A., *Social Theory of International Politics*, Cambridge: Cambridge University Press, 1999, p. 247, cituota iš Statkus N., Paulauskas K., *Tarp geopolitikos ir postmoderno: kur link sukti Lietuvos užsienio politikai?*, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2008, p. 19.
[78] Ten pat, p. 16.

3) Valstybinę ir geopolitinę tapatybes lemia šalies turima galia, intencijos, civilizaciniai ir kultūriniai veiksniai, tarptautinės sistemos pobūdis bei priklausymas geoekonominėms zonoms;

4) Valstybinės ir geopolitinės tapatybės daro tiesioginę įtaką geopolitinių kodų kūrimui – tapatybės yra pamatinis geopolitinio kodo elementas, redukuojantis kai kuriuos valstybės interesus bei apsprendžiantis jų įgyvendinimo būdus, kadangi numato siektinus tikslus ir leistinas tam priemones.

2) Nacionaliniai šalies interesai. Nacionaliniai interesai tarptautiniuose santykiuose dažnai laikomi pagrindiniu veiksniu, lemiančiu valstybės užsienio politikos pasirinkimą. Atskleidžiant nacionalinių interesų turinį, pastebimi nesutarimai tarp skirtingų autorių. Y. Xuetongo teigimu, nacionaliniai interesai gali būti apibrėžti kaip visų šalies žmonių materialūs ir dvasiniai poreikiai. Materialiais vadinami tautos saugumas bei vystymosi galimybės, o dvasiniais – pagarba ir tarptautinės bendruomenės pripažinimas [79]. M. G. Roskino nuomone, nacionalinių interesų turinį sudaro svarbiausios tautos vertybės, tokios kaip laisvė ir saugumas, todėl valstybės interesai apima fizinį išlikimą, ekonominį klestėjimą bei politinę nepriklausomybę [80]. N. Statkus, E. Motieka ir Č. Laurinavičius teigia, kad valstybiniai (nacionaliniai) interesai yra socialinis konstruktas, konstruojamas įvairių koalicijų valstybėje ir pačių valstybių tarptautinėje sistemoje[81]. J. Weldes valstybinius interesus taip pat laiko socialiniu konstruktu, nes jie yra situacijų apibūdinimo ir problemų apibrėžimo, kuriais remiantis valdžios atstovai bei kiti individai supranta juos supančią aplinką, išdava[82]. Y. Xuetongas akcentuoja, jog nėra bendrai priimto nacionalinių interesų apibrėžimo, todėl sutarimas dėl vieningos užsienio politikos yra neįmanomas. Jo nuomone, praktikoje užsienio politikos formuotojams yra sudėtinga nuspręsti, kokia užsienio politika labiausiai atitinka valstybės interesus, o moksliniame diskurse nuomonės skiriasi, nes skirtingai suvokiama nacionalinių interesų samprata ir jos turinys[83]. Galima teigti, kad trūksta vieningos nacionalinių interesų sampratos. Tai apsunkina tiek mokslines diskusijas, tiek tinkamos užsienio politikos pasirinkimą.

Nacionalinių interesų kaip įrankio tirti tarptautinius santykius prieiga yra ginama ir kritikuojama. Šalininkai teigia, jog nacionaliniai interesai padeda identifikuoti tikslus, kurių valstybės užsienio politika turėtų siekti, bei legitimizuoja vykdomą politiką. Kritikai mano, kad nacionaliniams interesams trūksta apibrėžto turinio, todėl jais gali būti prisidengiama, vykdant politiką, kuri visiškai neatitinka

[79] Xuetong Y., *Analysis of China's National Interests*, Monterey: MIIS, 1996, p. 11.
[80] Michael G. Roskin. *National Interest: From Abstraction to Strategy*: report, Carlisle: Strategic Studies Institute, 1994, p. iii.
[81] Statkus N. ir kt., *Geopolitiniai kodai: tyrimo metodologija*, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2003, p. 66.
[82] Weldes J., „Constructing National Interests", *European Journal of International Relations*, 1996, Vol. 2, p. 280.
[83] Xuetong Y., *Analysis of China's National Interests*, Monterey: MIIS, 1996, p. 7.

šalies interesų[84]. Nepaisant kritikos, nacionalinių interesų konceptas dėl savo įtaigos, aiškinant valstybių elgesį, ilgą laiką užėmė svarbią vietą tarptautinių santykių teorijose. Itin reikšmingais nacionalinius interesus laiko realizmo mokyklos atstovai, kuriems svarbiausias valstybės interesas yra saugumas, padedantis susieti anarchišką tarptautinę sistemą ir galios pasidalijimą joje su šalių užsienio politika bei veiksmais, siekiant saugumo[85]. Tačiau, J. Weldes nuomone, realizmo teorijoje pastebimos dvi spragos: saugumo siekio neapibrėžtumas ir interpretacijos veiksnio ignoravimas, kalbant apie valstybių galios vertinimą bei nacionaliniams interesams kylančių grėsmių nustatymą. Autorė teigia, kad, pirma, realizmo atstovai dažniausiai akcentuoja, jog šalys turi siekti saugumo, tačiau nenurodo konkrečių būdų, kaip tai padaryti. Dėl to jų pateikiama tarptautinės sistemos analizė negali įtikinamai paaiškinti konkretaus valstybių elgesio. Antra, nors galios pasidalijimas tarp valstybių gali būti suvokiamas objektyviai, o grėsmės nacionaliniams šalies interesams – tiksliai identifikuojamos, tačiau praktikoje tai nustatyti sudėtinga ir dažniausiai priklauso nuo kiekvieno individo interpretacijos[86]. Galima daryti išvadą, jog realizmo atstovai svarbiausiu valstybės interesu laiko saugumą, tačiau neapibrėžia konkrečių jo įgyvendinimo būdų ir ignoruoja šalių galios bei grėsmių nacionaliniams interesams vertinimo skirtumus.

Konstruktyvistas A. Wendtas pateikia kitokį požiūrį į nacionalinius interesus. Jo nuomone, realistų konstruojami į saugumą orientuoti valstybės interesai nėra nulemti išimtinai anarchiškos tarptautinės sistemos[87]. Priešingai, anarchija yra tai, ką šalys sukuria, įgyvendindamos savo interesus, kurie priklauso ne tiek nuo tarptautinės sistemos pobūdžio, kiek nuo valstybių kaip vieningų darinių veiksmų[88]. A. Wendto pasiūlyta valstybės interesų samprata taip pat sulaukia kritikos. Kritikai pažymi, kad autorius šalis laiko vieningais dariniais, turinčiais vienodą tapatybę ir vienodus interesus, tačiau tikrovėje valstybės nėra vieningi dariniai: prasmė, kurią objektams, reiškiniams bei veiksmams suteikia „valstybė“, nebūtinai bus tokia pati individams, kurie veikia jos vardu[89]. Galima teigti, jog A. Wendto požiūriu nacionaliniai interesai kyla iš kolektyvinio objektų, reiškinių ir veiksmų suvokimo, tačiau šalies traktavimas vieningu dariniu yra klaidingas, kadangi individai, o ypač veikiantys valstybės vardu, tų pačių dalykų prasmę gali suvokti skirtingai.

Nacionaliniai interesai klasifikuojami įvairiai. Pagal jų:

---

[84] Weldes J., „Constructing National Interests“, *European Journal of International Relations*, 1996, Vol. 2, p. 275– 276.
[85] Ten pat, p. 278.
[86] Weldes J., „Constructing National Interests“, *European Journal of International Relations*, 1996, Vol. 2, p. 278–279.
[87] Wendt A., „Anarchy is what States Make of It: The Social Construcyion of Power Politics“, *International Organization*, 1992, Vol. 46, p. 395, cituota iš Weldes J., „Constructing National Interests“, *European Journal of International Relations*, 1996, Vol. 2, p. 279.
[88] Ten pat.
[89] Weldes J., „Constructing National Interests“, *European Journal of International Relations*, 1996, Vol. 2, p. 279–280.

1. Svarbą. Remiantis svarbos parametru, Y. Xuetongas nacionalinius interesus skirsto į: 1) gyvybinius. Gyvybiniai interesai yra susiję su žmonių saugumu ir ilgalaikiu šalies politinės sistemos bei ekonomikos stabilumu. Juos sudaro teritorinis integralumas, politinė ir ekonominė nepriklausomybė; 2) labai svarbius. Labai svarbūs interesai apima palankią tarptautinę strateginę pusiausvyrą, šalies prestižo išlaikymą, galimybę pasirinkti vystymosi modelį ir svarbiausių ekonominių interesų užtikrinimą. Gyvybinių bei labai svarbių valstybės interesų skirtumas yra tas, jog pirmiesiems kyla didesnė grėsmė; 3) svarbius. Svarbūs interesai – eksporto rinkos plėtra, technologinio pranašumo išsaugojimas, investicijų pritraukimas. Jie yra įgyvendinami, kai valstybė nesusiduria su jokiomis grėsmėmis; ir 4) mažiau svarbius. Mažiau svarbūs nacionaliniai interesai nedaro tiesioginės įtakos šalies saugumui bei strateginiams ekonominiams tikslams. Tai, pavyzdžiui, atskiros kompanijos ar individo saugumas[90]. (Žr. 3 priedą);

2. Turinį. Pagal turinio parametrą Y. Xuetongas nacionalinius interesus skiria į: 1) politinius. Pagrindinis jų yra valstybės nepriklausomybė; 2) saugumo, sudarančiais nacionalinių interesų pagrindą; 3) ekonominius, kurie yra pastoviausi valstybės interesai. Kai šalies nepriklausomybei nekyla pavojus, ekonominiai interesai tampa svarbiausiu užsienio politikos tikslu; ir 4) kultūrinius. Jie yra dvasinio pobūdžio, todėl sunkiau apibrėžiami bei realizuojami[91]. (Žr. 3 priedą);

3. Trukmę. Atsižvelgiant į trukmės parametrą, Y. Xuetongas nacionalinius interesus skirsto į: 1) pastovius. Jie yra patys stabiliausi ir siejami su valstybingumu. Šie interesai apima teritorinį vientisumą, politinę nepriklausomybę bei ekonominę gerovę; ir 2) kintančius, kurie grupuojami į ilgalaikius, vidutinės trukmės bei trumpalaikius. Ilgalaikiai interesai gali būti pakankamai stabilūs. Jų valstybės siekia ilgą laiko tarpą. Pavyzdžiui, karinė galia ir pramonės modernizacija. Vidutinės trukmės nacionaliniai interesai – fiksuoti laike, t. y. apima laikotarpį nuo kelių metų iki kelių dešimtmečių. Pavyzdžiui, karinių ar mokslinių technologijų diegimas, ekonominė parama. Trumpalaikiai valstybės interesai yra patys nestabiliausi. Jų kaitą gali lemti bet koks tarptautinės aplinkos pokytis. Pavyzdžiai – bandymas paveikti tam tikrų prekių kainas per komercinių paskolų politiką[92]. (Žr. 3 priedą);

4. Aprėptį. Y. Xuetongo nuomone, nacionaliniai interesai pagal aprėptį gali būti skirstomi į: 1) universalius. Universalių interesų – nepriklausomybės, saugumo, tarptautinio statuso – siekia kiekviena valstybė; 2) grupinius. Grupinių interesų siekia tam tikra šalių grupė. Juos sudaro tarptautinės tvarkos ir supervalstybių lyderio pozicijos išlaikymas, dominavimas regione, regioninis bendradarbiavimas,

[90] Xuetong Y., *Analysis of China's National Interests*, Monterey: MIIS, 1996, p. 20.
[91] Ten pat, p. 19.
[92] Ten pat, p. 19–20.

sąjungų kūrimas; bei 3) individualius. Individualūs interesai – tai konkrečios valstybės interesai, kurie gali skirtis nuo kitų šalių interesų[93] (žr. 3 priedą).

Remdamasis kitais parametrais, Y. Xuetongas nacionalinius interesus taip pat skirsto: 1) pagal jų sąveiką – papildančius vienas kitą ir konfliktuojančius; 2) pagal specifiškumą – bendruosius ir specifinius; 3) pagal šalies išsivystymo lygį – išsivysčiusių valstybių ir besivystančių valstybių; 4) pagal šalies politinę sistemą – socialistinių ir kapitalistinių valstybių; bei kitus parametrus[94]. Šių interesų autorius išsamiau nedetalizuoja (žr. 3 priedą).

N. Statkus, E. Motieka ir Č. Laurinavičius nacionalinius interesus skirsto: 1) pagal erdvinę sklaidą į globalius, regioninius ir lokalius; 2) pagal svarbą į gyvybinius, pirminius ir antrinius; 3) pagal sklaidą laike į bendruosius, strateginius, ilgalaikius, vidutinės trukmės ir trumpalaikius (žr. 3 priedą)[95]. Atsižvelgiant į sklaidos laike parametrą: 1) bendrieji nacionaliniai interesai yra nekintantys. Tai karinis saugumas, politinių sprendimų autonomija, ekonominė gerovė ir įvaizdis. Norėdama juos įgyvendinti, valstybė turi kontroliuoti savo teritoriją, daryti įtaką kitų valstybių elgesiui bei plėsti rinkų kontrolę; 2) Strateginius šalies interesus lemia geopolitinė padėtis, turimos ginkluotės kiekybė ir kokybė, gyventojų populiacija, ekonominis išsivystymas bei valdomi gamtiniai ištekliai ir priklausymas tam tikrai geostrateginei zonai: jūrinei, kontinentinei ar pakrantės; 3) Ilgalaikiams valstybiniams interesams, apibrėžtiems 15–30 metų laikotarpiui, daro įtaką šalies pozicija tarptautinėje galios ir prestižo hierarchijoje bei jos vieta tarptautiniame darbo pasidalijime. Tarptautinė galios ir prestižo hierarchija yra sudaryta iš supervalstybių, didžiųjų, vidutinių, mažųjų bei mini valstybių su skirtingais ilgalaikiais nacionaliniais interesais, o vietą tarptautiniame darbo pasidalijime apsprendžia buvimas branduolyje, pusiau periferijoje arba periferijoje; 4) Vidutinės trukmės nacionalinių interesų autoriai detaliai nenagrinėja, o 5) trumpalaikius apibūdina kaip valdančiojo elito norą išlaikyti stabilų ir efektyvų šalies institucijų funkcionavimą, išvengiant socialinių, politinių bei ekonominių krizių, kurios trukdytų įgyvendinti ilgalaikius interesus. Tokių interesų pavyzdžiai yra subalansuotas biudžetas, ekonominis augimas, efektyvus mokesčių surinkimas, nusikalstamumo mažinimas ir sienų kontrolė[96].

Tiriant tiek valstybės interesus, tiek geopolitinius kodus, N. Statkaus, E. Motiekos ir Č. Laurinavičiaus teigimu, reikia skirti objektyvųjį ir subjektyvųjį aspektus. Autoriai mano, kad iš principo objektyvūs šalies interesai gali būti nustatomi, o adekvačios juos įgyvendinančios ir naujoms grėsmėms kilti neleidžiančios strategijos gali būti sukuriamos – tokiu būdu būtų identifikuotas

[93] Xuetong Y., *Analysis of China's National Interests*, Monterey: MIIS, 1996 p. 20.
[94] Ten pat.
[95] Statkus N. ir kt., *Geopolitiniai kodai: tyrimo metodologija*, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2003, p. 68.
[96] Ten pat, p. 67–72.

objektyvus valstybės geopolitinis kodas. Tačiau, pasak jų, visada egzistuoja subjektyvumo faktorius – tyrėjai ar politikai gali negebėti nustatyti optimaliausių nacionalinių interesų arba sukonstruoti tinkamiausių strategijų bei jas įgyvendinti[97]. N. Statkaus, E. Motiekos ir Č. Laurinavičiaus nuomonė sutampa su realizmo nacionalinių interesų koncepcijos kritika: objektyvūs valstybės interesai ne visada gali būti lengvai nustatomi. Tai lemia ir tikslios informacijos apie tarptautinę sistemą prieinamumo sunkumai, ir subjektyvi individų interpretacija. Neįvardinus objektyvių nacionalinių interesų, neįmanomas objektyvaus geopolitinio kodo sukūrimas. N. Statkus, E. Motieka ir Č. Laurinavičius teigia, kad nacionalinių interesų identifikavimas apima: 1) jų formulavimą. Pirmasis žingsnis, apibrėžiant nacionalinius interesus; 2) hierarchizaciją. Nustatoma, kurie iš suformuluotų interesų yra prioritetiniai; 3) uždavinių ir veiksmų priemonių tikslams įgyvendinti numatymą. Juos dažniausiai lemia tai, kokios grėsmės nacionaliniams interesams laikomos svarbiausiomis. Uždavinių pasirinkimas vyksta, įvardinant jų realizavimui reikalingus išteklius bei įvertinant, ar valstybės galia atitinka realizavimo priemones[98].

Apibendrinant galima teigti, jog:

1) Dalis autorių nacionalinius interesus laiko objektyviai egzistuojančiais veiksniais, dažniausiai apimančiais valstybės saugumą, politinį suverenitetą ir ekonominę šalies gerovę. Kita dalis – socialiniais konstruktais, kuriuos kuria konkrečių valstybių koalicijos, atsižvelgdamos į sąveiką su kitomis šalimis, turimą galią ir tarptautinę aplinką. Tačiau reikia pripažinti, kad vieningo požiūrio į nacionalinius interesus nebuvimas apsunkina ne tik valstybės užsienio politikos formavimą bei įgyvendinimą, bet taip pat ir mokslinį diskursą;

2) Nacionaliniai interesai kaip prieiga tirti tarptautinius santykius yra tiek kritikuojama, tiek ginama. Kritikai mano, jog dėl neapibrėžto turinio valstybės interesų sąvoka gali būti lengvai manipuliuojama. Šalininkai teigia, kad tik nacionaliniai interesai leidžia identifikuoti šalies užsienio politikos tikslus bei ją legitimizuoti. Už valstybinių interesų koncepto naudą, analizuojant tarptautinę politiką, pasisako realizmo teorijos šalininkai, svarbiausiu šalies interesu įvardinantys saugumą. Tačiau realizmo teorijoje nenurodomas būdas, kaip saugumas turėtų būti pasiekiamas, ir visiškai ignoruojamas individo interpretacijos, vertinant tarptautinę sistemą bei galios santykius joje, veiksnys. Konstruktyvizmo teorijos šalininkai, priešingai nei realizmo, mano, jog nacionalinius interesus lemia ne anarchiškas tarptautinės sistemos pobūdis, o kolektyvinė objektų, reiškinių ir veiksmų samprata, tačiau jų požiūris taip pat kritikuojamas dėl tikrovės neatitinkančio valstybės kaip vieningo darinio, turinčio vienodus interesus ir tapatybę, traktavimo;

[97] Statkus N. ir kt., *Geopolitiniai kodai: tyrimo metodologija,* Vilnius: Vilniaus universitetas, 2003, p. 65.
[98] Ten pat, p. 72–73.

3) Nacionalinių interesų klasifikacija yra gana plati, bet didžiausia reikšmė visada teikiama šalies saugumui, politinei nepriklausomybei ir ekonominei gerovei. Pasirinktų autorių nacionalinių interesų klasifikacijoje pastebimi skirtumai, tačiau jie veikiau susiję su jos forma nei su turiniu. Nesvarbu, kaip būtų pavadinti interesai: pastoviais ar bendraisiais, labai svarbiais ar strateginiais, šiomis sąvokomis nusakomas vienodas turinys;

4) Konstruojant šalies geopolitinį kodą, nacionaliniai interesai privalo būti identifikuojami. Šis procesas vyksta, pirmiausia, suformuluojant valstybės interesus ir nustatant, kurie iš jų yra prioritetiniai. Toliau numatomi uždaviniai bei veiksmų priemonės tikslams įgyvendinti. Juos dažniausiai lemia nacionaliniams interesams kylančios grėsmės, uždavinių realizavimui reikalingi ištekliai ir šalies turima galia.

3) Grėsmės, jų prevencija ir neutralizavimas. Paskutinis geopolitinio kodo elementas yra grėsmių nacionaliniams interesams nustatymas, jų prevencija ir neutralizavimas. Tradiciškai tarptautiniuose santykiuose grėsmės dažniausiai būdavo tapatinamos su išoriniais kariniais veiksmais, grasinančiais valstybės teritoriniam vientisumui ir politinei nepriklausomybei, tačiau, pasibaigus Šaltajam karui, grėsmės sąvoka išsiplėtė. Grėsmės apibrėžimas dabar apima visus pavojus, su kuriais susiduriama dėl destruktyvių veiksnių įvairovės[99]. Grėsmės valstybių nacionaliniam saugumui bei interesams gali būti ne tik išorinės, bet ir susijusios su šalies vidiniais pažeidumais.

Pažeidumai ir grėsmės. B. Buzanas, analizuodamas grėsmes nacionaliniam saugumui, skiria dvi kategorijas – pažeidumą ir grėsmę. Pasak autoriaus, saugumo politikos tikslas – sumažinti vidinius valstybės pažeidumus (pavyzdžiui, nesuformuotą valstybės idėją, nestabilias jos institucijas, energetinę priklausomybę nuo importo ir pan.) arba išorės grėsmes, veikiant jų šaltinius[100]. N. Statkus, E. Motieka ir Č. Laurinavičius pažeidumą apibrėžia kaip saugumo aspektu silpną bei potencialiai pažeidžiamą vietą. Jį gali lemti galios stoka tam tikrose srityse: politinėje – prestižo, įtakos trūkumas; karinėje – ginkluotųjų pajėgų silpnumas, technologinis ginkluotės atsilikimas, ekonominėje – kapitalo, strategiškai svarbių žaliavų stygius, socialinėje – etninis visuomenės heterogeniškumas, susiskaldymas. Jų nuomone, pažeidumai gali virsti grėsmėmis, t. y. silpnos valstybės sritys, tinkamai išnaudotos priešiškų šalių, gali kelti rimtą pavojų nacionaliniam saugumui[101]. B. Buzanas pažeidumą sieja su silpnų galybių ir silpnų valstybių sąvokomis (žr. 4 priedą). Autorius teigia, kad silpnos galybės turi santykinai mažiau galios bei yra prasčiau organizuotos nei stiprios galybės. Jos gali būti pranašesnės

[99] Brauch H. G., „Concepts of Security Threats, Challenges, Vulnerabilities and Risks“, *Hexagon Series on Human and Environmental Security and Peace*, 2011, Vol. 5, p. 62–63.
[100] Buzan B., *Žmonės, valstybės ir baimė: Tarptautinio saugumo studijos po Šaltojo karo*, Vilnius: Eugrimas, 1997, p. 156.
[101] Statkus N. ir kt., *Geopolitiniai kodai: tyrimo metodologija*, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2003, p. 75.

viename sektoriuje, tačiau kariniu požiūriu atsilieka. Silpnos valstybės, pasak B. Buzano, pažeidžiamos dėl politinių priežasčių. Joms būdinga neišvystyta valstybės idėja ir nestabilios institucijos. Jeigu šalis vienu metu yra ir silpna galybė, ir silpna valstybė, autoriaus nuomone, jos pažeidumas yra labai didelis. Tikėtina, kad kitos valstybės sieks tuo pasinaudoti, ypač jei šalis turi strategiškai svarbių resursų, tokių kaip gamtiniai ištekliai, vandens keliai ar strateginė padėtis. B. Buzanas pažymi, jog stipria galybe bei stipria valstybe vienu metu esanti šalis, priešingai, pažeidumų turi daug mažiau. Jos stabilios vidinės politinės struktūros gali atremti bet kokius smūgius, išskyrus plataus masto karinę intervenciją ar branduolinį karą[102]. Apibendrinant galima teigti, kad silpnos galybės, bet stiprios valstybės labiausiai pažeidžiamos karinių grėsmių, o stiprios galybės, bet silpnos valstybės – politinių. Šalys, kurios yra ir silpnos galybės, ir silpnos valstybės, yra pažeidžiamos visų grėsmių tipų, o tiek stipriomis galybėmis, tiek stipriomis valstybėmis esančioms šalims grėsmę kelia tik nesustabdomi pavojai, pavyzdžiui, branduolinis karas (žr. 4 priedą).

B. Buzanas nurodo, jog grėsmės yra daug sunkiau įvardinamos nei pažeidumai dėl dviejų priežasčių. Pirma, tikros grėsmės dažnai būna nejaučiamos ir neišmatuojamos, o grėsmėmis valstybės suvokiami reiškiniai – nerealūs. Antra, sudėtinga identifikuoti nacionaliniam saugumui pavojų keliančias grėsmes, nesupainiojant jų su grėsmėmis, kylančiomis dėl konkurencingo tarptautinės aplinkos pobūdžio[103]. B. Buzanas mano, kad užpuolimas, politinė destabilizacija, blokada, su kuriais susiduriama tarptautiniuose santykiuose, yra tos grėsmės, kurios dažniausiai laikomos grasinančiomis nacionaliniam saugumui. Autoriaus nuomone, nesaugumas kaip pažeidumų ir grėsmių visuma mažėja, tik mažinant pastaruosius. Tokiu atveju saugumo politika gali reikštis dvejopai: būti orientuota į vidų, kai stengiamasi eliminuoti vidinius valstybės pažeidumus, ir į išorę, kai mažinama išorinė grėsmė, veikiant ją sukeliantį šaltinį[104]. T. Janeliūnas grėsmes apibūdina kaip objektyvius reiškinius, galinčius padaryti realią, kiekybiškai bei kokybiškai išmatuojamą žalą saugumo objektams. Grėsmės šaltinis, jo nuomone, gali būti tiek fizinis (pavyzdžiui, gamtos stichija), tiek socialinis (pavyzdžiui, religinių ar ideologinių skirtumų skatinama teroristinė grupuotė arba priešiškas visuomenės nusiteikimas kitataučių atžvilgiu). Be to, šaltiniu gali būti ir konkretus subjektas (asmuo, institucija), procesas, reiškinys ar netikėtas įvykis (migracija, epidemija, techninė avarija). Autorius nurodo sąsajas tarp pažeidumo ir grėsmės, teigdamas, jog pažeidumas parodo saugumo objekto savybes ar aplinkos sąlygas, kurias išnaudojus gali kilti grėsmė bei atsirasti konkreti žala[105]. Galima daryti išvadą, kad pažeidumai yra

[102] Buzan B., *Žmonės, valstybės ir baimė: Tarptautinio saugumo studijos po Šaltojo karo*, Vilnius: Eugrimas, 1997, p. 157–158.
[103] Ten pat, p. 159.
[104] Ten pat, p. 160, 156.
[105] Janeliūnas T., *Komunikacinis saugumas*, Vilnius: VU leidykla, 2007, p. 20–21.

vidinės saugumo objektų silpnosios vietos, o grėsmės – pasinaudojus pažeidumais, kylantys pavojai, kurie lemia nenorimus padarinius nacionaliniam saugumui.

Grėsmių tipai. B. Buzanas pažymi, jog nacionalinis saugumas apima karinę, politinę, ekonominę, socialinę ir ekologinę sritis, todėl, norint suvokti paties nacionalinio saugumo turinį, reikia išanalizuoti visose minėtose srityse kylančias grėsmes[106].

Karinės grėsmės – svetimos karinės jėgos įsiveržimas į kitos šalies teritoriją, grasinantis jos išlikimui, pilnaverčiam funkcionavimui, gyventojų turtui ir gyvybėms. Šio tipo grėsmės gali reikštis įvairiomis formomis: žvejybos laivų užpuolimu, valstybės oro erdvę pažeidžiančiais antskrydžiais, blokada ar bombardavimu, teritoriniais užgrobimais ar invazija ir pan. Be to, karinės grėsmės gali kilti netiesiogiai – būti taikomos ne pačiai valstybei, o jos išoriniams interesams (grėsmė sąjungininkams, strategiškai svarbioms teritorijoms, laivybos linijoms)[107].

Politines grėsmes N. Statkus, E. Motieka ir Č. Laurinavičius apibrėžia kaip veiksnius, varžančius politinių sprendimų autonomiją šalyje[108]. Pasak B. Buzano, politinės grėsmės orientuotos į valstybės organizacinio stabilumo sugriovimą bei gali reikštis kaip spaudimas vykdyti tam tikrą politiką – bandymas nuversti vyriausybę ar suardyti šalies politinę sistemą, separatistinių judėjimų kurstymas ir pan.. Jo nuomone, tradiciniai politinių grėsmių taikiniai yra valstybės idėja, nacionalinis identitetas, ideologija bei juos įgyvendinančios institucijos. Be to, politinės grėsmės gali būti ne sąmoningai sukeltos, bet kylančios iš situacijos pobūdžio – struktūrinės. Pavyzdžiui, anachroniškoms valstybės valdymo formoms išvengti politinių grėsmių faktiškai neįmanoma, nes jų legitimumo nepripažįsta visa jas supanti aplinka[109]. Galima teigti, kad politinės grėsmės yra ne mažiau reikšmingos nei karinės, tačiau jos sunkiau nustatomos, kadangi, priešingai nei karinės, dažniausiai yra nukreiptos į nematerialius objektus. Be to, sudėtinga įvertinti, kurios jų iš tikrųjų kelia grėsmę nacionaliniam šalies saugumui.

Socialinės grėsmės skaldo visuomenę į konfrontuojančius darinius, skatina socialinės nelygybės augimą bei naikina kultūrinį tapatumą[110]. B. Buzanas pabrėžia, jog socialinės grėsmės gali būti sunkiai išskiriamos iš politinių, nes jų keliamas pavojus dažniausiai susijęs su nacionaliniu identitetu (tradicijomis, religija, kalba, kultūra, papročiais), priskiriamu politinių grėsmių sričiai. Tačiau autorius socialinių grėsmių nelaiko realiai grasinančiomis valstybės nacionaliniam saugumui, išskyrus tuos

[106] Buzan B., *Žmonės, valstybės ir baimė: Tarptautinio saugumo studijos po Šaltojo karo*, Vilnius: Eugrimas, 1997, p. 161.
[107] Statkus N. ir kt., *Geopolitiniai kodai: tyrimo metodologija*, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2003, p. 76; Buzan B., *Žmonės, valstybės ir baimė: Tarptautinio saugumo studijos po Šaltojo karo*, Vilnius: Eugrimas, 1997, p. 163.
[108] Statkus N. ir kt., *Geopolitiniai kodai: tyrimo metodologija*, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2003, p. 76.
[109] Buzan B., *Žmonės, valstybės ir baimė: Tarptautinio saugumo studijos po Šaltojo karo*, Vilnius: Eugrimas, 1997, p. 164–166.
[110] Statkus N. ir kt., *Geopolitiniai kodai: tyrimo metodologija*, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2003, p. 76.

atvejus, kai jos lemia šalių tarpusavio konfliktus[111]. Galima daryti išvadą, jog prie socialinių grėsmių neutralizavimo sunkumų prisideda ne tik nematerialus jų pobūdis, taip pat būdingas politinėms grėsmėms, tačiau ir pats jų šaltinis – šios grėsmės dažniausiai kyla valstybės viduje.

Ekonominės grėsmės, B. Buzano nuomone, pačios sudėtingiausios bei sunkiausiai įvertinamos nacionalinio saugumo atžvilgiu. Jo teigimu, ekonominis saugumas negali būti iki galo įgyvendinamas, kadangi rinkos santykiai visada susiję su rizika, netikrumu ir agresyvia konkurencija. Norėdama efektyviai funkcionuoti, rinka turi kelti bankroto grėsmę neefektyviems jos dalyviams – efektyvi turto ir gerovės teikimo funkcija užtikrinama tik tada, kai rinkos dalyviai yra nesaugūs. Daugelis ekonominių grėsmių yra įprastos rinkos sąlygomis, todėl jos nėra traktuojamos kaip išimtinės ar keliančios pavojų nacionaliniam saugumui. Per dažnas siekis jas tokiomis paversti reikštų per didelę valstybės intervenciją į ekonominius santykius, galbūt net iki tokio lygio, kai pati rinka nebegalėtų funkcionuoti[112]. N. Statkus, E. Motieka ir Č. Laurinavičius ekonomines grėsmes apibūdina kaip veiksnius, kurie trukdo valstybės ūkio plėtrai, naikindami pagrindinius BVP kūrimo elementus: darbo jėgą, finansų struktūrą, išteklius, produkcijos realizavimo rinkas bei inovacijas[113]. Taip pat į ekonominių grėsmių sritį įeina ir energetinės grėsmės, pavyzdžiui, priklausomybė nuo vienos šalies ar vienos grupės šalių išteklių. Kita vertus, B. Buzanas pažymi, kad importo ir eksporto apribojimai, nepalankus kainų lygis, valiutos vertė, palūkanų normos, sudėtingos kreditų gavimo procedūros, nemokumas bei panašūs veiksniai negali būti pagrįstai laikomi grėsmėmis nacionaliniam saugumui, nors ir gali lemti valstybės mokėjimų balanso deficitą, nacionalinių pajamų mažėjimą ir netgi sugriauti tam tikras pramonės šakas[114]. B. Buzano nuomone, ekonominės grėsmės gali būti pavojingos nacionaliniam saugumui tik tokiu atveju, kai išeina už ekonominio sektoriaus ribų ir daro įtaką: 1) šalies karinėms galimybėms. Karinės galimybės yra susijusios su strateginių žaliavų tiekimų bei pramonine baze, palaikančia karines pajėgas. Nesugebėjimas užtikrinti saugaus žaliavų tiekimo ir pramonės šakų, prisidedančių prie karinės produkcijos gamybos, nuosmukis yra realios grėsmės nacionaliniam saugumui; 2) galiai. Smunkanti valstybės ekonomika neišvengiamai lemia jos galios tarptautinėje sistemoje smukimą, o tai graso nacionaliniam saugumui; bei 3) sociopolitiniam stabilumui. Ekonomikos ir šalies sociopolitinio stabilumo ryšys yra susijęs su valstybės vykdoma politika, orientuota į turto maksimizavimą bei ekstensyvią prekybą. Jeigu ekonominė sistema išgyvena krizę,

[111] Buzan B., *Žmonės, valstybės ir baimė: Tarptautinio saugumo studijos po Šaltojo karo*, Vilnius: Eugrimas, 1997, p. 168–169.
[112] Ten pat, p. 168–170.
[113] Statkus N. ir kt., *Geopolitiniai kodai: tyrimo metodologija*, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2003, p. 76.
[114] Buzan B., *Žmonės, valstybės ir baimė: Tarptautinio saugumo studijos po Šaltojo karo*, Vilnius: Eugrimas, 1997, p. 171–172.

priklausomybė nuo nenutrūkstamų augimo tempų gali sugriauti vidinį politinį šalies stabilumą, kas neigiamai veiktų valstybės nacionalinį saugumą [115]. Galima teigti, kad ekonominių grėsmių nacionaliniam saugumui identifikavimą apsunkina tai, jog daugelis jų yra neišvengiamos rinkos egzistavimo sąlygomis. Pagrįstai pavojingomis nacionaliniam saugumui laikomos tos ekonominės grėsmės, kurios peržengia ekonominių santykių ribas.

Ekologinės grėsmės, pasak N. Statkaus, E. Motiekos ir Č. Laurinavičiaus, tai – „aplinkos pokyčiai, keliantys pavojų gyventojų gyvybei, sveikatai ar įprastam gyvenimo būdui“[116]. B. Buzanas teigia, jog valstybės vienos nepajėgios kontroliuoti tokių procesų kaip šiltnamio efektas, ozono sluoksnio nykimas ar bendras klimato atšilimas, todėl apeliavimas į nacionalinį saugumą stokoja praktinės reikšmės, jeigu jis nėra paremtas kolektyviniu veikimu [117]. Galima daryti išvadą, kad ekologinės grėsmės pavojingos visoms pasaulio valstybės, tačiau prieš jas nukreiptiems veiksmams vis dar trūksta politinės valios ir susitelkimo. Kai kurių šalių, ypač didžiųjų, kurios labiausiai prisideda prie ekologinių grėsmių augimo, priemonės problemai spręsti dažnai būna labiau deklaratyvios nei realios. Įveikti šias grėsmes galima tik kolektyviai.

Įvairūs autoriai išskiria ir kitus grėsmių tipus. Pavyzdžiui, T. Janeliūnas be minėtų tradicinių grėsmių akcentuoja komunikacines grėsmes, kurios, autoriaus nuomone, yra grėsmės įprastiniams šalies komunikacijos ryšiams ir procesams. Jo teigimu, komunikacinėmis grėsmėmis dažniausiai įvardinamas ryšių sistemos pažeidimas, neteisėtas įsibrovimas į informacines sistemas, žodžio laisvės varžymas arba nepriklausomų žiniasklaidos priemonių veiklos iškraipymas[118]. Galima teigti, jog, XXI a. sparčiai vystantis technologijoms, valstybės susidurs su naujais grėsmių tipais, tačiau karinės, politinės, socialinės, ekonominės bei ekologinės grėsmės vis dar laikomos pagrindinėmis ir galinčiomis kelti didžiausią pavojų nacionaliniam kiekvienos šalies saugumui bei jos interesams. Todėl kiekviena valstybė pirmiausia turi jas nustatyti.

Grėsmių nacionaliniams interesams nustatymas. Tai – sudėtingas procesas, kuriame persipina dažnai politinių lyderių pervertinamos, tačiau nerealios grėsmės valstybei su akivaizdžiai nejaučiamomis ir nepakankamai įvertintomis grėsmėmis, kurioms turėtų būti skiriamas pagrindinis dėmesys. B. Buzanas pabrėžia, kad grėsmės įtaka nacionaliniam valstybės saugumui ir jos interesams priklauso nuo pastarosios tipo bei intensyvumo laipsnio, taip pat nuo to, ar valdantysis elitas suvokia ją

[115] Buzan B., *Žmonės, valstybės ir baimė: Tarptautinio saugumo studijos po Šaltojo karo*, Vilnius: Eugrimas, 1997, p. 172–175.
[116] Statkus N. ir kt., *Geopolitiniai kodai: tyrimo metodologija*, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2003, p. 76.
[117] Buzan B., *Žmonės, valstybės ir baimė: Tarptautinio saugumo studijos po Šaltojo karo*, Vilnius: Eugrimas, 1997, p. 180.
[118] Janeliūnas T., „Saugumo studijos – grįžimas prie objektyvistinio analizės modelio“, *Politologija*, Vol. 2, p. 62–63, 2004, cituota iš Matulionytė E., „Grėsmių nacionaliniam saugumui nustatymas ir jų prevencijos galimybės“, *Jurisprudencija*, 2008, Vol. 4, p. 94.

kaip grėsmę[119]. Grėsmės intensyvumo laipsnį lemia keletas veiksnių – grėsmės specifika, istorinės aplinkybės, padėtis erdvėje ir laike, iškilimo tikimybė bei galimos pasekmės[120]. Grėsmių specifiką nusako kitų šalių interesų įgyvendinimo, sukeliančio pačias grėsmes, būdai. N. Statkaus, E. Motiekos ir Č. Laurinavičiaus nuomone, interesų gali būti siekiama nuosekliai arba spontaniškai, akivaizdžiai arba paslėptai. Priešiškų valstybių veiksmai gali būti lankstūs – jie stabdomi, kai šalis, į kurią šie veiksmai nukreipti, ima reaguoti, bei atnaujinami, kai dėmesys prislopsta[121]. Be to, B. Buzanas akcentuoja istorinę grėsmių dimensiją, apsunkinančią jų nustatymą. Istorinės baimės ir nepasitikėjimas gali sąlygoti nepagrįstą grėsmių sureikšminimą dėl ypatingo jautrumo joms[122]. Dar vieną grėsmės intensyvumą nusakantį veiksnį – padėtį erdvėje, pasak B. Buzano, geriausiai apibūdina grėsmės nuotolis nuo valstybės (tiesioginis, vidutinio atstumo, tolimas), o padėtį laike lemia tai, ar grėsmė kyla tiesiogiai, ar jos išsivystymui reikia laiko. Autoriaus nuomone, grėsmės dažniausiai turi dvi laiko charakteristikas. Viena jų yra tiksli – žinomas laikas, kurio prireiks grėsmės įgyvendinimui, kita yra visiškai neapibrėžta, nes neįmanoma pasakyti, kada tiksliai grėsmė kils, jeigu iš viso kils[123]. N. Statkus, E. Motieka ir Č. Laurinavičius teigia, jog konkrečios grėsmės realizavimo tikimybė gali būti maža, vidutinė arba didelė: mažos tikimybės grėsmių iškilimas yra teorinis, dar nepasižymintis aiškiais raiškos požymiais, vidutinės tikimybės grėsmėms būdingi keli požymiai ir tendencijos, o didelės tikimybės grėsmių egzistavimą patvirtina faktai, praeities įvykiai bei dabartinės raidos tendencijos[124]. Pasekmės yra susijusios su padaryta žala, įgyvendinus grėsmę. Pasak N. Statkaus, E. Motiekos ir Č. Laurinavičiaus, ji gali būti: 1) maža. Mažos žalos grėsmė nedaro reikšmingos įtakos nacionaliniam valstybės saugumui – jos pasekmės nesudėtingai ištaisomos; 2) vidutinė. Vidutinės žalos grėsmės grasina vienai ar kelioms šalių saugumo sritims – jų struktūrai, elementams bei stabilumui. Tokių grėsmių pasekmių ištaisymas reikalauja didelių sąnaudų; arba 3) didelė. Didelės žalos grėsmių pasekmės beveik nepataisomos. Šios grėsmės gali visiškai sunaikinti ar smarkiai pakeisti saugumo sričių elementus ir struktūras[125]. Grėsmės iškilimo tikimybės bei galimos žalos ryšys atvaizduojamas grėsmių intensyvumo kreivėje (žr. 5 priedą). Galima teigti, kad kuo didesnė tikimybė kilti grėsmei ir kuo didesnė jos padaroma žala, tuo grėsmė intensyvesnė. Jeigu grėsmės kilimas mažai tikėtinas, o jos padaroma žala maža, grėsmės intensyvumas taip pat mažas.

[119] Buzan B., *Žmonės, valstybės ir baimė: Tarptautinio saugumo studijos po Šaltojo karo*, Vilnius: Eugrimas, 1997, p. 182.
[120] Ten pat.
[121] Statkus N. ir kt., *Geopolitiniai kodai: tyrimo metodologija*, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2003, p. 76.
[122] Buzan B., *Žmonės, valstybės ir baimė: Tarptautinio saugumo studijos po Šaltojo karo*, Vilnius: Eugrimas, 1997, p. 186.
[123] Ten pat, p. 184–185.
[124] Statkus N. ir kt., *Geopolitiniai kodai: tyrimo metodologija*, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2003, p. 77.
[125] Ten pat.

Grėsmių prevencija ir neutralizavimas. Siekdamos užtikrinti nacionalinį saugumą bei įgyvendinti interesus, valstybės imasi tam tikrų prevencinių priemonių grėsmėms neutralizuoti. E. Matulionytė, remdamasi B. Buzanu, išskiria du alternatyvius būdus, kuriais šalys kovoja su iškilusiomis grėsmėmis. Pirmasis jų yra nacionalinės saugumo strategijos, orientuotos į pačios valstybės pažeidumų mažinimą, veikiant savarankiškai ir pasitelkiant turimus išteklius, kūrimas. Šiuo atveju saugumo strategija nukreipta į šalies vidaus politiką. Antrasis būdas yra tarptautinės saugumo strategijos pasirinkimas, kai saugumo problemos sprendžiamos, pasinaudojant tarptautiniais ryšiais ir dalyvavimu įvairiose organizacijose, stengiantis sumažinti išorinę grėsmę bei paveikti jos šaltinį. Tokiu atveju valstybės saugumo strategija nukreipta į jos užsienio politiką. Pasak autorės, praktikoje šalims būdingi abu šie veikimo būdai, nes vieno jų paprasčiausiai neužtektų nacionaliniam saugumui garantuoti[126]. Galima teigti, jog nacionalinis saugumas yra nulemtas tiek savarankiškų valstybės veiksmų, mažinant savo pačios pažeidumus, tiek kolektyvinio veikimo, kai tarptautinių saugumo organizacijų narės kartu kovoja prieš bendras joms iškylančias grėsmes.

N. Statkaus, E. Motiekos ir Č. Laurinavičiaus nuomone, atsakas į kylančias grėsmes turi tris lygmenis – grėsmių įvertinimą, prevenciją bei neutralizavimą. Jų teigimu, grėsmių įvertinimą ir prevenciją sudaro: 1) grėsmės identifikavimas pagal sektorių (karinė, politinė ar kt.); 2) grėsmės kilimo tikimybės prognozavimas bei galimų jos pasekmių numatymas – grėsmės intensyvumo nustatymas; 3) poreikių valstybės institucijoms, atsakingoms už šalies interesų gynimą ir nacionalinio saugumo užtikrinimą, formavimas[127]. Pasak autorių, grėsmių prevencija ir neutralizavimas įmanomas, tik įvertinus jų intensyvumą. Jeigu nustatoma, kad grėsmė reali, valstybė gali imtis priemonių ją neutralizuoti (skirti piniginių lėšų, nurodyti atsakingas institucijas ir pan.). Jeigu valstybė neturi galimybių arba gali tik iš dalies užkirsti kelią grėsmei, arba mano, jog su grėsme kovoti netikslinga dėl mažo jos intensyvumo, tokia grėsmė neabejotinai virs rizikos veiksniu. Autoriai teigia, jog grėsmių prevencijos funkciją atlieka slaptosios tarnybos bei joms pavaldūs arba su jomis bendradarbiaujantys strateginių tyrimų centrai ir kitos institucijos, įgyvendinančios nacionalinius šalies interesus[128]. E. Matulionytė pabrėžia, kad nacionaliniam saugumui didžiausią pavojų kelia tęstinis rizikos veiksnių pobūdis ir jų identifikavimo bei panaikinimo sunkumai. Autorės nuomone, rizikos veiksnių galimybę virsti grėsmėmis, kurios sukeltų nepageidaujamas pasekmes ekonominiame, socialiniame, ekologiniame ir kituose sektoriuose, minimalizuoti gali tik nuolatinės, jungtinės, prevencinės valstybių

[126] Matulionytė E., „Grėsmių nacionaliniam saugumui nustatymas ir jų prevencijos galimybės“, *Jurisprudencija*, 2008, Vol. 4, p. 96.
[127] Statkus N. ir kt., *Geopolitiniai kodai: tyrimo metodologija*, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2003, p. 77.
[128] Ten pat, p. 77–78.

pastangos. Taip pat būtina atkreipti dėmesį į iki šiol mažai tikėtinus rizikos veiksnius, nes dėl didelės šalių tarpusavio priklausomybės jų svarba nuolat auga[129]. Galima daryti išvadą, kad tinkamas atsakas grėsmėms gali būti duotas, tik kiek įmanoma tiksliau prognozuojant jų atsiradimo tikimybę ir įvardinant galimą žalą, t. y. įvertinant grėsmės intensyvumą. Be to, negalima nuvertinti iš pažiūros nereikšmingų, mažu intensyvumu pasižyminčių grėsmių.

Apibendrinant šį skyrių, galima teigti, jog:

1) Geopolitinis kodas suvokiamas kaip politinės-geografinės prielaidos, veikiančios valstybės užsienio politikos formavimą. Jo esmė – erdvės, esančios už šalies teritorijos ribų, įvertinimas, suprantant strateginę jos reikšmę ir potencialias grėsmes. Geopolitinių kodų identifikavimas apima du lygmenis: savęs suvokimo geopolitinėje aplinkoje schemos sudarymą bei geopolitinės raidos vizijos sukūrimą. Tačiau nei pats geopolitinis kodas, nei sukurta geopolitinė vizija nėra pastovūs dariniai. Vis dėlto, geopolitinė vizija yra labiau linkusi išlikti stabili, o geopolitinis kodas gali kisti dėl įvairių priežasčių: krizių, neveiksmingos užsienio politikos, naujų politinių lyderių atėjimo į valdžią. Autoriai nesutaria tik dėl šių pokyčių tempo. Vienų nuomone, jie yra staigūs ir radikalūs, o kitų – vykstantys palaipsniui, atsižvelgiant į pasaulinę geopolitinę tvarką, sudarytą iš tarpusavyje sąveikaujančių valstybių lokalių, regioninių bei globalių geopolitinių kodų. Galima teigti, kad geopolitiniai kodai pateikia šališką tarptautinių santykių vaizdinį, nes yra etno-centriniai – orientuojami į konkrečios valstybės interesus ir jiems kylančių grėsmių neutralizavimą.

2) Regioninio geopolitinio kodo konstravimas pradedamas nuo valstybinės ir regioninės geopolitinės tapatybių tyrimo. Valstybinė tapatybė – tai valstybinė autoidentifikacija; tapatinimasis su konkrečia pilietine bei politine bendruomene, o geopolitinė tapatybė – tai identifikavimasis su konkrečia šalimi, suvokiant jos vietą regione. Valstybinė tapatybė yra geopolitinės tapatybės prielaida. Abi jos saugo informaciją apie valstybės normas, vertybes, tikslus ir analogišką informaciją apie kitas valstybes. Valstybinė ir geopolitinė tapatybės atlieka aplinkos pažinimo funkciją (nuo šalių tapatybių priklauso jų interesai, tikslai bei šių įgyvendinimo priemonės) ir sudaro regioninio geopolitinio kodo pamatą. Antroji regioninio geopolitinio kodo sandaros dalis yra nacionalinių interesų regione nustatymas ir jų hierarchizacija. Nacionalinius interesus vieni autoriai laiko objektyviais veiksniais, o kiti – socialiniais konstruktais, formuojamais intersubjektyvios tarptautinių santykių bei valstybių galios sampratos. Nors valstybės interesų klasifikavimas ganėtinai įvairus, svarbiausiais jų dažniausiai nurodomi saugumas, politinis savarankiškumas ir ekonominė gerovė. Paskutinysis regioninio

[129] Matulionytė E., „Grėsmių nacionaliniam saugumui nustatymas ir jų prevencijos galimybės“, *Jurisprudencija*, 2008, Vol. 4, p. 97.

geopolitinio kodo sudėtinis elementas – regioninių grėsmių nacionaliniams interesams bei saugumui nustatymas, jų prevencija ir neutralizavimas.

3) Valstybės nacionalinis saugumas priklauso nuo jos vidinių silpnybių – pažeidumų, kurie, tinkamai išnaudoti priešiškai nusiteikusių tarptautinių santykių dalyvių, gali virsti rimtomis grėsmėmis šalies nacionaliniams interesams, ir išorės grėsmių visumos. Tokiu atveju saugumo politika yra orientuota į pačios valstybės pažeidumų mažinimą bei išorės grėsmių neutralizavimą, veikiant jų šaltinius. Grėsmės gali būti suvokiamos kaip objektyvūs reiškiniai, nes jomis padaroma konkreti, išmatuojama žala, tačiau realybėje grėsmių nacionaliniam saugumui sampratą dažniau nei objektyvūs faktai lemia politiniai sprendimai. Taip nerealios grėsmės šaliai gali tapti pervertintomis, o realios – neįvertintomis. Tradiciškai grėsmėmis nacionaliniam saugumui buvo laikomos karinės grėsmės, bet šiandien, labiausiai dėl technologinės pažangos, grėsmės sąvoka yra daug platesnė. Nors karinės grėsmės neprarado savo aktualumo, tačiau pavojų valstybei kelia ir kitos, pavyzdžiui, komunikacinės grėsmės. Siekiant užtikrinti nacionalinį saugumą ir šalies interesų įgyvendinimą, dažniausiai analizuojamos karinės, politinės, socialinės, ekonominės bei ekologinės grėsmės. Grėsmių identifikavimas pagal minėtus sektorius yra pirmasis žingsnis, norint pastarąsias įvertinti ir imtis prevencinių priemonių prieš jas. Antrasis žingsnis yra grėsmių intensyvumo nustatymas – iškilimo tikimybės bei galimų pasekmių prognozė. Paskutinysis žingsnis apima užduočių institucijoms, atsakingoms už valstybės nacionalinį saugumą ir interesų gynimą, formulavimą. Jeigu grėsmė pasižymi dideliu intensyvumu, norėdama garantuoti saugumą, šalis privalo imtis jos neutralizavimo priemonių – skirti atsakingus asmenis, pinigines lėšas, tačiau mažo intensyvumo grėsmės taip pat negali būti suvokiamos kaip nereikšmingos. Valstybei negalint užkirsti kelio grėsmei arba galint tai padaryti tik iš dalies, arba nesiimant jokių veiksmų prieš mažo intensyvumo grėsmes, jos tampa rizikos veiksniais, galinčiais pakenkti nacionaliniam šalies saugumui ir jos interesams. Tikėtina, kad ateityje grėsmių, su kuriomis susidurs valstybės, daugės.

4) Analizuojant galios ir geopolitinių kodų sąsajas, galima teigti, jog valstybės galia įgauna prasmę, tik identifikavus jos geopolitinį kodą, lygiai taip pat ir šalies geopolitinio kodo realizavimas bei veikimo mastas priklauso nuo turimos galios. Abipusė priklausomybė sieja ir valstybės galią bei jos regioninį geopolitinį kodą. Regioninis geopolitinis kodas nuo kitų skiriasi nacionalinių interesų, grėsmių jiems ir pastarųjų neutralizavimo būdų suvokimu, apribotu tam tikro regiono teritorija. Būtina jo įgyvendinimo sąlyga – disponavimas galia, leidžiančia daryti įtaką konkretaus regiono ar kelių regionų valstybėms. Priešingai, jeigu nėra numatyti šios galios panaudojimo tikslai, ji – menkavertė.

2. KINIJOS GALIOS IR REGIONINIO GEOPOLITINIO KODO ĮTAKOS VALSTYBĖS UŽSIENIO POLITIKAI RYTŲ AZIJOS REGIONE ANALIZĖ

Pagal sukonstruotą tyrimo modelį, t. y. valstybės galią, valstybinę ir geopolitinę tapatybes, nacionalinius interesus, pastariesiems kylančias grėsmes ir jų neutralizavimo siekį, šiame skyriuje tiriama Kinijos galios charakteristika, esminiai jos regioninio geopolitinio kodo Rytų Azijoje sandaros elementų bruožai ir valstybės užsienio politika šiame regione.

2.1. Tarptautinės sistemos ir galios santykių pasaulyje pokyčiai. Kinijos galios charakteristika

Tarptautinės sistemos ir galios santykių pasaulyje pokyčiai. Sovietų Sąjungos žlugimas sąlygojo ne tik Šaltojo karo, bet ir dvipolės tarptautinės sistemos, kurioje tarpusavyje varžėsi demokratinių bei komunistinių valstybių blokai, baigtį. JAV tapo galingiausia šalimi pasaulyje, o moksliniame diskurse atsirado tokios teorijos kaip F. Fukuyamos „istorijos pabaiga“. F. Fukuyama teigė, kad visuotinis konfliktas baigėsi liberaliosios demokratijos pergale, todėl laukia nuobodi ateitis, pasižyminti tik ekonominių ir technologinių problemų sprendimu, bet ne kovomis dėl idėjų[130]. M. Azambujos nuomone, Sovietų Sąjungos ir komunizmo griūtis leido JAV įsitvirtinti globalaus hegemono pozicijoje bei sudarė sąlygas vienašališkiems jų veiksmams tarptautiniuose santykiuose – JAV neprivalėjo derinti priimtų sprendimų su sąjungininkais, o jų elgsena nė kiek nepriminė darbo koalicijoje. Pasak autoriaus, kurį laiką toks elgesio modelis nesulaukė didelio pasipriešinimo, tačiau Amerikos nesėkmės Irake, negebėjimas sureguliuoti Izraelio ir Palestinos santykių, terorizmo, branduolinio ginklavimosi, klimato kaitos bei kitų reiškinių keliami iššūkiai parodė, jog problemos negali būti sprendžiamos vienašališkai[131]. I. Wallersteinas pažymi, kad vienvaldis JAV lyderiavimas tarptautinėje sistemoje eina į pabaigą, o dabartinį pasaulį sudaro nuo 8 iki 10 santykinai autonomiškų geopolitinių centrų. Iš jų keturi stipriausieji yra susikoncentravę vadinamojoje Šiaurėje: 1) JAV, kurios vis dar išlieka stipriu galios centru; 2) Vakarų Europa, paremta Vokietijos ir Prancūzijos sąjunga; 3) Rusija; ir 4) Šiaurės Rytų Azija (Kinija, Japonija bei Pietų Korėja). Šie geopolitiniai centrai, autoriaus nuomone, galia lenkia visus Pietuose esančius centrus kartu sudėjus[132]. S. P. Huntingtonas pabrėžia, jog dabar egzistuoja 7 arba 8 galingos civilizacijos. Nevakarietiškos civilizacijos, daugiausiai Rytų Azijoje,

[130] Fukuyama F., „The End of History“, *The National Interest*, 1989, Vol. 16, p. 1.
[131] Azambuja M., „Design for a Multipolar World“, *Global Governance*, 2007, Vol. 13, p. 307–308.
[132] Wallerstein I., „Northeast Asia in the Multipolar World-System“, *Asian Perspective*, 2010, Vol. 34, p. 191–192.

sparčiai vystosi ekonomiškai, taip kurdamos pagrindą augančiai karinei jėgai ir politinei įtakai[133]. Pasaulis tapo daugiapoliu. Prieš du dešimtmečius Ch. Krauthammeris teigė, kad ateinanti karta gyvens pasaulyje, kuriame bus ne viena valstybė, galia prilygstanti JAV, o pati tarptautinės sistemos struktūra primins tą, kuri buvo susiklosčiusi prieš Pirmąjį pasaulinį karą[134]. S. Turner nurodo, jog XXI a. pradžia aktualizavo autoriaus išsakytą mintį ir sudarė įspūdį, kad tarptautiniai santykiai nuo šiol remsis daugiapole tarptautine sistema[135]. J. Y. Linas pažymi, jog nuo pat industrinės revoliucijos kelios Vakarų Europos ir Šiaurės Amerikos valstybės atliko dominuojantį vaidmenį globaliuose politiniuose bei ekonominiuose santykiuose, t. y. iki 2000 m. G-7 šalys labiausiai prisidėjo prie globalios ekonomikos augimo, tačiau XXI a. pradžioje Kinijos, Pietų Korėjos, Indijos, Brazilijos, Indonezijos, Rusijos ir Pietų Afrikos indėlis į klestinčią ekonomiką aplenkė minėtas valstybes – globalus ekonominis augimas tapo daugiapoliu[136]. Galima teigti, kad XXI a. galutinai sugriovė iliuzijas apie vienvaldį JAV lyderiavimą tarptautiniuose santykiuose po Šaltojo karo bei vienpolę tarptautinę sistemą. Pasaulis tapo daugiapoliu – nauji galios centrai ne tik sukuria vis didesnį ekonominį produktą, bet ir prisideda prie globalių problemų sprendimo.

Z. Brzezinskis teigia, jog vyksta tradiciškai stiprių pasaulio politikos subjektų galios kaita: politiškai aktyvėja nauji, reikšmingi tarptautinių santykių dalyviai, o galios pusiausvyra ir ekonominiai galios centrai pasislinko nuo Atlanto vandenyno link Ramiojo – iš Vakarų į Rytus[137]. S. P. Huntingtono nuomone, Vakarų galia kitų civilizacijų atžvilgiu įsivaizduojama dvejopai: 1) galios požiūriu Vakarai visiškai dominuoja; 2) Vakarų politinė, ekonominė ir karinė galia pasaulyje mažėja bei artėja prie kitų civilizacijų galios. Autorius mano, jog teisingi yra abu įsivaizdavimai: Vakarai yra ir XXI a. išliks stipriausia civilizacija, tačiau galios pusiausvyroje atsiranda pokyčių – Vakarų galia mažėja bei toliau mažės, o kitų civilizacijų galia augs[138]. Pasak Z. Brzezinskio, po 1991 m. daug kam atrodė, kad Amerika – pagrindinė Vakarų civilizacijos valstybė, neturi lygiaverčių varžovų ir ilgai bus galingiausia pasaulyje[139]. Toks požiūris taip pat atsispindėjo šalies vadovų retorikoje: B. Clintonas 1997 m. amerikiečius įvardino kaip vienintelę nepakeičiamą tautą būsimajame XXI a., G. W. Bushas 2000 m.

[133] Huntington S. P., *Civilizacijų susidūrimas ir pasaulio pertvarka*, Vilnius: Metodika, 2011, p. 13–20.
[134] Krauthammer Ch., „The Unipolar Moment“, *Foreign Affairs*, 1990/1991, Vol. 70, p. 23–33, cituota iš Turner S., „Russia, China and a Multipolar World Order: The Danger in the Undefined“, *Asian Perspective*, 2009, Vol. 33, p. 160.
[135] Turner S., „Russia, China and a Multipolar World Order: The Danger in the Undefined“, *Asian Perspective*, 2009, Vol. 33, p. 160.
[136] Lin J. Y., „China's economic development and cultural renaissance in the multipolar growth world of the twenty-first century“, *China Economic Journal*, 2013, Vol. 6, p. 9.
[137] Brzezinski Z., *Strateginės įžvalgos. Amerika ir pasaulio galios krizė*, Vilnius: Versus aureus, 2013, p. 9–26.
[138] Huntington S. P., *Civilizacijų susidūrimas ir pasaulio pertvarka*, Vilnius: Metodika, 2011, p. 71–72.
[139] Brzezinski Z., *Strateginės įžvalgos. Amerika ir pasaulio galios krizė*, Vilnius: Versus aureus, 2013, p. 64.

teigė, jog JAV misija yra rodyti pavyzdį kitoms valstybėms[140]. Tačiau jau tuo laikotarpiu JAV, o kartu ir Vakarų galios nuosmukis buvo akivaizdus. S. P. Huntingtonas pabrėžia, kad, pasibaigus Šaltajam karui, Vakarai buvo nualinti, kilo vis daugiau problemų: lėtai augo ekonomika bei gyventojų skaičius, didėjo šalių biudžetų deficitai, nedarbas, socialinė atskirtis, ekonominė, karinė ir politinė galia krypo į Rytų Aziją[141]. Z. Brzezinskis nurodo, jog B. Clintono valdymo laikais Amerikoje įsigalėjo atsipalaidavimas bei savikritikos stoka. Tai tęsėsi, ir prezidentu tapus G. W. Bushui. Pastarasis pradėjo alinantį karą Vidurio Rytuose, lėmusį JAV užsienio politikos katastrofą, o 2008 m. finansinė griūtis, sąlygota nereguliuojamo godumo, tik dar labiau paskatino Amerikos ir kitų Vakarų valstybių ekonominį nuosmukį[142]. Vakarų kaip svarbiausio galios centro silpnėjimas atsispindi pagrindiniuose jų galią lemiančiuose rodikliuose.

Fizinė bazė. Vakarų teritorinio išplitimo piku 1920 m. jie užėmė beveik pusė Žemės rutulio sausumos teritorijos – 42 mln. kv. km, 1993 m. jau perpus mažiau – 20,4 mln. kv. km[143]. 2014 m. JAV, Kanados ir Europos Sąjungos valdoma teritorija apėmė 24,2 mln. kv. km, pridėjus vakarietišką Australijos žemyną, bendra teritorija siekė 32 mln. kv. km[144]. 1900 m. Vakarams priklausė 30 proc. visos pasaulio gyventojų populiacijos, o jų vyriausybės valdė 45 proc. šių žmonių, 1993 m. Vakarų vyriausybės valdė tik vakariečius, kurie sudarė 13 proc. Žemės rutulio gyventojų[145]. 2014 m. JAV, Kanados, Europos Sąjungos ir Australijos gyventojų skaičius siekė 900 mln. – 12 proc. pasaulio populiacijos[146]. S. P. Huntingtonas konstatuoja, kad pagal gyventojų skaičių Vakarai yra mažėjanti civilizacija, o kokybinė pusiausvyra tarp Vakarų bei kitų civilizacijų taip pat kinta – spartėja nevakariečių urbanizacija, gerėja jų sveikatos būklė ir išsilavinimas[147]. Galima teigti, jog galios pasiskirstymui tarp civilizacijų įtakos turi tiek kiekybiniai, tiek kokybiniai gyventojų skaičiaus ir jų gyvenimo būdo pokyčiai.

Kariniai pajėgumai. XX a. 3 dešimt. Vakarai karine galia lenkė visas kitas civilizacijas. Vėliau jų karinė galia ėmė mažėti, o kitų civilizacijų – augti[148]. Pasibaigus Šaltajam karui bei sumenkus Rusijos karinei galiai, Vakaruose vyko analogiškas procesas. Buvo planuojama, jog 1998 m. JAV karinės išlaidos bus 35 proc. mažesnės nei 1990 m.[149]. 1988 m. Amerikos karo reikmėms skiriamos lėšos

[140] Brzezinski Z., *Strateginės įžvalgos. Amerika ir pasaulio galios krizė*, Vilnius: Versus aureus, 2013, p. 64.
[141] Huntington S. P., *Civilizacijų susidūrimas ir pasaulio pertvarka*, Vilnius: Metodika, 2011, p. 72.
[142] Brzezinski Z., *Strateginės įžvalgos. Amerika ir pasaulio galios krizė*, Vilnius: Versus aureus, 2013, p. 12.
[143] Huntington S. P., *Civilizacijų susidūrimas ir pasaulio pertvarka*, Vilnius: Metodika, 2011, p. 73–74.
[144] Žr. Didžiosios valstybės ir jų sąjungos, <http://augustinas.net/tag/politika-be-emociju> [žiūrėta 2015-02-11].
[145] Huntington S. P., *Civilizacijų susidūrimas ir pasaulio pertvarka*, Vilnius: Metodika, 2011, p. 74.
[146] Žr. Didžiosios valstybės ir jų sąjungos, <http://augustinas.net/tag/politika-be-emociju> [žiūrėta 2015-02-11].
[147] Huntington S. P., *Civilizacijų susidūrimas ir pasaulio pertvarka*, Vilnius: Metodika, 2011, p. 76.
[148] Ten pat, p. 78–79.
[149] Ten pat, p. 80.

sudarė 5,6 proc. BVP, o 2001 m. jau tik 2,9 proc.[150]. Dėl išaugusios terorizmo grėsmės ir 2002 m. prasidėjusio karo Afganistane JAV karinių išlaidų dalis BVP pradėjo didėti. Aukščiausią ribą jos pasiekė 2010 m., kai sudarė 4,7 proc. BVP[151]. Nuo 2011 m. šios išlaidos vėl mažėjo ir 2013 m. siekė 3,8 proc. BVP[152]. Jungtinė Karalystė, Prancūzija bei Vokietija po Šaltojo karo taip pat mažino karines išlaidas. Su nežymiais svyravimais nuo 1990 m. iki 2013 m. jos sumenko: Jungtinėje Karalystėje nuo 3,7 proc. BVP iki 2,2 proc., Prancūzijoje nuo 3,3 proc. BVP iki 2,2 proc., Vokietijoje nuo 2,4 proc. BVP iki 1,3 proc.[153]. Nepaisant to, visos minėtos Vakarų valstybės yra daugiausiai lėšų gynybai skiriančių šalių dešimtuke[154]. Vien JAV šiomis lėšomis (2014 m. 526,8 mlrd. dolerių) smarkiai lenkia visas savo varžoves kartu sudėjus[155]. S. P. Huntingtono nuomone, šiuo metu Vakarams karine galia neprilygsta jokia kita civilizacija, tačiau ateityje nevakarietiškos valstybės turėtų sukurti lygiavertę Vakarams karinę galią[156]. Galima teigti, jog atotrūkis tarp Vakarų ir kitų civilizacijų karinės galios mažėja.

Ekonominiai pajėgumai. 1950 m. Vakarų dalis bendrame pasaulio ekonomikos produkte sudarė 64 proc., 1980 m. ji sumažėjo iki 49 proc.[157]. 2013 m. bendrasis pasaulio produktas siekė 74,31 trln. dolerių[158]. JAV BVP tais metais buvo 16,72 trln. dolerių[159], Kanados – 1,825 trln. dolerių[160], Europos Sąjungos – 16,95 trln. dolerių[161], Australijos – 1,488 trln. dolerių[162]. Kartu šių valstybių BVP 2013 m. sudarė 37 proc. pasaulio BVP. 1992 m. didžiausia pasaulio ekonomika priklausė JAV, o dešimties didžiausias ekonomikas turinčių šalių sąraše taip pat buvo 4 kitos Vakarų civilizacijos valstybės, 5 likusias vietas užėmė Kinija, Japonija, Indija, Rusija ir Brazilija[163]. 2013 m. minėtame sąraše liko 4

[150] Žr. Military expenditure, <http://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS> [žiūrėta 2015-02-11].
[151] Žr. Ten pat.
[152] Žr. Ten pat.
[153] Žr. Ten pat.
[154] „China under-reports defence spending, says US", *BBC News*, 2014, birželio 6, <http://www.bbc.com/news/world-asia-china-27727486> [žiūrėta 2015-02-11].
[155] Wong E., „China Announces 12,2 % Increase in Military Budget", *The New York Times*, 2014, kovo 5, <http://www.nytimes.com/2014/03/06/world/asia/china-military-budget.html?_r=2> [žiūrėta 2015-02-11].
[156] Huntington S. P., *Civilizacijų susidūrimas ir pasaulio pertvarka*, Vilnius: Metodika, 2011, p. 79.
[157] Ten pat, p. 77.
[158] Žr. Economy: World GDP (oficial exchange rate), <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/xx.html> [žiūrėta 2015-02-11].
[159] Žr. Economy: USA GDP (oficial exchange rate), <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/us.html> [žiūrėta 2015-02-11].
[160] Žr. Economy: Canada GDP (oficial exchange rate), <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ca.html> [žiūrėta 2015-02-11].
[161] Žr. Economy: EU GDP (oficial exchange rate), <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ee.html> [žiūrėta 2015-02-11].
[162] Žr. Economy: Australia GDP (oficial exchange rate), <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/as.html> [žiūrėta 2015-02-11].
[163] Huntington S. P., *Civilizacijų susidūrimas ir pasaulio pertvarka*, Vilnius: Metodika, 2011, p. 77.

Vakarų šalys, o prie kitų civilizacijų valstybių prisidėjo Meksika[164]. Galima daryti išvadą, kad nevakarietiškų civilizacijų pagaminamo ekonominio produkto dalis didėja.

Technologiniai pajėgumai. XX a. pabaigoje pažangių technologijų pramonėje dominavo Vakarai ir Japonija[165]. 1980 m. JAV buvo aukštųjų technologijų pramonės lyderės, gaminančios daugiau nei trečdalį visos pasaulio aukštųjų technologijų produkcijos, vėliau ši dalis nežymiai sumažėjo, tačiau 1998 m. vėl pasiekė 9 dešimt. lygį ir sudarė 36 proc.[166]. Europos valstybių dalis visoje pažangių technologijų produkcijoje 1998 m. buvo: Jungtinės Karalystės 5,4 proc., Prancūzijos 3,9 proc., Vokietijos 5,4 proc.[167]. 1998 m. JAV ir didžiosios Europos šalys gamino beveik 51 proc. aukštųjų technologijų produkcijos. Japonijos produktų dalis šiame sektoriuje tuo metu siekė 20 proc., sparčiai vystėsi kitų Azijos valstybių, ypač Pietų Korėjos ir Taivano, aukštųjų technologijų pramonė[168]. Nors egzistuoja didelė konkurencija, Vakarai vis dar išlieka pažangių technologijų lyderiais. 2012 m. JAV dalis aukštųjų technologijų produkcijoje sudarė 27 proc., o kartu su Europos Sąjungos valstybėmis tais metais ji pagamino pažangių technologijų produktų už beveik 700 mlrd. dolerių (Kinijos pagamintų produktų vertė buvo lygi 360 mlrd. dolerių, o Japonijos – 140 mlrd. dolerių)[169]. Tačiau, pasak S. P. Huntingtono, globalizacijos sąlygomis technologijų plitimas į kitas civilizacijas yra vis sunkiau sustabdomas[170]. Galima teigti, jog Vakarų aukštųjų technologijų pramonė yra labiausiai išvystyta pasaulyje, tačiau akivaizdūs ir Azijos valstybių pasiekimai šioje srityje. Juos dar labiau skatina globalizacija.

Visa tai rodo, kad galios pusiausvyros centras tolsta nuo Vakarų. Z. Brzezinskis teigia, jog galia nebėra koncentruota – ją dalinasi 4 pasaulio regionai. Galios išsisklaidymą autorius vertina teigiamai, nes jis geriau atspindi įvairovę pasaulyje, o tie laikai, kai Vienos Kongrese, Versalio konferencijoje ar Breton Vudso susitikime vakariečiai dalinosi teritorijas, jau – praeityje[171]. Z. Brzezinskis pažymi, kad galios pusiausvyros centro slinktis iš Vakarų į Rytus (ar netgi iš JAV į Kiniją) ilguoju laikotarpiu yra didžiausia grėsmė geopolitiniam stabilumui. Autoriaus nuomone, dėl istorinių aplinkybių svarbiausios pasaulio valstybės yra susipriešinusios ir dažnai nepagrįstai varžosi, o tai yra pavojinga tiek pasaulio

[164] Žr. Country comparison: GDP (purchasing power parity), <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2001rank.html?countryname=Australia&countrycode=as&regionCode=aus&rank=18#as> [žiūrėta 2015-02-11].
[165] Huntington S. P., *Civilizacijų susidūrimas ir pasaulio pertvarka*, Vilnius: Metodika, 2011, p. 78.
[166] Žr. U.S. Technology in the Marketplace, <http://www.nsf.gov/statistics/seind02/c6/c6s1.htm> [žiūrėta 2015-02-11].
[167] Žr. Ten pat.
[168] Žr. Ten pat.
[169] Wertime D., „It's Official: China Is Becoming a New Innovation Powerhouse", *Foreign Policy*, 2014, vasario 7, <http://foreignpolicy.com/2014/02/07/its-official-china-is-becoming-a-new-innovation-powerhouse/> [žiūrėta 2015-02-11].
[170] Huntington S. P., *Civilizacijų susidūrimas ir pasaulio pertvarka*, Vilnius: Metodika, 2011, p. 78.
[171] Brzezinski Z., *Strateginės įžvalgos. Amerika ir pasaulio galios krizė*, Vilnius: Versus aureus, 2013, p. 36.

darnai, tiek žmonijos išlikimui[172]. Galima daryti išvadą, jog galios išsisklaidymas skatina naujųjų galybių konkurenciją su senosiomis, kuri dažnai būna neracionali, paremta istorine priešprieša. Šis procesas kelia grėsmę pasaulio stabilumui.

Apibendrinant galima teigti, kad:

1) Nuomonė, jog po Šaltojo karo baigties JAV bus vienintelis galios centras, o tarptautiniai santykiai remsis vienpole tarptautine sistema, buvo klaidinga. Vienpolio pasaulio tvarka neatitiko realybės, kurioje iškilo nauji galios centrai, sukuriantys vis didesnį ekonominį produktą ir lemiantys efektyvų globalių problemų sprendimą. Tarptautiniuose santykiuose įsitvirtino daugiapolė tarptautinė sistema;

2) Galia nebėra koncentruota vieno tarptautinių santykių dalyvio ar regiono rankose. Ji išsisklaidė – pastebima galios pusiausvyros slinktis iš Vakarų į Rytus. Dėl lėto ekonomikos augimo, valstybių skolų, demografinės krizės, nedarbo, socialinės atskirties ir kitų problemų Vakarų galia kitų civilizacijų atžvilgiu mažėja. Tiek ekonomiškai, tiek demografiškai sparčiai besivystančios Azijos šalys, priešingai, įgauna vis daugiau galios;

3) Vakarų nuosmukis pastebimas pagrindiniuose jų galią lemiančiuose rodikliuose: fizinėje bazėje (nuo XX a. pradžios Vakarų valdoma teritorija sumažėjo beveik per pusę, pagal gyventojų skaičių Vakarai taip pat yra mažėjanti civilizacija); kariniuose pajėgumuose (pasibaigus Šaltajam karui, Vakaruose vyko karinių išlaidų mažinimo procesas ir nors karine galia Vakarams kol kas neprilygsta jokia kita civilizacija, atotrūkis tarp karinių skirtingų civilizacijų pajėgumų mažėja); ekonominiuose pajėgumuose (Vakarų pagaminamo ekonominio produkto dalis bendrame pasaulio ekonominiame produkte sistemingai mažėja, tarp didžiausias ekonomikas turinčių šalių atsiranda vis daugiau nevakarietiškų valstybių); technologiniuose pajėgumuose (nors Vakarai išlieka lyderiais aukštųjų technologijų pramonėje, tačiau kitų civilizacijų valstybės daro didelę pažangą šiame sektoriuje bei sparčiai juos vejasi);

4) Dėl neracionalaus naujų ir senų galios centrų rungtyniavimo, dažnai nulemto istorinių nesutarimų bei iš to kylančio įtarumo ir nepasitikėjimo, galios pusiausvyros centro slinktis iš Vakarų į Rytus ilguoju laikotarpiu bus didžiausiu iššūkiu stabilumui pasaulyje.

Kinijos galios charakteristika. XXI a. pradžioje išaugusi Kinijos ekonominė bei karinė galia lėmė dar vieno svarbaus galios centro pasaulyje atsiradimą. Z. Brzezinskis nurodo, kad ilgametė alinanti Mao Dzeduno politika nesugebėjo sunaikinti Kinijos gyvybingumo ir potencialo. Priešingai, 1978 m. į valdžią atėjus Den Siaopinui, prasidėjo beprecedentis šalies ekonominis augimas ir socialinis

[172] Brzezinski Z., *Strateginės įžvalgos. Amerika ir pasaulio galios krizė*, Vilnius: Versus aureus, 2013, p. 161, 36.

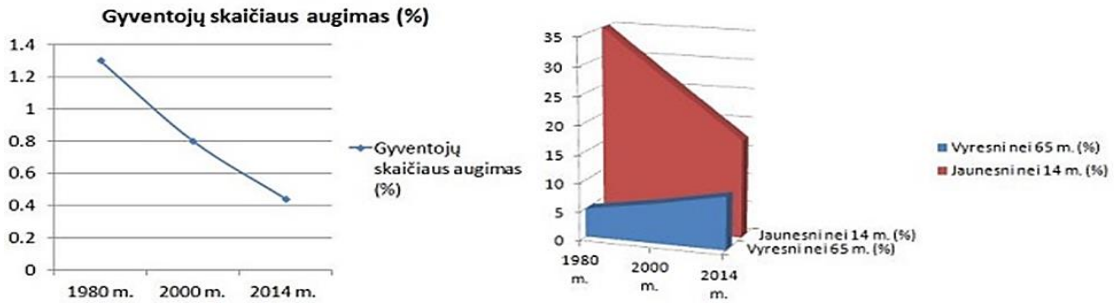
modernizavimas. Naujasis vadovas liberalizavo rinką – Kinija tapo atvira pasauliui, per 3 dešimtmečius modernizavo turimą infrastruktūrą, tačiau KLR pasiekimus vis dar menkina didžiulė socialinė nelygybė tarp miesto ir kaimo gyventojų bei neišspręsti etniniai konfliktai Tibeto ir Sindziango regionuose[173]. Kinijos galios augimą charakterizuoja valstybės galią lemiantys veiksniai.

Fizinė bazė. KLR yra 4 pagal dydį šalis pasaulyje, užimanti beveik 9, 597 mln. kv. km plotą (9,326 mln. kv. km sausumos ir 271 000 kv. km vandens teritoriją)[174]. Valstybei būdinga reljefinė įvairovė: 33,33 proc. teritorijos sudaro kalnai, 26,04 proc. – plokščiakalniai, 18,75 proc. – daubos, 11,98 proc. – lygumos, 9,9 proc. – kalvos[175]. Kinija pirmauja pasaulyje pagal upių skaičių, kuris siekia daugiau nei 50 000. Ilgiausia jų yra Jangdzės upė (6 300 km)[176]. Kadangi daugelio upių ištakos yra plokščiakalniuose, šalis taip pat užima pirmąją vietą pasaulyje pagal turimus hidroenergetinius resursus. 40 proc. jų sudaro Jangdzės upės resursai[177]. Išorėje Kinija ribojasi su Geltonąja bei Rytų Kinijos jūromis rytuose ir Pietų Kinijos jūra pietryčiuose. Valstybėje užfiksuotos 158 gamtinių resursų rūšys, turinčios įrodytų rezervų: 10 rūšių energetinių resursų (anglys, nafta, gamtinės dujos, uranas ir kt.), 54 rūšys metalų (geležis, manganas, varis, aliuminis, švinas, cinkas ir kt.), 91 rūšis nemetalinių resursų (grafitas, fosforas, siera ir kt.) bei 3 rūšys vandens ir dujų resursų (mineralinis vanduo ir kt.). Energetinių KLR išteklių struktūra nėra labai palanki šaliai – didžiausią dalį jų sudaro anglys, o naftos bei gamtinių dujų dalis nedidelė[178]. Galima daryti išvadą, jog Kinijos teritorijos dydis, reljefiniai jos privalumai užpuolimo atveju (didžiąją dalį teritorijos apima kalnai, plokščiakalniai, kalvos), hidroenergetinis potencialas ir gamtinių resursų įvairovė leidžia vadinti ją galinga valstybe. Silpnoji šalies pusė yra tokių energetinių resursų kaip nafta bei gamtinės dujos, kurie reikalingi sparčiai augančiai ekonomikai, stygius.

Kinija yra didžiausią gyventojų populiaciją turinti pasaulio valstybė – 2014 m. joje gyveno apie 1,356 mlrd. žmonių[179]. Stengiantis kontroliuoti gyventojų skaičiaus augimą, nuo 1979 m. šalyje vykdyta „vieno vaiko“ politika: šeimos, auginančios tik vieną vaiką, turėjo teisę į aukštesnius atlyginimus, geresnes įsidarbinimo sąlygas, kokybiškesnes švietimo, sveikatos priežiūros paslaugas, vyriausybės paskolas, o pažeidusieji „vieno vaiko“ politiką, netekdavo visų privilegijų ir turėdavo

[173] Brzezinski Z., *Strateginės įžvalgos. Amerika ir pasaulio galios krizė*, Vilnius: Versus aureus, 2013, p. 30.
[174] Žr. Geography: Area, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html> [žiūrėta 2015-02-13].
[175] Žr. Kinijos geografija, <http://www.slideserve.com/chet/kinijos-geografija> [žiūrėta 2015-02-13].
[176] Žr. Maps of rivers in China, <http://www.chinatouristmaps.com/top-10s/top-10s-rivers.html> [žiūrėta 2015-02-15].
[177] Žr. Natural Resources of the People's Republic of China, <http://no2.mofcom.gov.cn/article/aboutchina/climate/200903/20090306117658.shtml> [žiūrėta 2015-02-15].
[178] Žr. Ten pat.
[179] Žr. People and Society: Population, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html> [žiūrėta 2015-02-15].

mokėti baudas valstybei[180]. Šios politikos pasekmė – sumažėjęs gyventojų populiacijos augimo tempas, dėl kurio KLR gali prarasti skaitlingiausios pasaulio valstybės statusą: prognozuojama, jog 2028 m. Indija populiacijos dydžiu aplenks Kiniją[181]. Nepaisant atsirandančių taikymo išimčių, pastaruoju metu „vieno vaiko“ politika sulaukia vis daugiau kritikos dėl neigiamos įtakos svarbiems demografiniams rodikliams: gimstamumui, gyventojų skaičiaus augimui ir jaunesnių nei 14 m. bei vyresnių nei 65 m. gyventojų proporcijoms. 2014 m. vienai vaisingo amžiaus kinų moteriai teko vidutiniškai 1,55 vaiko (kartų kaitos užtikrinimo riba – 2,1)[182]. 1980 m., pradėjus vykdyti „vieno vaiko“ politiką, šis rodiklis siekė 2,7 vaiko[183]. Mažėjantis gimstamumas lemia KLR gyventojų skaičiaus augimo lėtėjimą ir jaunesnių nei 14 m. gyventojų dalies visuomenėje mažėjimą bei vyresnių nei 65 m. gyventojų dalies didėjimą (žr. 1 pav.). Kinijos gyventojų skaičiaus augimas 2014 m. siekė 0,44 proc.[184], kai 2000 m. jis buvo 0,8 proc., o 1980 m. – 1,3 proc.[185]. 2014 m. jaunesni nei 14 m. gyventojai visuomenėje sudarė 17,1 proc.[186] (2000 m. – 26 proc., 1980 m. – 35 proc.[187]), o vyresni nei 65 m. – 9,4 proc.[188] (2000m. – 7 proc., 1980 m. – 5 proc.[189]) (žr. 1 pav.).

1 pav. Kinijos gyventojų skaičiaus augimas ir jų dalys visuomenėje pagal amžiaus grupes.
Sudaryta autorės, remiantis šiais šaltiniais: Population growth,

[180] Žr. China One Child Policy Facts, <http://geography.about.com/od/chinamaps/a/China-One-Child-Policy-Facts.htm> [žiūrėta 2015-02-15].
[181] „UN: India to be world's most populous country by 2028“, *BBC News*, 2013, birželio 14, <http://www.bbc.com/news/world-asia-22907307> [žiūrėta 2015-02-15].
[182] Žr. People and Society: Total fertility rate, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html> [žiūrėta 2015-02-15].
[183] Žr. Fertility rate, <http://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.TFRT.IN/countries/1W-CN?display=default > [žiūrėta 2015-02-15].
[184] Žr. China Demographics Profile 2014, <http://www.indexmundi.com/china/demographics_profile.html> [žiūrėta 2015-02-15].
[185] Žr. Population growth, <http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.GROW/countries/1W?display=default> [žiūrėta 2015-02-15].
[186] Žr. People and Society: Age structure, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html> [žiūrėta 2015-02-15].
[187] Žr. Population ages 0-14, <http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.0014.TO.ZS/countries/1W?display=default> [žiūrėta 2015-02-15].
[188] Žr. People and Society: Age structure, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html> [žiūrėta 2015-02-15].
[189] Žr. Population ages 65 and above, <http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.65UP.TO.ZS/countries/1W?display=default> [žiūrėta 2015-02-15].

<http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.GROW/countries/1W?display=default> [žiūrėta 2015-02-15]; China Demographics Profile 2014, <http://www.indexmundi.com/china/demographics_profile.html> [žiūrėta 2015-02-15]; Population ages 0-14, <http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.0014.TO.ZS/countries/1W?display=default> [žiūrėta 2015-02-15]; Population ages 65 and above, <http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.65UP.TO.ZS/countries/1W?display=default> [žiūrėta 2015-02-15]; People and Society: Age structure, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html> [žiūrėta 2015-02-15].

Kinijos visuomenės proporcijos pagal amžiaus grupes atspindi vykstantį gyventojų senėjimo procesą. Dėl mažo gimstamumo mažėja jaunesnių nei 14 m. žmonių, kurie vėliau taptų dirbančiaisiais, dalis populiacijoje. 2012 m. visoje šalyje uždaryta daugiau nei 13 600 pradinių mokyklų, o 2011–2012 m. laikotarpiu pradinių ir vidurinių mokyklų mokinių skaičius sumažėjo 5 mln.[190]. Visuomenės senėjimo pasekmės – didėjanti našta darbingo amžiaus žmonėms bei vyriausybei: vis mažesnė dalis dirbančiųjų turi išlaikyti vis didesnę senyvo amžiaus žmonių dalį, o valdžia – didinti finansavimą socialinės ir sveikatos apsaugos sistemoms. Tai gali neigiamai paveikti Kinijos ekonominį augimą. Siekiant pagerinti šalies demografinę padėtį, „vieno vaiko“ politikos turėtų būti visiškai atsisakoma, tačiau valdantysis elitas tam nepritaria. Pasak valdžios atstovų, „vieno vaiko“ politika per savo vykdymo laikotarpį padėjo išvengti 400 mln. gyventojų prieaugio, kurio valstybė būtų nepajėgi išlaikyti[191]. Šios politikos panaikinimui prieštarauja ir Kinijos biurokratai, kurie gauna naudos iš baudų, mokamų „vieno vaiko“ politikos pažeidėjų[192]. Galima teigti, kad pagal gyventojų populiacijos dydį Kinija – galinga valstybė, tačiau vykdoma „vieno vaiko“ politika mažina gimstamumą ir lemia gyventojų skaičiaus augimo lėtėjimą, ko pasekoje kitos šalys gali įgyti pranašumą KLR atžvilgiu. Gimstamumą ribojanti politika Kinijoje taip pat skatina visuomenės senėjimo procesą, t.y. formuoja tokią visuomenės struktūrą, kurioje mažėjanti dalis dirbančiųjų išlaiko didėjančią dalį senų žmonių. Ilguoju laikotarpiu tai gali turėti neigiamų pasekmių valstybės ekonominei gerovei.

Kariniai pajėgumai. Kinijos Liaudies išlaisvinimo armija (toliau – LIA) apima sausumos ginkluotąsias pajėgas, jūrų laivyną, oro pajėgas, antrinės artilerijos (strateginių raketų) korpusą, šalies vidaus policijos pajėgas bei armijos rezervą[193]. 2010 m. duomenimis, tinkamų karinei tarnybai gyventojų buvo apie 618,6 mln., o reikiamą jai amžių kasmet pasiekdavo apie 19,5 mln. žmonių[194].

[190] „In China, an Unprecedented Demographic Problem Takes Shape“, *Stratfor Global Intelligence*, 2013, rugpjūčio 21, <https://www.stratfor.com/analysis/china-unprecedented-demographic-problem-takes-shape> [žiūrėta 2015-02-15].
[191] „China’s population: The most surprising demographic crisis“, *The Economist*, 2011, gegužės 5, <http://www.economist.com/node/18651512> [žiūrėta 2015-02-15].
[192] Ten pat.
[193] Žr. Military: Military branches, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html> [žiūrėta 2015-02-16].
[194] Žr. Ten pat.

Aktyvus karinis personalas siekė apie 2,3 mln. karių. Lygiai tiek pat buvo ir rezervo karių[195]. KLR karinio biudžeto augimas priklauso nuo bendro valstybės ekonominio augimo[196]. Ekonomikai kylant, 2014 m. kovą oficialiame pranešime Kinija paskelbė didinsianti savo karinį biudžetą 12,2 proc. (2013 m. jis augo 10,7 proc.)[197]. Buvo teigiama, kad karinėms išlaidoms skiriamos lėšos 2014 m. sudarys 132 mlrd. dolerių[198]. Vienų šaltinių duomenimis, 2013 m. jos siekė 112,2 mlrd. dolerių[199], kitų – 117,6 mlrd. dolerių[200]. Nuo 2001 m. Kinijos karinis biudžetas sudaro apie 2 proc. BVP, 2013 m. jis buvo 2,1 proc.[201]. KLR ministras pirmininkas Li Kecianas Nacionaliniame liaudies kongrese pabrėžė, kad valstybė ir toliau leis skleistis revoliucinei Kinijos ginkluotųjų pajėgų prigimčiai: modernizuos jas, gerins ginkluotųjų pajėgų pasiruošimą bei kovos ir gynybos galimybes dabartiniame informacijos amžiuje[202]. Daugelis analitikų mano, jog tikrosios 2014 m. Kinijos karinės išlaidos buvo didesnės nei oficialiai paskelbtos: vienų nuomone, jos galėjo siekti 148 mlrd. dolerių[203], kiti pažymi, kad tikrasis karinis biudžetas skelbtąjį galėjo viršyti net 40 proc. ir sudaryti 185 mlrd. dolerių[204]. Vis dėlto, KLR karinėms reikmėms skiriamos lėšos yra ženkliai mažesnės už JAV, kurių oficialus karinis biudžetas 2014 m. buvo 526,8 mlrd. dolerių[205]. Galima daryti išvadą, jog informacija apie Kinijos karinius pajėgumus ir išlaidas nėra lengvai prieinama, o oficialiai pateikti duomenys dažnai kvestionuojami dėl realios situacijos neatitikimo. KLR karinės išlaidos, kartu ir Kinijos karinė galia, auga, tačiau atotrūkis tarp jos bei JAV karinės galios išlieka didelis.

Remiantis oficialiais Kinijos pareiškimais, pagrindiniai 2014 m. karinio biudžeto didinimo tikslai – karių atlyginimų kėlimas, jų gyvenimo sąlygų gerinimas ir ginkluotųjų pajėgų modernizavimas, paremtas informacijos bei ryšių technologijų diegimu[206]. JAV nurodo, kad Kinijos karinės išlaidos

[195] Žr. China Military Strenght, <http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=china> [žiūrėta 2015-02-16].
[196] Wong E., „China Announces 12,2 % Increase in Military Budget“, *The New York Times*, 2014, kovo 5, <http://www.nytimes.com/2014/03/06/world/asia/china-military-budget.html?_r=2> [žiūrėta 2015-02-16].
[197] Ten pat.
[198] Ten pat.
[199] „China under-reports defence spending, says US“, *BBC News*, 2014, birželio 6, <http://www.bbc.com/news/world-asia-china-27727486> [žiūrėta 2015-02-16].
[200] Perlo-Freeman S., „Deciphering China's latest defence budget figures“, *Sipri*, 2014, kovas, <http://www.sipri.org/media/newsletter/essay/perlo-freeman-mar-2013> [žiūrėta 2015-02-16].
[201] Žr. Military expenditure, <http://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS> [žiūrėta 2015-02-16].
[202] Wong E., „China Announces 12,2 % Increase in Military Budget“, *The New York Times*, 2014, kovo 5, <http://www.nytimes.com/2014/03/06/world/asia/china-military-budget.html?_r=2> [žiūrėta 2015-02-16].
[203] Ten pat.
[204] „China's military spending: At the double“, *The Economist*, 2014, kovo 15, <http://www.economist.com/news/china/21599046-chinas-fast-growing-defence-budget-worries-its-neighbours-not-every-trend-its-favour > [žiūrėta 2015-02-16].
[205] Wong E., „China Announces 12,2 % Increase in Military Budget“, *The New York Times*, 2014, kovo 5, <http://www.nytimes.com/2014/03/06/world/asia/china-military-budget.html?_r=2> [žiūrėta 2015-02-16].
[206] Perlo-Freeman S., „Deciphering China's latest defence budget figures“, *Sipri*, 2014, kovas, <http://www.sipri.org/media/newsletter/essay/perlo-freeman-mar-2013> [žiūrėta 2015-02-16].

skirtos bepiločių lėktuvų (dronų), karo laivų, reaktyvinių lėktuvų, raketų ir kibernetinių ginklų vystymui[207]. Teigiama, jog KLR tobulina savo karinę doktriną, karių pasirengimą, ginklus bei sekimo galimybes, ruošdamasi sudėtingesnėms atakoms prieš JAV ir kitus priešininkus, tačiau prognozuojama, kad tolesnis karinių pajėgumų modernizavimas leistų Kinijai pasivyti Ameriką tik po 40 m., o ją pralenkti – po 60 m.[208]. Pentagono nuomone, reikšmingiausi pastarojo laikotarpio KLR pasiekimai karinėje srityje apima oro gynybos sistemos patobulinimą, Y-20 karinio transporto aviacijos, per trumpą laiko tarpą įveikiančios didelius atstumus, bandymus, sekimo ir slaptųjų tarnybų darbo perkėlimą į kosminę erdvę bei dronų panaudojimą žvalgybai Rytų Kinijos jūroje[209]. Kinija taip pat mėgina integruoti priešininkų radarų signalus aptinkančias ir atgal juos siunčiančias raketas į savo bombonešių arsenalą[210]. Didžiausią grėsmę Amerikai kelia: 1) Kinijos DF-21D vidutinio nuotolio balistinės raketos, skirtos atakuoti JAV lėktuvnešius; 2) Chengdu J-20 naikintuvai – pirmieji KLR naujos kartos naikintuvai, šiuo metu esantys demonstracinėje fazėje. Planuojama, jog tokio tipo naikintuvai papildys karinių oro pajėgų arsenalą apie 2020 m.; 3) Kinijos anti-palydovinė ginkluotė, padėsianti sumažinti JAV pranašumą, įgytą dėl kosminės erdvės išnaudojimo karinėms reikmėms. Šios ginkluotės pavyzdys – SC-19 balistinė raketa su KT-2 įrenginiu, kuris sunaikina priešininkų satelitus, su jais susidurdamas; 4) 071 tipo desantinis karo laivas, skirtas transportuoti ir išlaipinti jūrų pajėgas priešininko teritorijoje; 5) Kinijos kibernetinės atakos, kurių pasekmės įvairuoja nuo psichologinės žalos iki įrangos bei infrastruktūros sunaikinimo[211]. Galima teigti, jog karinė KLR infrastruktūra kasmet tobulėja, taip didindama valstybės karinę galią ir keldama rūpesčių Amerikai.

Augančios Kinijos karinės išlaidos bei karinių pajėgų modernizavimas kelia nerimą ne tik JAV, bet ir kaimyninėms valstybėms. Jį dar labiau stiprina tikslios informacijos apie karinius KLR pajėgumus trūkumas, neišspręsti teritoriniai ginčai ir aktyvėjanti Kinijos užsienio politika regione. Šalis konfrontuoja su Pietryčių Azijos valstybėmis dėl teritorinės Pietų Kinijos jūros ir joje esančių Paraselio bei Spratlio salų grandinių priklausomybės. Teigiama, jog teritorijoje gausu naftos, gamtinių dujų rezervų ir neišnaudotų žuvininkystės plotų[212]. 2014 m. gegužę, Kinijai pastačius naftos platformą

[207] „China under-reports defence spending, says US", *BBC News*, 2014, birželio 6, <http://www.bbc.com/news/world-asia-china-27727486> [žiūrėta 2015-02-16].
[208] Capaccio A., „Chinese Military Shows New Capabilities, Pentagon Says", *Bloomberg Business*, 2014, birželio 6, <http://www.bloomberg.com/news/articles/2014-06-05/chinese-military-shows-new-capabilities-pentagon-says> [žiūrėta 2015-02-16].
[209] Ten pat.
[210] Ten pat.
[211] Mizokami K., „Five Chinese Weapons of War America Should Fear", *The National Interest*, 2014, gegužės 7, <http://nationalinterest.org/feature/five-chinese-weapons-war-america-should-fear-10388> [žiūrėta 2015-02-16].
[212] Wong E., „China Announces 12,2 % Increase in Military Budget", *The New York Times*, 2014, kovo 5, <http://www.nytimes.com/2014/03/06/world/asia/china-military-budget.html?_r=2> [žiūrėta 2015-02-16].

Paraselio salose, atsinaujino kivirčas su Vietnamu[213]. Dar viena ginčytina teritorija yra Senkaku salos Rytų Kinijos jūroje. 7 kv. km neapgyvendintą plotą šiuo metu valdo Japonija, tačiau KLR teigia, kad salos priklauso jai[214]. Pažymima, jog Senkaku yra šalia svarbių laivybos linijų ir naftos bei gamtinių dujų rezervų, taip pat reikšminga strateginė jų padėtis – salos išsidėsčiusios netoli šiaurės rytų Taivano krantų[215]. Karinis Kinijos patruliavimas ir žvejybiniai laivai, plaukiojantys Japonijos vandenyse, sąlygoja nuolatinius valstybių susidūrimus, kurie dar labiau gilina konfliktą. Galima daryti išvadą, jog didėjanti Kinijos karinė galia bei provokaciniai jos veiksmai lemia kaimyninių šalių susirūpinimą ir skatina ginklavimosi varžybas regione.

Ekonominiai pajėgumai. XIX a. pabaigoje Azijos BVP dalis viso pasaulio ekonomikos produkte sudarė 60 proc., Europos – 30 proc.[216]. XIX a. Europoje prasidėjusi industrializacija lėmė jos BVP dalies augimą XX a.[217]. 1950 m. Vakarų pagaminamas ekonominis produktas pasiekė 64,1 proc. ir nuo tada pradėjo mažėti (1992 m. jis buvo 48,9 proc.), o Azijos ekonomikos, priešingai, augo[218]. Z. Brzezinskis pabrėžia, kad yra manančių, jog šiuo metu sparčiai auganti Kinijos ekonomika tiesiog grįžta į turėtas pozicijas[219]. S. P. Huntingtonas pritaria tokiai nuomonei, teigdamas, kad ilgiausią laikotarpį istorijoje didžiausia ekonomika priklausė Kinijai, o dabar grįžtama prie šio istorinio modelio – XXI a. viduryje, o gal ir anksčiau ekonominio produkto pasiskirstymas gali būti panašus į buvusį XIX a.[220]. 2014 m. spalį TVF konstatavo, jog Kinijos BVP PGP – rodiklis, atspindintis gyventojų perkamąją galią konkrečioje valstybėje, jau yra didesnis už JAV BVP PGP atitinkamai 17,6 trln. dolerių ir 17,4 trln. dolerių[221]. BVP, matuojamas pagal perkamosios galios paritetą, nėra vienintelis ekonominis parametras, kuriuo Kinija pirmauja prieš Ameriką (žr. 2 pav.). Lyginant KLR bei JAV ekonominį augimą, pirmoji ženkliai lenkia antrąsias: 2013 m. Kinijos ekonomika augo 7,7 proc.[222],

[213] „Bloomberg: Baltijos šalys kitąmet bus vienas iš karščiausių geopolitinių taškų“, *15 minučių*, 2014, gruodžio 21, <http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/pasaulis/bloomberg-baltijos-salys-kitamet-bus-vienas-is-karsciausiu-geopolitiniu-tasku-57-473935> [žiūrėta 2015-02-16].
[214] „How uninhabited islands soured China-Japan ties“, *BBC News*, 2014, lapkričio 10, <http://www.bbc.com/news/world-asia-pacific-11341139> [žiūrėta 2015-02-16].
[215] Ten pat.
[216] Brzezinski Z., *Strateginės įžvalgos. Amerika ir pasaulio galios krizė*, Vilnius: Versus aureus, 2013, p. 26.
[217] Ten pat.
[218] Huntington S. P., *Civilizacijų susidūrimas ir pasaulio pertvarka*, Vilnius: Metodika, 2011, p. 78.
[219] Brzezinski Z., *Strateginės įžvalgos. Amerika ir pasaulio galios krizė*, Vilnius: Versus aureus, 2013, p. 26.
[220] Huntington S. P., *Civilizacijų susidūrimas ir pasaulio pertvarka*, Vilnius: Metodika, 2011, p. 78.
[221] Duncan H., Martosko D., „America usurped: China becomes world's largest economy – putting USA in second place for the first time in 142 years", *Daily Mail*, 2014, spalio 9, <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2785905/China-overtakes-U-S-world-s-largest-economy-IMF-says-economy-worth-17-6trillion-America-falls-second-place-time-1872.html> [žiūrėta 2015-02-17].
[222] Žr. Economy: China GDP – real growth rate, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html> [žiūrėta 2015-02-17].

JAV – tik 1,6 proc.[223]. Nedarbas Amerikoje 2013 m. siekė 7,3 proc.[224], o bedarbiai Kinijoje sudarė 4,1 proc.[225]. KLR biudžeto deficitas 2013 m. buvo 2,1 proc. BVP[226], JAV – 4 proc.[227]. Kinija yra palankesnėje situacijoje ir pagal valstybės vidaus bei išorės skolos dydžius. Vidaus skola Kinijoje 2013 m. sudarė 22,4 proc. BVP[228], Amerikoje ji apėmė 71,8 proc. BVP[229], o išorės skola JAV 2012 m. siekė 15,68 trln. dolerių[230], kai KLR tebuvo 737 mlrd. dolerių[231]. Galiausiai, Kinija turi sukaupusi daugiau užsienio valiutos ir aukso rezervų. 2012 m. jų vertė siekė 3,388 trln. dolerių[232], JAV tais pačiais metais turėjo užsienio valiutos ir aukso už 150,2 mlrd. dolerių[233] (žr. 2 pav.).

	Kinija	JAV
Ekonomikos augimas (2013 m.)	7,7 proc.	1,6 proc.
Nedarbas (2013 m.)	4,1 proc.	7,3 proc.
Biudžeto deficitas (2013 m.)	2,1 proc. BVP	4 proc. BVP
Vidaus skola (2013 m.)	22,4 proc. BVP	71,8 proc. BVP
Išorės skola (2012m.)	737 mlrd. dolerių	15,68 trln. dolerių
Užsienio valiutos ir aukso rezervai (2012 m.)	3,388 trln. dolerių	150,2 mlrd. dolerių

2 pav. Ekonominiai rodikliai, kuriais Kinija lenkia JAV. Sudaryta autorės, remiantis šiais šaltiniais: China Economy: GDP – real growth rate; Unemployment rate; Budget surplus or deficit; Public debt; Debt –

[223] Žr. Economy: USA GDP – real growth rate, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/us.html> [žiūrėta 2015-02-17].
[224] Žr. Economy: USA Unemployment rate, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/us.html> [žiūrėta 2015-02-17].
[225] Žr. Economy: China Unemployment rate, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html> [žiūrėta 2015-02-17].
[226] Žr. Economy: China Budget surplus or deficit, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html> [žiūrėta 2015-02-17].
[227] Žr. Economy: USA Budget surplus or deficit, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/us.html> [žiūrėta 2015-02-17].
[228] Žr. Economy: China Public debt, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html> [žiūrėta 2015-02-17].
[229] Žr. Economy: USA Public debt, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/us.html> [žiūrėta 2015-02-17].
[230] Žr. Economy: USA Debt – external, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/us.html> [žiūrėta 2015-02-17].
[231] Žr. Economy: China Debt – external, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html> [žiūrėta 2015-02-17].
[232] Žr. Economy: China Reserves of foreign exchange and gold, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html> [žiūrėta 2015-02-17].
[233] Žr. Economy: USA Reserves of foreign exchange and gold, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/us.html> [žiūrėta 2015-02-17].

external; Reserves of foreign exchange and gold, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html> [žiūrėta 2015-02-17]; USA Economy: GDP – real growth rate; Unemployment rate; Budget surplus or deficit; Public debt; Debt – external; Reserves of foreign exchange and gold, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/us.html> [žiūrėta 2015-02-17].

Nors kai kuriais svarbiais ekonominiais rodikliais Kinija lenkia JAV, tačiau, vertinant realųjį ekonominį produktą, Amerika vis dar yra didžiausia pasaulio ekonomika, 2014 m. turėjusi 17,5 trln. dolerių BVP (KLR realusis BVP buvo 10 trln. dolerių)[234]. JAV taip pat pirmauja pagal kitą reikšmingą ekonominį parametrą – BVP dalį, tenkančią vienam gyventojui, kuri atspindi žmonių gyvenimo kokybę konkrečioje šalyje. Atsižvelgiant į šį rodiklį, pastebimas akivaizdus atotrūkis tarp valstybių: JAV BVP žmogui 2013 m. siekė 53 000 dolerių, o Kinijoje – tik 6 800 dolerių[235]. Tai reiškia, kad amerikiečių gyvenimo kokybė yra geresnė nei kinų. Dideli BVP dalies vienam gyventojui skirtumai leidžia teigti, jog gyvenimo lygis Kinijoje dar ilgai nepasieks JAV gyvenimo lygio, priešingai, KLR tapimo pirmąja pasaulio ekonomika pagal realųjį BVP prognozės daug optimistiškesnės. „Carnegie Endowment“ numato, kad, lyginant realiuosius BVP, 2032 m. Kinija aplenks Ameriką ir turės didžiausią pasaulyje ekonomiką[236]. 2050 m. dėl spartaus ekonominio augimo bei tvirtėjančio juanio jos realusis BVP bus 20 proc., o BVP PGP net 90 proc. didesnis už JAV, tačiau, nepaisant BVP augimo, jo dalis vienam JAV gyventojui beveik 3 kartus viršys šį rodiklį Kinijoje[237]. Egzistuoja ir dar palankesnių Kinijos ekonomikos kilimo prognozių. Pavyzdžiui, „The Economist“ pateikia skaičiuoklę, nurodančią metus, kuriais šios valstybės realusis BVP turėtų aplenkti Amerikos realųjį BVP[238]. Norint juos sužinoti, reikia įvesti šalių metinio ekonominio augimo procentą (anksčiau minėta, jog 2013 m. Kinijoje jis siekė 7,7, o JAV – 1,6), metinės infliacijos dydį (2013 m. Kinijoje – 2,6 proc., JAV – 1,5 proc.[239]) ir tų metų juanio vertę JAV dolerio atžvilgiu (2013 m. juanis pakilo dolerio atžvilgiu 2,91 proc.[240]). Rezultatai rodo, jog, šiems parametrams kardinaliai nesikeičiant, KLR realusis BVP turėtų būti didesnis už Amerikos apie 2020 m. (žr. 6 priedą). Galima teigti, kad Kinijos ekonominė galia nuolat didėja. Atsižvelgiant į valstybės BVP PGP, ekonominį augimą, nedarbo lygį, biudžeto deficitą, skolos dydį, turimus valiutos bei aukso rezervus, KLR jau lenkia JAV. Vėliausiai po kelių dešimtmečių

[234] Žr. World's largest economies, <http://money.cnn.com/news/economy/world_economies_gdp/> [žiūrėta 2015-02-17].
[235] Žr. GDP per capita, <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD> [žiūrėta 2014-02-17].
[236] Uri Dadush, Bennett Stancil. *The World Order in 2050*: policy outlook, Washington: Carnegie Endowment for International Peace, 2010, p. 10.
[237] Ten pat.
[238] „Chinese and American GDP forecasts: Catching the eagle“, *The Economist*, 2014, rugpjūčio 22, <http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2014/08/chinese-and-american-gdp-forecasts> [žiūrėta 2015-02-17].
[239] Žr. Inflation, <http://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG> [žiūrėta 2015-02-17].
[240] „China Yuan Rises 2,91% Against U.S. Dollar In 2013“, *MNI News*, 2013, gruodžio 31, <https://mninews.marketnews.com/content/china-yuan-rises-291-against-us-dollar-2013> [žiūrėta 2015-02-17].

ji turėtų tapti didžiausia pasaulio ekonomika ir pagal realųjį BVP. Vienintelis ekonominis rodiklis, kuriuo Kinija dar ilgai atsiliks – BVP dalis vienam žmogui.

Technologiniai pajėgumai. „Vieno vaiko“ politika lėmė pigios darbo jėgos Kinijoje sumažėjimą, todėl valstybė bando didelių žmogiškųjų išteklių reikalaujančią svetimų produktų gamybą šalies gamyklose pakeisti savų produktų kūrimu, paremtu technologijomis ir taip leidžiančiu minimalizuoti žmogiškosios darbo jėgos poreikį[241]. Vienas iš būdų tai padaryti – inovacijų skatinimas ir pažangių technologijų vystymas. KLR aukštųjų technologijų pramonės našumas artėja prie JAV – Kinijos dalis pasaulio aukštųjų technologijų pramonėje išaugo nuo 8 proc. 2003 m. iki 24 proc. 2012 m. (JAV dalis 2012 m. buvo 27 proc.)[242]. Kiekvienais metais daugėja universitetus baigusių inžinerinės pakraipos studentų – 2010 m. jie sudarė 31 proc. visų baigusiųjų (JAV – 5 proc.), sparčiai diegiamos inovacijos[243]. 2013 m. Kinijoje išduota 74 000 naujų išradimų patentų – 179 proc. daugiau nei 2008 m.[244]. Palankios sąlygos aukštųjų technologijų kūrimui bei kvalifikuota darbo jėga sąlygoja šias technologijas gaminančių įmonių skaičiaus augimą. Lyginant su 2008 m., 2013 m. pabaigoje jų skaičius padidėjo 1077, o jose dirbančiųjų dalis išaugo net 36,9 proc. ir siekė apie 13 mln.[245]. Kinijos aukštųjų technologijų kompanijos: 1) Lenovo – pirmoji pasaulyje pagal personalinių kompiuterių ir trečioji pagal išmaniųjų telefonų gamybą; 2) Huawei – antroji didžiausia telekomunikacinės įrangos tiekėja pasaulyje, sukėlusi Vakarų valstybių įtarimus dėl galimo jos panaudojimo šnipinėjimo tikslams; 3) Xiaomi – populiari išmaniųjų telefonų ir planšetinių kompiuterių gamintoja KLR; 4) Baidu – Google analogas Kinijoje; bei kitos, plečia savo rinką visame pasaulyje[246]. Viena sėkmingiausių Kinijos pažangių technologijų kompanija yra 1999 m. įkurta Alibaba – elektroninės komercijos įmonė, leidžianti verslui prekiauti tarpusavyje. 2013 m. jos pajamos siekė 7,5 mlrd. dolerių[247]. Tikėtina, kad ateityje, kai prekyba vis labiau persikels į elektroninę erdvę ir taps dar globalesnė, šios kompanijos pajamos augs. Alibaba prognozuoja, jog 2016 m. pajamos iš elektroninės prekybos Kinijoje bus didesnės nei JAV ir Europos Sąjungoje kartu sudėjus[248]. Nepaisant augančio aukštųjų technologijų

[241] Wertime D., „It's Official: China Is Becoming a New Innovation Powerhouse“, *Foreign Policy*, 2014, vasario 7, <http://foreignpolicy.com/2014/02/07/its-official-china-is-becoming-a-new-innovation-powerhouse/> [žiūrėta 2015-02-18].
[242] Ten pat.
[243] Ten pat.
[244] Žr. The Booming Development of China's High Technology Manufacturing over the Past Five Years, <http://www.stats.gov.cn/english/PressRelease/201412/t20141216_653825.html> [žiūrėta 2015-02-18].
[245] Žr. Ten pat.
[246] Arthur Ch., „The Chinese technology companies poised to dominate the world“, *The Guardian*, 2014, birželio 3, <http://www.theguardian.com/world/2014/jun/03/chinese-technology-companies-huawei-dominate-world> [žiūrėta 2015-02-18].
[247] Ten pat.
[248] Williams Ch., „China's hi-tech emperors“, *The Telegraph*, 2014, sausio 4, <http://www.telegraph.co.uk/technology/news/10550932/Chinas-hi-tech-emperors.html> [žiūrėta 2015-02-18].

pramonės našumo, žmogiškojo potencialo, inovacijų skatinimo bei klestinčių pažangių technologijų kompanijų skaičiaus didėjimo, artimiausiu metu šioje srityje Kinija neturėtų aplenkti JAV. Amerikoje aukštųjų technologijų pramonės sektorius generuoja apie 40 proc. BVP – daugiau nei bet kurioje kitoje šalyje[249]. Kinijos dominavimą pažangių technologijų pramonėje apsunkina ir jai kylantys iššūkiai: nors inžinerines studijas renkasi bei jas baigia vis daugiau studentų, talentingiausi jų dažnai išvyksta toliau studijuoti ar dirbti į finansiškai patrauklesnes užsienio valstybes. Taip pat KLR švietimo sistema pasižymi pernelyg didele biurokratija ir remiasi faktų įsiminimo, bet ne kūrybiškumo skatinimo metodais[250]. Galima daryti išvadą, jog Kinija turi išvystytą, galingoms valstybėms būdingą aukštųjų technologijų pramonę ir šioje srityje sparčiai vejasi JAV, tačiau trumpuoju laikotarpiu dėl nepakankamo ekonominės gerovės lygio, kuris lemia perspektyvaus bei inovatyvaus kinų jaunimo emigraciją, ir pasenusios švietimo sistemos KLR nepavyks tapti pirmąja technologiniu požiūriu pasaulio valstybe.

Kiti valstybės galią lemiantys veiksniai. Be jau minėtų pagrindinių faktorių Kinijos galią taip pat lemia sociopolitiniai (gyventojų parama valdžiai, etninių mažumų padėtis) ir socioekonominiai (gyventojų ekonominė diferenciacija, korupcija) veiksniai. Nuo 1949 m. KLR egzistuoja vienpartinė politinė sistema – šalį valdo Kinijos komunistų partija (toliau – KKP). Valdžia yra koncentruota KKP rankose, ypač 9 politinio biuro nuolatinio komiteto narių. Anksčiau didžiausią rūpestį žmonėms keldavo ekonominės jų gyvenimo sąlygos ir kitos einamosios problemos[251]. Augant dalies Kinijos gyventojų ekonominei gerovei bei formuojantis viduriniajai klasei, didėja ir politinio dalyvavimo šalies valdyme siekis – žmonės nebenori būti izoliuoti nuo juos tiesiogiai veikiančių sprendimų priėmimo proceso, tačiau dalyvavimas valstybės valdyme yra griežtai ribojamas ir faktiškai įmanomas tik per KKP[252]. Net kaimo vietovėse gyvenantys, mažas pajamas gaunantys piliečiai suvokia, jog valdžia negeba išspręsti jų problemų, ir vienintele išeitimi mato laisvus vietinius rinkimus bei savų valdymo organų kūrimą – jiems reikalingos institucinės reformos[253]. Vis didesnė gyventojų dalis siekia žodžio laisvės, nori gauti objektyvią informaciją, tačiau visą tai taip pat varžo KKP valdantysis elitas, kurio tikslas – išlaikyti valdžios monopolį[254]. Jis atidžiai stebi besikeičiančias žmonių nuotaikas ir augantį jų nepasitenkinimą valdžia, baimindamasis protestų, kurie galėtų baigtis panašiais į 1989 m. Tiananmenio

[249] Wertime D., „It's Official: China Is Becoming a New Innovation Powerhouse", *Foreign Policy*, 2014, vasario 7, <http://foreignpolicy.com/2014/02/07/its-official-china-is-becoming-a-new-innovation-powerhouse/> [žiūrėta 2015-02-18].
[250] Ten pat.
[251] „China's challenges: political change, polution and protest", *The Guardian*, 2012, kovo 18, <http://www.theguardian.com/world/2012/mar/18/china-challenges-next-generation> [žiūrėta 2015-02-19].
[252] Ten pat.
[253] Ten pat.
[254] Ten pat.

aikštės įvykiais[255]. Galima teigti, kad gyventojų parama valdžiai mažėja. Politiškai aktyvėjančios visuomenės valdymas ateityje gali tapti dar sudėtingesnis, o KKP priimtų politinių sprendimų legitimumas – kvestionuotinas. Nesugebėjimas užtikrinti stabilumo valstybės viduje ir gauti piliečių paramą vykdomai politikai neigiamai veiktų Kinijos globalios galios statusą.

Tibeto ir Sindziango regionuose susitelkusių etninių mažumų padėtis yra dar viena opi sociopolitinė Kinijos problema. Tibeto gyventojai kaltina KKP varžant jų kultūrą, išraiškos bei religijos laisvę[256]. Nepasitenkinimas kyla ir dėl valdžios atstovų vykdomos asimiliacinės politikos, kuria stengiamasi sumažinti tibetiečių koncentraciją regione bei protestų tikimybę, Tibete apgyvendinant hanių – didžiausios etninės grupės Kinijoje – migrantus[257]. Ši politika dažnai duoda priešingus rezultatus. 2008 m. regione vyko budistų vienuolių demonstracijos, skirtos paminėti 49-ąsias Tibeto sukilimo prieš KLR valdymą metines, kurios baigėsi dalies vienuolių areštu, sukėlusiu dar didesnius protestus. Keli kitose šalies provincijose gyvenantys tibetiečių vienuoliai solidarumą su areštuotaisiais išreiškė susidegindami[258]. Nors Tibetas yra autonominis Kinijos regionas, jis siekia visiškos nepriklausomybės. Pagrindinė KKP valdžios nepripažinimo Tibete priežastis yra nacionalinis identitetas – tibetiečiai, būdami Kinijos dalimi, nelaiko savęs kinais, todėl ekonominės padėties regione gerinimas, kuriuo valdžios atstovai pateisina savo politiką, nepadės išspręsti problemos, nes jos prigimtis nėra ekonominė[259]. Panaši situacija ir Sindziango regione, apgyvendintame musulmonų uigūrų, etniškai panašesnių į Centrinės Azijos tautas. Sindziangas kaip ir Tibetas turi autonominio regiono statusą, tačiau valdžios kontrolė uigūrų kultūrinės, religinės bei komercinės veiklos atžvilgiu išlieka didelė[260]. KKP regione taip pat vykdo prieš ją nusiteikusių gyventojų fizinio sutelktumo mažinimo politiką, skatindama hanių imigraciją. Tokie veiksmai motyvuojami teroristinių aktų, organizuojamų musulmonų uigūrų, keliama grėsme[261]. Patys uigūrai teigia, jog jų kaip separatistų vaizdavimas reikalingas, norint legitimizuoti represinius valdžios veiksmus regione, ir skundžiasi, kad hanių imigrantai užima jų darbo vietas, o valdžia dažnai konfiskuoja dirbamus žemės plotus[262]. Vis dėlto, manoma, jog hanių imigracija dėl lingvistinių skirtumų bei didelio priešiškumo atvykėliams

[255] Feldstein M., „China's Biggest Problems Are Political, Not Economic", *The Wall Street Journal*, 2012, rugpjūčio 2, <http://www.wsj.com/articles/SB10000872396390443687504577562841960920940> [žiūrėta 2015-02-19].
[256] „China and the Tibetans", *BBC News*, 2011, rugpjūčio 15, <http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-pacific-14533879 > [žiūrėta 2015-02-19].
[257] Ten pat.
[258] Ten pat.
[259] Lin G., „China's Restless Minorities: Chinese Policy in Tibet and Xinjiang", *Wilson Center*, 2000, spalio 18, <http://www.wilsoncenter.org/event/chinas-restless-minorities-chinese-policy-tibet-and-xinjiang> [žiūrėta 2015-02-19].
[260] „Who are the Uighurs", *BBC News*, 2014, balandžio 30, <http://www.bbc.com/news/world-asia-china-22278037> [žiūrėta 2015-02-19].
[261] Ten pat.
[262] Ten pat.

neturėtų daryti didelės įtakos kultūrinei uigūrų tapatybei[263]. Lygiai taip pat ir Tibeto nacionalinis identitetas tikėtina nebus paveiktas hanių apgyvendinimo regione, priešingai, imigracija tik sustiprins nacionalinius jausmus bei kovą prieš sinofikaciją[264]. Kita etninių konfliktų Tibete ir Sindziange pusė – Vakarų spaudimas Kinijai dėl žmogaus teisių nesilaikymo. Daugelis šalių vyriausybių, įskaitant JAV, Europos Sąjungos, Australijos, palaiko dvišalius dialogus su KLR žmogaus teisių klausimais, tačiau pripažįsta, jog jų poveikis yra ribotas[265]. 2014 metų spalį Jungtinių Tautų (toliau – JT) komisaras žmogaus teisių klausimais derino vizito į Tibetą galimybę (buvo svarstoma ir galimybė aplankyti Sindziangą) su Kinijos vyriausybe[266]. Jeigu vizitas bus suderintas, jis taps antruoju JT žmogaus teisių komisaro apsilankymu Kinijoje, įskaitant Tibeto regioną[267]. Galima daryti išvadą, kad etninių mažumų padėtis Tibete ir Sindziange, atspindinti nuolatinius žmogaus teisių pažeidimus, daro neigiamą įtaką Kinijos vertinimui Vakaruose bei šalies galios augimui. Nepaisant karinės, ekonominės ir technologinės pažangos, galingos Vakarų valstybės atsisako laikyti KLR lygiaverte, kol šalyje nebus išspręsti žmogaus teisių klausimai, o etniniai konfliktai graso politiniam Kinijos stabilumui.

Vienas pagrindinių socioekonominių KLR galią veikiančių faktorių yra gyventojų turtinė diferenciacija. Pastaruosius dešimtmečius kylanti Kinijos ekonomika paskatino viduriniosios klasės formavimąsi, tačiau išaugusi mažumos (taip galima įvardinti priklausančiuosius viduriniajai klasei, lyginant jų skaičių su visa šalies gyventojų populiacija) gerovė lėmė dar didesnį atotrūkį tarp jos ir likusių, skurdžiai gyvenančių Kinijos žmonių. 2008 m. KLR Gini koeficientas, atspindintis turto pasiskirstymą visuomenėje, buvo lygus 0,491 (0 reiškia visišką lygybę, 1 – visišką nelygybę), 2012 m. – 0,474[268]. 0,4 siekiantis Gini koeficientas signalizuoja apie pavojingą nelygybės lygį[269]. Didžiausi skirtumai pastebimi tarp miesto ir kaimo vietovėse gyvenančių žmonių. Nors Kinijoje vyksta sparti urbanizacija, apie 50 proc. populiacijos vis dar gyvena kaime, o kaimo bei miesto gyventojų pajamos skiriasi kažkur 3 kartus (2010 m. jos buvo atitinkamai 5 900 ir 19 100 juanių žmogui)[270]. Prastos gyvenimo sąlygos kaimo vietovėse skatina ten gyvenančių darbo migraciją į miestus. 2010 m.

[263] Lin G., „China's Restless Minorities: Chinese Policy in Tibet and Xinjiang", *Wilson Center*, 2000, spalio 18, <http://www.wilsoncenter.org/event/chinas-restless-minorities-chinese-policy-tibet-and-xinjiang> [žiūrėta 2015-02-19].
[264] Ten pat.
[265] Žr. World Report 2014: China, <http://www.hrw.org/world-report/2014/country-chapters/china?page=1> [žiūrėta 2014-02-20].
[266] Nebehay S., „New U.N. rights boss says in talks with China on Tibet visit", *Reuters*, 2014, spalio 16, <http://www.reuters.com/article/2014/10/16/us-china-un-rights-idUSKCN0I511A20141016> [žiūrėta 2015-02-20].
[267] Ten pat.
[268] „Inequality: Gini out of the bottle", *The Economist*, 2013, sausio 26, <http://www.economist.com/news/china/21570749-gini-out-bottle> [žiūrėta 2015-02-20].
[269] Tobin D., „Inequality in China: Rural poverty persists as urban weath baloons", *BBC News*, 2011, birželio 29, <http://www.bbc.co.uk/news/business-13945072> [žiūrėta 2015-02-20].
[270] Ten pat.

miestuose dirbo virš 200 mln. imigrantų[271]. Deja, siekdami ekonominės gerovės ir vykdami į miestus, kaimo gyventojai ten patiria diskriminaciją. Ji susijusi su Kinijos „hukou“ – gyvenamosios vietos registracijos sistema, atliekančia vidinio paso funkciją bei leidžiančia identifikuoti asmens gyvenamąją vietą. Imigrantas gali būti pragyvenęs mieste dešimtis metų, tačiau „hukou“ vis tiek jį priskiria prie kaimo gyventojų[272]. Pagal gyvenamosios vietos registracijos sistemą nustatyti imigrantai miestuose gauna mažesnius atlyginimus nei vietiniai, dirba ilgiau ir netenka socialinių garantijų[273]. Jiems neprieinamos sveikatos priežiūros paslaugos mieste, jie neturi teisės balsuoti, o kai kuriuose miestuose net įsigyti automobilio ar nekilnojamojo turto[274]. Panašios problemos kyla ir mieste gimusiems imigrantų vaikams, dažnai negaunantiems miestiečio statuso, nepatenkantiems į valstybines mokyklas bei susiduriantiems su sudėtingesnėmis priėmimo į universitetus procedūromis[275]. Spręsdamas problemą, 2013 m. Kinijos ministras pirmininkas Li Kecianas paskelbė naujo tipo urbanizacijos ir miestiečio statuso suteikimo imigrantams planą[276]. Didžiausi iššūkiai jo įgyvendinimui – finansavimo šaltinio klausimas bei interesų grupių, sudarytų iš biurokratų ir miestiečių, bijančių prarasti iki šiol turėtas privilegijas, spaudimas. Taip pat paaiškėjo, kad oficialiai tapti miesto gyventojais nenori ir didžioji dalis imigrantų, nes taip prarastų kaimo vietovėse turimą žemę[277]. Turtinė nelygybė egzistuoja ne tik tarp miesto bei kaimo, bet ir tarp skirtingų Kinijos regionų. Ji dažnai buvo siejama su Den Siaopino teiginiu, jog vieni gyventojai turi praturtėti anksčiau, suvokiant, kad likusieji galės tai padaryti vėliau, ir priimama kaip natūralus reiškinys[278]. Pajamų nelygybės regionuose priežastys susijusios su vandens, ariamos žemės trūkumu, neišplėtotais transporto tinklais. Šiais bruožais pasižyminčių KLR vakarinių regionų galimybės ekonomiškai suklestėti daug mažesnės nei gausius vandens resursus bei priėjimą prie tarptautinių rinkų turinčių šalies rytų[279]. Augant tarptautinės prekybos generuojamai BVP daliai, daugelis pramonės šakų išsidėsčiusios susisiekimo prasme patogioje rytinėje šalies dalyje,

[271] „The rural-urban divide: Ending apartheid“, *The Economist*, 2014, balandžio 19, <http://www.economist.com/news/special-report/21600798-chinas-reforms-work-its-citizens-have-be-made-more-equal-ending-apartheid> [žiūrėta 2015-02-20].
[272] Ten pat.
[273] Tobin D., „Inequality in China: Rural poverty persists as urban weath baloons“, *BBC News*, 2011, birželio 29, <http://www.bbc.co.uk/news/business-13945072> [žiūrėta 2015-02-20].
[274] „The rural-urban divide: Ending apartheid“, *The Economist*, 2014, balandžio 19, <http://www.economist.com/news/special-report/21600798-chinas-reforms-work-its-citizens-have-be-made-more-equal-ending-apartheid> [žiūrėta 2015-02-20].
[275] Ten pat.
[276] Ten pat.
[277] Ten pat.
[278] „Rising Income Inequality in China: A Price Worth Paying?“, *Chinafolio*, 2014, vasario 16, <http://www.chinafolio.com/rising-income-inequality/> [žiūrėta 2015-02-20].
[279] Ten pat.

tapusioje labiausiai išvystyta zona Kinijoje[280]. Pekine, Tiandzine ir Šanchajuje vienam žmogui tenkanti pajamų dalis yra didžiausia, o Tibeto, Junanio, Gansu ir Guidžou pajamos kartu sudėjus sudaro tik ketvirtadalį visų minėtiems didmiesčiams tenkančių pajamų[281]. Siekdama išlyginti skirtumus, 2000 m. KLR vyriausybė pradėjo vakarinių regionų vystymo strategijos įgyvendinimą, apimančią užsienio investicijų pritraukimą, infrastruktūros projektus, aplinkos apsaugos, švietimo, kvalifikuotų darbuotojų noro pasilikti neturtinguose vakaruose skatinimą. Be to, paskelbtos mokestinės lengvatos anglių, naftos bei gamtinių dujų projektams[282]. Tačiau pastangos išvystyti Kinijos vakarų regionus sėkmingos tik iš dalies, nes stokoja subalansuotumo – dalis provincijų efektyviai modernizuojamos, o kitoje dalyje, nepaisant investicijų, padėtis blogėja[283]. Galima teigti, jog augančio Kinijos ekonominio produkto pasiskirstymas tarp kaimo ir miesto bei skirtingų vidaus regionų nėra tolygus. Pavojingai didelis valstybės Gini koeficientas sąlygoja padidėjusią gyventojų protestų tikimybę. Neramumai šalies viduje neigiamai paveiktų KLR didesnės galios siekius.

Antroji socioekonominė Kinijos problema – korupcija. Piktnaudžiavimas pareigomis viešajame sektoriuje, siekiant įgyti asmeninės naudos, yra rimtas iššūkis šaliai. 2013 m. į valdžią atėjęs prezidentas Si Dzinpinas teigė, kad korupcija kelia grėsmę visos politinės sistemos stabilumui, ir kovą su ja nurodė kaip svarbiausią vyriausybės prioritetą[284]. Tokį sprendimą lėmė Kinijos politinės sistemos pobūdis. Valstybei būdinga politinė meritokratija, kai lyderiai renkami, atsižvelgiant į jų gabumus bei vertybes, todėl kinai tikisi, kad jų vadovai bus dori – naudosis savo galia, tik tenkindami visuomenės interesus. Tačiau didėjantis korupcijos problemos mastas ir dėl žiniasklaidos dėmesio išaugęs jos matomumas rodo, jog meritokratinė politinė sistema nebeatlieka savo funkcijos – į valdžią patenka gobšūs, asmenine nauda suinteresuoti asmenys, o tai skatina abejones korumpuotų lyderių sprendimų legitimumu ir kelia pavojų politiniam stabilumui bei KKP išlikimui valdžioje[285]. Norėdama to išvengti, KKP ėmėsi prieš korupciją nukreiptų priemonių: supaprastinti piktnaudžiavimą valdžia atskleidžiantys inspekciniai mechanizmai, kyšininkavimo atvejai viešinami, kaltieji baudžiami, didinami valstybės tarnautojų atlyginimai, siekiant atgrasyti juos nuo kyšių ėmimo[286]. Kinijos anti-korupcinės priemonės nutaikytos tiek į žemesnio lygio biurokratus, tiek į aukštus valstybės pareigūnus. Aukštas pareigas

[280] „Rising Income Inequality in China: A Price Worth Paying?“, *Chinafolio*, 2014, vasario 16, <http://www.chinafolio.com/rising-income-inequality/> [žiūrėta 2015-02-20].
[281] Ten pat.
[282] Moxley M., „China renews „Go West“ effort“, *Asia Times*, 2010, liepos 23, <http://www.atimes.com/atimes/China_Business/LG23Cb01.html> [žiūrėta 2015-02-21].
[283] Ten pat.
[284] Bell D. A., „Why China's Leaders See Corruption as a Mortal Threat“, *The World Post*, 2015, vasario 17, <http://www.huffingtonpost.com/daniel-a-bell/china-corruption-threat_b_6699410.html> [žiūrėta 2015-02-21].
[285] Ten pat.
[286] Ten pat.

užimančių asmenų, tokių kaip vidaus saugumo vadas Džou Jonkanas, korupciniu būdu įgijęs turto už 16 mlrd. dolerių, ar kariuomenės vadas Siu Caihou, savo namo rūsyje laikęs toną sveriančias grynųjų pinigų atsargas, piktnaudžiavimas pareigomis yra didesnė grėsmė valdžios legitimumui nei vietinio lygmens pareigūnų kyšininkavimas[287]. Korupciniai valdančiojo elito nusikaltimai leidžia visuomenei daryti prielaidą, kad neskaidri visa sistema – pavaldiniai yra dar korumpuotesni už vadovus[288]. Tačiau kova su korupcija nebus lengva, nes Kinijoje tai – gyvenimo būdas: korupcija įsišaknijusi kiekviename kelių kartų kinų visuomenės gyvenimo aspekte, todėl korumpuotų valdžios atstovų išaiškinimas ir bausmių jiems paskyrimas nesprendžia problemos iš esmės, vienintelė priemonė – gyvenimo būdo pokyčiai[289]. Galima daryti išvadą, jog korupcijos viešajame sektoriuje eliminavimas yra vienas svarbiausių KLR valdžios tikslų. Jis pagrįstas ne tik visuomenės, bet ir asmeniniais KKP interesais – valdžios atstovų korupcija iškelia jų sprendimų legitimumo bei KKP tolesnio išlikimo valdžioje klausimus. Klestinti korupcija daro neigiamą įtaką Kinijos kaip galingos valstybės įvaizdžiui ir grasina politiniam stabilumui bei tolesniam šalies galios augimui.

Apibendrinant galima teigti, kad:

1) Kinija pasižymi galingų valstybių fizinei bazei būdingais bruožais – jos gyventojų populiacija yra didžiausia pasaulyje, o gamtiniais resursais turtinga teritorija pagal plotą užima 4 vietą. Pagrindinės problemos, pastebimos, vertinant šalies fizinę bazę, yra svarbių energetinių resursų, tokių kaip nafta ir gamtinės dujos, trūkumas bei „vieno vaiko“ politikos nulemti gimstamumo mažėjimo, gyventojų skaičiaus augimo lėtėjimo ir visuomenės senėjimo procesai;

2) KLR karinė galia auga tolygiai su jos karinėmis išlaidomis ir ginkluotųjų pajėgų modernizavimu, keldama grėsmę tiek JAV, tiek kaimyninėms valstybėms. Nerimą dar labiau sustiprina tikslių duomenų apie Kinijos karines galimybes trūkumas bei aktyvėjanti jos užsienio politika regione;

3) Kinijos ekonomika, o kartu ir jos ekonominė galia sparčiai kyla. Tokiais svarbiais ekonominiais rodikliais kaip metinio ekonominio augimo lygis, bedarbių procentas visuomenėje, biudžeto deficitas, valstybės vidaus bei išorės skola, sukaupti valiutos ir aukso rezervai KLR jau pirmauja JAV atžvilgiu. 2014 m. Kinija aplenkė Ameriką pagal BVP PGP. Prognozuojama, jog kelių dešimtmečių perspektyvoje ji taps ir didžiausia pasaulio ekonomika pagal realųjį BVP, tačiau vis dar atsiliks nuo JAV, vertinant BVP dalį, tenkančią vienam šalies gyventojui;

---

[287] Jacobs H., „Here's The Ridiculous Loot That's Been Found With Corrupt Chinese Officials“, *Business Insider*, 2015, sausio 22, <http://www.businessinsider.com/the-ridiculous-loot-thats-been-found-with-corrupt-chinese-officials-2015-1> [žiūrėta 2015-02-21].

[288] Minter A., „The Politics of Corruption in China“, *Bloomberg*, 2014, gruodžio 8, <http://www.bloombergview.com/articles/2014-12-08/the-politics-of-corruption-in-china> [žiūrėta 2015-02-21].

[289] Hengjun Y., „Xi's Anti-Corruption Campaign: Moving China's „Cheese““, *The Diplomat*, 2015, vasario 4, <http://thediplomat.com/2015/02/xis-anti-corruption-campaign-moving-chinas-cheese/> [žiūrėta 2015-02-21].

4) Kinijos aukštųjų technologijų pramonės lygis artėja prie JAV, taip paspartindamas valstybės galios augimą. Tačiau, norėdama aplenkti Ameriką pažangių technologijų sektoriuje, KLR turi įgyvendinti švietimo sistemos reformas, skatindama kūrybinį besimokančiųjų mąstymą, ir toliau didinti ekonominę gerovę valstybėje, taip sudarydama sąlygas talentingam kinų jaunimui mokytis, gyventi bei užsidirbti savo šalyje;

5) Nors pagal svarbiausius valstybės galią lemiančius veiksnius Kinijos galia auga, tačiau mažėjanti gyventojų parama valdžiai, etniniai konfliktai Tibeto ir Sindziango regionuose, turtinė nelygybė tarp kaimo ir miesto vietovių bei skirtingų valstybės regionų ir klestinti korupcija kelia grėsmę Kinijos politiniam stabilumui bei gali turėti neigiamos įtakos tolesniam jos galios didėjimui. Šie veiksniai, ypač žmogaus teisių pažeidimai etninių mažumų apgyvendintuose regionuose ir korupcijos lygis šalyje, taip pat formuoja neigiamą Vakarų nuomonę Kinijos atžvilgiu bei lemia jos kaip lygiaverčio galios centro nepripažinimą.

2.2. Kinijos valstybinė ir regioninė geopolitinė tapatybės

Šiuolaikinės Kinijos valstybinės tapatybės konstravimui darė įtaką KKP lyderių formuojama ir įgyvendinama politika šalyje. Pasibaigus Mao Dzeduno valdymo laikotarpiui ir į valdžią atėjus Den Siaopinui, prasidėjo naujomis vertybėmis pasižyminčios valstybinės tapatybės konstravimo procesas. Mao laikais valstybinis identitetas rėmėsi marksizmo-leninizmo doktrina, kuri, papildyta paties lyderio interpretacijomis, tapo Kinijos vertybiniu pagrindu[290]. Tuometinei valstybinei tapatybei buvo būdingas visiškas tradicinės kinų kultūros paneigimas ir griežta opozicija kapitalizmui. Konfucianizmas bei tradicinė kinų kultūra, ankstesnio vadovo eliminuoti iš visuomenės gyvenimo, tapo vertybėmis, pagrindžiančiomis Den Siaopino kuriamą valstybės tapatybę[291]. Konfucianizmo esmė – griežta hierarchinė struktūra, atspindinti valdančiojo ir pavaldinio elgesio modelį. Jis iškelia grupės, jos interesų ir harmonijos svarbą prieš individą, jo interesus ir asmeninius konfliktus, akcentuoja paklusnumą vyresniam bei hierarchinius visuomenės santykius[292]. Konfucianizmo atgimimas Kinijoje prasidėjo 1986 m.: 1986–1989 m. laikotarpiu buvo surengti 3 tarptautiniai simpoziumai, subūrę daugiau nei 300 šios doktrinos tyrinėtojų, parengta daugybė studijų ir parašyta daugiau nei 300

[290] Meissner W., „China's Search for Cultural and National Identity from the Nineteenth Century to the Present", *China Perspectives*, 2006, Vol. 68, p. 8.
[291] Filippo Mauri. *The Reconstruction of National Identity in Post-Mao China*: Master Thesis, London: University of London, 2008, p. 3.
[292] Littlefield A., „State Behavior and Regional Identity: The Case of China and East Asia", *Asia-Pacific Social Science Review*, 2012, Vol. 12, p. 53.

straipsnių Konfucijaus mokymo tematika[293]. Atgimęs konfucianizmas atliko dvi KKP svarbias funkcijas: 1) jo teiginiai apie hierarchinius santykius visuomenėje, paklusnumą, atsidavimą savo šaliai ir grupinių interesų svarbą pateisino autoritarinį valdymo stilių; 2) jis tapo jungiamąja kinų visuomenės grandimi – naujos valstybinės tapatybės pagrindu, apsaugojusiu Kiniją nuo vesternizacijos[294]. Galima daryti išvadą, kad modernios Kinijos valstybinės tapatybės kūrimui pasitelktas konfucianizmas bei tradicinė kinų kultūra užpildė tapatybinę tuštumą, atsiradusią, pasibaigus Mao Dzeduno valdymui ir žlugus jo sukonstruotam marksizmo-leninizmo valstybės identitetui, visiškai atmetusiam šalies kultūrinį paveldą. Konfucianistinėmis vertybėmis paremta naujoji valstybinė tapatybė suteikė legitimumą autoritariniam valdymui bei akcentavo priešpriešą Vakarams, kuri buvo būdinga ir Mao laikų tapatybei.

Vadovu tapus Den Siaopinui, Mao Dzeduno nualinta Kinija pasirinko modernizacijos kelią. Modernizacijos siekiančios šalys dažnai susiduria su vesternizacija – ekonominius, technologinius ir kitus Vakarų valstybių pasiekimus dažniausiai lydi demokratinės jų vertybės. Demokratinės idėjos, pradėjusios sklisti į Kiniją iš Vakarų, bei po Šaltojo karo Rytų Europoje vykę demokratizacijos procesai kėlė grėsmę KKP ir jos išlikimui valdžioje. Režimas mėgino pateisinti autoritarizmą, ne tik atsigręždamas į istoriją, kultūrinį palikimą bei konfucianizmą, bet ir kurdamas specifiniais bruožais pasižymintį, pranašesnį socializmą Kinijoje[295]. 1982 m. Den Siaopinas Nacionaliniame kongrese pabrėžė, jog marksistinis socializmas turi būti suderintas su šiandieninės KLR realijomis, sukuriant „socializmą su kinų ypatumais“[296]. KKP lyderių nuomone, Kinija nėra tradicinė socialistinė valstybė. Jai būdingos tam tikros charakteristikos, skiriančios KLR nuo kitų socialistinių šalių: 1) Kinija – taiki socialistinė valstybė. Jos užsienio politika remiasi 5 taikaus sambūvio principais (pagarba valstybių nepriklausomybei ir teritoriniam integralumui, jėgos nenaudojimu, nesikišimu į kitų šalių vidaus reikalus, lygybe ir abipuse nauda bei taikiu koegzistavimu); 2) Kinija – besivystanti socialistinė šalis. Svarbiausias jos tikslas ir indėlis į pasaulio gerovę yra politinis, ekonominis, kultūrinis, socialinis, ekologinis pranašumas – klestinčios valstybės sukūrimas; 3) Kinija – atvira socialistinė šalis, aktyvi tarptautinių santykių dalyvė; 4) Kinija – į rinką orientuota socialistinė valstybė, sukūrusi socialistinę rinkos ekonomiką; 5) Kinija – socialistinė šalis, siekianti visos visuomenės ekonominės gerovės. KKP pateisina laikiną turtinę nelygybę, tačiau galutiniu tikslu laiko kiekvieno visuomenės nario ekonominį

[293] Meissner W., „China's Search for Cultural and National Identity from the Nineteenth Century to the Present“, *China Perspectives*, 2006, Vol. 68, p. 8.
[294] Ten pat, p. 9.
[295] Filippo Mauri. *The Reconstruction of National Identity in Post-Mao China*: Master Thesis, London: University of London, 2008, p. 4.
[296] Honghua M., „China's National Identity in Transition: Domestic and International Perspectives (1982-2012)“, *Social Sciences in China*, 2014, Vol. 35, p. 190.

klestėjimą[297]. KLR integravo geruosius socializmo bei kapitalizmo bruožus, atsisakydama jų trūkumų, ir sukūrė kokybine prasme pažangesnį socializmą, užtikrinantį stabilų valstybės vystymąsi[298]. Galima teigti, jog specifinis Kinijos socializmas yra tas valstybinės tapatybės elementas, labiausiai padėjęs atsilaikyti prieš pagrindinį modernizaciją lydintį iššūkį – vesternizaciją, ir išlaikyti autoritarinį valdymą šalyje. Kinijos socializmas paremtas daugeliu kapitalizmo bei rinkos ekonomikos bruožų, tačiau niekada nebuvo susietas su Vakarų vertybėmis.

Kinijos regioninės geopolitinės tapatybės ištakos – didinga istorinė praeitis. Agrarinėje eroje Kinija laikyta viena iš labiausiai išsivysčiusių pasaulio valstybių[299]. Azijos šalių santykiai buvo pagrįsti vadinamąja „duoklių sistema“. J. K. Fairbankas teigia, kad „duoklių sistema“ – tai Kinijos tarptautinių santykių bei diplomatijos modelis; hierarchinis mechanizmas, kuriame Kinija užėmė lyderės poziciją, o kitos tautos jai pakluso. Autorių nuomone, „duoklių sistemos“ modelis pasižymėjo sino-centriškumu – jis pabrėžė Kinijos dominavimą kitų valstybių atžvilgiu ir hierarchinės tarptautinės sistemos kūrimą, todėl būtina bet kokių santykių su Kinija sąlyga buvo kinų viršenybės pripažinimas bei duoklės mokėjimas[300]. Kinija laikė save Vidurio karalyste, esančia konfucinės hierarchinės sistemos, kuria rėmėsi šalies pasaulėžiūra, viršūnėje, o visi monarchai ir valstybės buvo jos duoklininkais[301]. XIX a. Kinija prarado turėtą galybę. Susidūrusi su Vakarų imperializmu ir pralaimėjusi Opijaus karus, ji tapo žlungančia imperija. M. Honghua nuomone, technologinėmis inovacijomis bei demokratinėmis vertybėmis nešinos Vakarų valstybės įžengė į Kiniją ir pavertė ją kvazi-kolonija[302]. Paskutiniosios Čingų dinastijos valdomą šalį dar labiau susilpnino pirmasis karas su Japonija XIX a. pabaigoje. XX a. pradžioje imperinis valdymas galutinai žlugo. W. Meissneris akcentuoja, kad dominuojančios pozicijos Azijoje praradimas ir buvusių įtakos sferų – Siamo, Birmos, Laoso, Korėjos – tapimas Vakarų arba Japonijos kolonijomis bei nelygiavertės sutartys su Vakarų valstybėmis buvo pažeminimas Kinijai, kuris, kaip ir anksčiau turėtas lyderės statusas, turėjo įtakos naujai konstruojamam regioniniam identitetui[303]. Žlugus imperijai, Kinija tapo respublika, valdoma nacionalistinės partijos – Gomindano. Jo valdymo laikotarpiu šalyje pradėjo ryškėti ideologinės užsienio valstybių kovos dėl įtakos – Vakarų

[297] Honghua M., „China's National Identity in Transition: Domestic and International Perspectives (1982-2012)“, *Social Sciences in China*, 2014, Vol. 35, p. 194–195.
[298] Ten pat, p. 195.
[299] Ten pat, p. 193.
[300] Fairbank J. K., *The Chinese World Order: Traditional China's Foreign Relations*, Cambridge: Harvard University Press, 1968, p. 1–4, cituota iš Zhang F., „Rethinking the „Tribute System“: Broadening the Conceptual Horizon of Historical East Asian Politics“, *Chinese Journal of International Politics*, 2009, Vol. 2, p. 549–550.
[301] Huntington S. P., *Civilizacijų susidūrimas ir pasaulio pertvarka*, Vilnius: Metodika, 2011, p. 219.
[302] Honghua M., „China's National Identity in Transition: Domestic and International Perspectives (1982-2012)“, *Social Sciences in China*, 2014, Vol. 35, p. 193.
[303] Meissner W., „China's Search for Cultural and National Identity from the Nineteenth Century to the Present“, *China Perspectives*, 2006, Vol. 68, p. 4.

palaikomas Gomindanas varžėsi su komunistų remiamu Mao Dzedunu. 1949 m. komunistai pasiekė pergalę – buvo įkurta KLR. Beveik 3 dešimtmečius trukęs Mao Dzeduno valdymas ir tokios jo politinės programos kaip „Didysis šuolis“, pasižymėjęs smarkiai išaugusia, bet visiškai neefektyvia gamyba, bei „Kultūrinė revoliucija“, sunaikinusi šalies ekonominę, socialinę ir švietimo sistemas, pavertė Kiniją skurdžia, badaujančia valstybe. 1978 m. KLR vadovo postas atiteko Den Siaopinui, pradėjusiam sparčią šalies modernizaciją. Pasak M. Honghua, per paskutiniuosius XX a. dešimtmečius Kinija transformavo savo valstybinę tapatybę, prisidėjo prie tarptautinės sistemos plėtros ir tapo atsakinga bei konstruktyvia jos dalyve, o stabilus KLR ekonominis augimas atnešė didžiulės naudos pasaulio valstybėms, ypač per 2008 m. Vakarų finansinę krizę[304]. Nuo XX a. 8 dešimt. pabaigos auganti Kinijos galia, ypač ekonominė ir karinė, skatina didžiavimosi savo šalimi jausmus kinų visuomenėje bei lemia siekį susigrąžinti dominuojančios valstybės statusą ir pamiršti XIX a. patirtą pažeminimą. Be to, pakito kaimyninių šalių požiūris į KLR: vertindamos didėjančią jos galią, pastarosios identifikuoja Kiniją kaip grėsmę bei priskiria jai priešiškos valstybės tapatybę. Galima daryti išvadą, kad ekonomiškai klestinti Kinija vėl ima suvokti save kaip Azijos, o pirmiausia Rytų Azijos – regiono, kuriam priklauso, lyderę. Jos regioninė geopolitinė tapatybė remiasi dominavimu šiame regione.

Gyventojų didžiavimąsi savo valstybe taip pat skatina nacionalizmas, prisidedantis prie Kinijos regioninės geopolitinės tapatybės formavimo. Jis gali būti skirstomas į valdančiojo elito palaikomą ir kontroliuojamą valstybinį nacionalizmą bei populistinį nacionalizmą, kuris pernelyg sureikšmina XIX a. šalies patirtas skriaudas ir hiperbolizuotai vertina turėtą galią bei pabrėžia norą ją atgauti. Valstybiniam nacionalizmui būdingi 3 bruožai: 1) jis griežtai sieja kinų tautą su Kinijos valstybe. KKP laikosi nuostatos, jog valstybė atstovauja tautos interesams, todėl piliečiai turėtų ją paremti ir atsisakyti savo asmeninių tikslų bendrų interesų labui. Tokiu būdu nacionalizmas iš tikrųjų padeda įgyvendinti ne tautos, o partijos interesus; 2) jis pagrįstas pragmatiniais siekiais. Primindama apie praeities nuoskaudas ir akcentuodama galingos valstybės statuso susigrąžinimą, valdžia žadina nacionalistinius jausmus bei stiprina visuomenės pasitikėjimą savo šalimi. Taip skatinama dar spartesnė Kinijos modernizacija, kurios pagrindinis tikslas – tapti galinga ir ekonomiškai klestinčia valstybe; 3) jam nebūdingas politinis iniciatyvumas. Apibrėždama taikų vystymąsi užsienio politikoje ir politinį stabilumą vidaus politikoje kaip būtinas sąlygas šalies galiai bei ekonominei gerovei pasiekti, KKP ilgą

[304] Honghua M., „China’s National Identity in Transition: Domestic and International Perspectives (1982-2012)“, *Social Sciences in China*, 2014, Vol. 35, p. 193.

laiką vengė aktyvios užsienio politikos ir visomis priemonėmis mėgino išlaikyti vidinį stabilumą[305]. R. S. Rossas mano, jog KKP sąmoningai skatina nacionalizmą, nes atgimęs didžiavimasis valstybe ir noras vėl tapti svarbiu galios centru nukreipia piliečių dėmesį nuo opių sociopolitinių ir socioekonominių šalies problemų, keliančių pavojų politiniam stabilumui. Be to, KKP vaizduojama kaip gebanti realizuoti didesnės galios siekius ir efektyviai kovoti su valstybės galios augimą apriboti norinčiomis išorės grėsmėmis, o tai padeda jai išlaikyti valdžios monopolį[306]. Užsienio valstybių spaudimas Kinijai lemia didesnį jos gyventojų solidarumą, taip nacionalizmą paverčiant priemone, pateisinančia režimo valdymą ir jo metodus[307]. Korupcija bei kitos KLR problemos kvestionuoja valdančiosios partijos legitimumą, bet, Vakarams paskelbus sankcijas Kinijai, daugelis kinų vis tiek palaiko KKP, nes didžioji dalis gyventojų JAV spaudimą žmogaus teisių, ginklavimosi ir kitais klausimais laiko Amerikos bandymu sutrukdyti Kinijai vėl tapti galinga valstybe. Šią nuomonę formuoja įsitikinimas, jog Vakarų sankcijos nukreiptos ne prieš KKP ir jos brutalius valdymo būdus, bet prieš pačią Kiniją bei jos galios augimą[308]. Galima teigti, kad valdžios palaikomas nacionalizmas stiprina KLR siekį būti Rytų Azijos regiono lydere, pabrėždamas norą atgauti XIX a. prarastą galią ir vėl dominuoti regione. Valstybinis nacionalizmas taip pat garantuoja KKP išlikimą valdžioje: nepaisant šalyje gajų sociopolitinių ir socioekonominių problemų, gyventojai reiškia paramą valdančiajai partijai, nes ji suvokiama kaip vienintelė galinti pasipriešinti neteisingiems, prieš kylančią Kinijos galią nusiteikusiems Vakarams.

Populistinis nacionalizmas nuo valstybinio skiriasi perdėtu imperinės Kinijos pasiekimų ir turėtos galios bei Vakarų padarytos žalos jai vaizdavimu. Didžiausia populistų vertybė – Kinijos imperija ir jos istorinis palikimas. Populistinis nacionalizmas teigia, jog imperijos klestėjimo laikotarpiu Kinija buvo geranoriška, stipri ir daug labiau pažengusi už Vakarų pasaulį valstybė, o dėl visų jos nesėkmių kaltos kitos šalys: Vakarai yra kaltinami dėl imperialistinės politikos, kaimyninės valstybės – dėl nedėkingumo bei Kinijos geros valios neįvertinimo[309]. Augant KLR galiai, populistinis požiūris stiprėja ir apima vis didesnę visuomenės dalį. Siekdami susigrąžinti imperinę galybę, populistai pateisina teritorinę ekspansiją bei ragina kurti kinų kolonializmą, pagrįstą natūralia teritorijos plėtra, o ne

[305] Zhao S., „Foreign Policy Implications of Chinese Nationalism Revisted: the strident turn“, *Journal of Contemporary China*, 2013, Vol 22, p. 537–538.
[306] Ross R. S., „Chinese Nationalism and Its Discontents“, *Maritime Security. Asia*, 2011, spalio 26, <http://maritimesecurity.asia/free-2/maritime-security-asia/chinese-nationalism-and-its-discontents/> [žiūrėta 2015-02-25].
[307] Zhao S., „Foreign Policy Implications of Chinese Nationalism Revisted: the strident turn“, *Journal of Contemporary China*, 2013, Vol 22, p. 538.
[308] Ten pat.
[309] Yu H., „Glorious Memories of Imperial China and the Rise of Chinese Populist Nationalism“, *Journal of Contemporary China*, 2014, Vol. 23, p. 1174–1175.

prievartiniais užkariavimais[310]. Jie yra didžiausi nuosaikios valstybės užsienio politikos kritikai. Z. Brzezinskis mano, kad nekontroliuojamu tapęs nacionalizmas galėtų sugriauti visą kelių dešimtmečių valdžios darbą, derinant šalies vidaus progresą su užsienio politikos tikslais. Pasak autoriaus, prasidėjus nacionalistų judėjimams ir valdžios atstovams negebant jų suvaldyti, valdžią šalyje greičiausiai perimtų LIA, o nacionalistinė bei militarizuota KLR būtų pasmerkta izoliacijai – pasaulio žavėjimasis Kinija palaipsniui išnyktų[311]. H. Yu nuomone, toks scenarijus gali atrodyti tikėtinu dėl dviejų priežasčių. Pirma, nepaisant cenzūros, KKP sunkiai sekasi kontroliuoti populistinio nacionalizmo sklaidą. Ji pasireiškia įvairiais būdais: populiariosios istorijos, grožinės literatūros kūriniais ir gausybe internetinių kanalų. Subjektyvia populistinio nacionalizmo šalininkų nuomone paremtos istorinės knygos tampa pagrindiniu istorinių žinių šaltiniu platiesiems Kinijos visuomenės sluoksniams, o rimtos istorinės knygos, priešingai, nepritraukia didelės skaitytojų auditorijos. Antra, populistinio nacionalizmo atstovai daro spaudimą valdžiai, siekdami paveikti jos vykdomą užsienio politiką, ir šis spaudimas duoda rezultatų[312]. Kita vertus, autorius pripažįsta, jog Den Siaopinas – Kinijos taikaus vystymosi diplomatijos pradininkas – suprato, kad ekonominiai santykiai su Japonija, Pietų Korėja bei Pietryčių Azijos šalimis yra svarbesni už istorines nuoskaudas ar imperines ambicijas[313]. Pasak S. Zhao, ilgą laiką Kinijos valdžiai pavyko išlaikyti šią politikos kryptį, tačiau nuo XXI a. 2 dešimt. pradžios ryškėja KKP požiūrio į populistinį nacionalizmą ir jos užsienio politikos Rytų Azijos regione pokyčiai, pasireiškiantys konfrontacijomis su kaimyninėmis valstybėmis Rytų bei Pietų Kinijos jūrose. Jo teigimu, galimos tokių pokyčių priežastys – ateities neapibrėžtumas, nulemtas augančios politinės, ekonominės ir socialinės įtampos visuomenėje. Todėl, norėdama išsaugoti vidaus stabilumą, KKP yra linkusi daryti nuolaidas populistinio nacionalizmo šalininkams, kurių dalis visuomenėje didėja, ir labiau atsižvelgti į jų nuomonę[314]. Galima daryti išvadą, jog populistinio nacionalizmo atstovai siekia, kad būtų formuojama dominavimą Rytų Azijos regione išreiškianti geopolitinė tapatybė. Perdėtai pabrėždami buvusios imperijos didybę bei kitų valstybių jai padarytą žalą, populistai demonstruoja norą susigrąžinti turėtą galią. Jie pripažįsta teritorinę ekspansiją kaip priemonę tam pasiekti ir įgauna vis didesnį visuomenės palaikymą. Bijodama sociopolitinių ir socioekonominių problemų sukeltų

[310] Yu H., „Glorious Memories of Imperial China and the Rise of Chinese Populist Nationalism“, *Journal of Contemporary China*, 2014, Vol. 23, p. 1175–1181.
[311] Brzezinski Z., *Strateginės įžvalgos. Amerika ir pasaulio galios krizė*, Vilnius: Versus aureus, 2013, p. 216–217.
[312] Yu H., „Glorious Memories of Imperial China and the Rise of Chinese Populist Nationalism“, *Journal of Contemporary China*, 2014, Vol. 23, p. 1174–1176.
[313] Ten pat, p. 1179.
[314] Zhao S., „Foreign Policy Implications of Chinese Nationalism Revisted: the strident turn“, *Journal of Contemporary China*, 2013, Vol 22, p. 536–537.

neramumų, valdžia priversta atsižvelgti į populistinio nacionalizmo šalininkų teiginius. Tai atsispindi aktyvėjančioje Kinijos užsienio politikoje Rytų Azijos regione.

Apibendrinant galima teigti, kad:

1) Žlugus marksizmo-leninizmo ideologija paremtai valstybinei tapatybei, atsirado naujomis vertybėmis pasižyminčio valstybinio identiteto kūrimo poreikis. Buvo atsigręžta į tradicinę kinų kultūrą ir konfucianizmą, kurie tapo modernios Kinijos valstybinės tapatybės pagrindu. Tokios konfucianistinės vertybės kaip hierarchiniai visuomenės santykiai, grupinių interesų svarba, paklusnumas bei atsidavimas pateisino autoritarinę šalies valdymo formą ir lėmė priešpriešą vertybiniu požiūriu kitokiems Vakarams;

2) Be kultūrinio palikimo ir konfucianizmo Kinijos valstybinė tapatybė taip pat remiasi „socializmo su kinų ypatumais“ ideologija. Pritaikę kai kuriuos kapitalizmo bei rinkos ekonomikos bruožus, kinai sukūrė kokybiškai pranašesnį socializmą, kuris tapo ta valstybinio identiteto sudedamąja dalimi, labiausiai padėjusia kovoti su vesternizacija ir prisidėjusia prie autoritarinio valdymo šalyje išlaikymo;

3) Kinijos regioninė geopolitinė tapatybė – pamatinė jos regioninio geopolitinio kodo Rytų Azijoje dalis, neatsiejama nuo šalies istorinės didybės ir XIX a. patirtos Vakarų priespaudos. Didėjanti valstybės galia lemia pasitikėjimo savo šalimi jausmų visuomenėje augimą bei siekį susigrąžinti imperinės Kinijos klestėjimo laikais turėtą statusą. KLR regioninė geopolitinė tapatybė paremta jos kaip Rytų Azijos regiono lyderės suvokimu ir dominavimu šiame regione;

4) Prie didžiavimosi savo valstybe jausmų skatinimo prisideda nacionalizmas, kuris Kinijoje reiškiasi dvejomis formomis: KKP palaikoma ir kontroliuojama bei populistine. Tiek valstybiniam, tiek populistiniam nacionalizmui būdingas praeities nuoskaudų ir imperinės galios susigrąžinimo akcentavimas, tačiau populistinis nacionalizmas pasižymi perdėtu turėtos galios bei Vakarų padarytos žalos jai vertinimu ir siūlomų galios atgavimo priemonių radikalumu. Abi nacionalizmo formos stiprina Kinijos regioninę geopolitinę tapatybę – norą vėl dominuoti Rytų Azijoje.

2.3. Nacionaliniai Kinijos interesai Rytų Azijoje

Norint identifikuoti nacionalinius Kinijos interesus Rytų Azijoje, pirmiausia reikia apibrėžti bendruosius (pastovius) valstybės interesus, kurie turi įtakos ir specifiniams interesams šiame regione. Bendrieji (pastovūs) KLR valstybiniai interesai apima tris pagrindinius aspektus: 1) šalies modernizaciją ir ekonominę gerovę; 2) teritorinį integralumą; bei 3) Kinijos kaip lygiaverčio Vakarams galios centro tarptautinėje sistemoje pripažinimą.

1) Moderni ir ekonomiškai klestinti valstybė. Geresnė gyvenimo kokybė ir valstybės progresas, kurio siekiama sunkiu darbu, reformomis bei inovacijomis, tapo KLR valdžios įsipareigojimu savo piliečiams. Dar XX a. 8 dešimt. pabaigoje buvo paskelbta trijų punktų strategija, numatanti: 1) padvigubinti Kinijos BVP ir garantuoti visų gyventojų pagrindinių poreikių tenkinimą; 2) iki XX a. pabaigos dvigubai padidinti gamybos našumą ir žengti pirmuosius žingsnius ekonominio klestėjimo link; 3) iki XXI a. vidurio prilygti vidutiniškai išsivysčiusioms šalims pagal BVP dalį, tenkančią vienam žmogui, taip užtikrinant ekonominę gerovę visiems gyventojams, bei įsisavinti modernizacijos reformų teikiamą naudą ir toliau jas tęsti – tapti stipria, civilizuota, modernia valstybe[315]. Šios strategijos tikslas – vykdant modernizaciją, skatinti Kinijos ekonomikos bei kiekvieno šalies piliečio pragyvenimo lygio augimą. Panašūs siekiai deklaruojami ir kituose KLR oficialiuose dokumentuose. 2011–2015 m. penkmečio plane daug dėmesio skiriama stabiliam ir greitam ekonominiam augimui, mokslo bei technologijų plėtrai ir žmonių gyvenimo kokybės gerinimui, stiprinant socialinės apsaugos sistemą ir didinant socialinių paslaugų prieinamumą[316]. Galima teigti, kad pirmieji du XX a. 8 dešimt. strategijos punktai jau įgyvendinti, o trečiasis – piliečių ekonominės gerovės ir BVP dalies vienam gyventojui augimas bei tolesnė modernizacija – išlieka Kinijos valdžios prioritetu, atsispindinčiu vėlesniuose valstybiniuose dokumentuose.

2) Teritorinis integralumas. Teritorinis integralumas yra dar vienas nekintantis KLR nacionalinis interesas. Šiuo metu Kinija susiduria su 3 pagrindiniais teritoriniais iššūkiais, kylančiais dėl Taivano ir Tibeto bei Sindziango regionų. Pirmąjį galima laikyti išoriniu, nes Taivanas yra *de facto* atskira, daugelio pasaulio šalių pripažinta valstybė, o likusius du – vidiniais, kadangi Tibeto ir Sindziango regionai oficialiai yra KLR sudėtyje. Nuo 1949 m., kai komunistams pralaimėjęs Gomindanas pasitraukė į Taivaną ir įkūrė ten Kinijos Respubliką, KLR nepripažino šios šalies nepriklausomybės. Kinija teigia, jog Taivanas yra ne tik integrali jos teritorijos dalis, bet ir visi Taivano bei KLR tarpusavio nesutarimai yra Kinijos vidaus, o ne užsienio politikos objektas, todėl kitos valstybės neturi teisės į juos kištis[317]. Kinijos požiūriu, vienintelis šios problemos sprendimo būdas – jos ir Taivano susivienijimas, pastarajam tampant sudėtine KLR dalimi. Vidinės teritorinės problemos kyla dėl Tibeto bei Sindziango regionų, kurie, nors ir turėdami autonominių regionų statusą, patiria Kinijos valdžios priespaudą, todėl reikalauja didesnės nepriklausomybės. Pavyzdžiui, tibetiečiai pabrėžia KKP taikomus suvaržymus jų kultūros ir religijos raiškai, dėl to siekia visiškos nepriklausomybės nuo KLR.

[315] „China's Peaceful Development", *Xinhua*, 2011, rugsėjo 6, <http://news.xinhuanet.com/english2010/china/2011-09/06/c_131102329_3.htm> [žiūrėta 2015-03-01].
[316] Ten pat.
[317] Cabestan J. P., „Taiwan: An Internal Affair! How China's Domestic Politics and Foreign Policy Interact on the Taiwan Issue?", *East Asia*, 2009, Vol. 26, p. 1.

Sindziange gyvenantys uigūrai taip pat akcentuoja per didelę jų kultūrinės, religinės ir komercinės veiklos kontrolę, todėl nori platesnių autonomijos teisių. Tokia padėtis pagrįstai kelia KLR valdančiojo elito susirūpinimą ir verčia imtis priemonių teritoriniam valstybės vientisumui išlaikyti. Viena iš tokių priemonių – asimiliacijos politikos vykdymas šiuose regionuose. Kinija nuolat pažymi teritorinio integralumo kaip pastovaus jos nacionalinio intereso svarbą ir tarptautiniuose forumuose ar organizacijose. Pavyzdžiui, balsuojant dėl Krymo referendumo paskelbimo neteisėtu JT Saugumo Taryboje, KLR susilaikė[318]. Susilaikymas, o ne pritarimas Rusijai veikiausiai buvo paremtas jos pačios nerimu, susijusiu su probleminiais regionais šalies viduje. Kinija visada pasisakė už nesikišimą į kitų valstybių vidaus reikalus bei teritorinio vientisumo neliečiamybę, tikėdamasi, kad šių principų bus laikomasi ir KLR atžvilgiu, todėl pritarimas Rusijos veiksmams Ukrainoje būtų prieštaravęs jos interesams.

3) Tarptautinis pripažinimas. Augančios Kinijos galios pripažinimo tarptautinėje sistemoje siekis yra ne mažiau svarbus KLR pastovus nacionalinis interesas. Sh. Suzukio nuomone, Kinijai reikalingas Vakarų pripažinimas, nes nuo XIX a. Vakarai išlieka moderniausia, aukščiausius pasiekimus demonstruojančia civilizacija, todėl jų pripažinimas, lyginant su kitomis civilizacijomis, šaliai yra reikšmingiausias. Autoriaus teigimu, šis reiškinys vadinamas oksidentalizmu ir skatina Kinijos kaip reikšmingo galios centro tarptautiniuose santykiuose traktavimo diskursą šalyje[319]. Dalis KLR valdančiojo ir akademinio elito tapatina Kiniją su didžiosiomis Vakarų galybėmis bei siekia Vakarų pripažinimo[320]. Galima teigti, kad Kinijos identifikavimasis su Vakarų galybėmis įgauna prasmę, tik Vakarams tai pripažinus. Nepaisant kritikos JAV hegemonijai, KLR pati siekia dominuoti tarptautinėje sistemoje ir atsikratyti necivilizuotos valstybės įvaizdžio.

Strateginiai interesai Rytų Azijoje. Ilgą laiką strateginiu Kinijos interesu Rytų Azijoje buvo regiono stabilumo užtikrinimas ir karinių konfliktų vengimas. Stabilumas regione laikytas būtina sąlyga ekonominiam šalies augimui, o pastarasis – vieno iš bendrųjų nacionalinių Kinijos interesų įgyvendinimui – modernios bei ekonomiškai klestinčios valstybės sukūrimui. Karinių priemonių naudojimas, sprendžiant nesutarimus Rytų Azijoje, suvoktas kaip galintis neigiamai paveikti Kinijos įvaizdį ir kitą jos nekintantį nacionalinį interesą – tarptautinio pripažinimo siekį. Todėl po 1988–1995 m. susidūrimų su Vietnamu ir Filipinais Pietų Kinijos jūroje bei 1995–1996 m. Taivano sąsiaurio krizės KLR užsienio politika tapo orientuota į šalies ekonominiam augimui palankios aplinkos kūrimą ir

[318] Tiezzi S., „China Reacts to the Crimea Referendum“, *The Diplomat*, 2014, kovo 18, <http://thediplomat.com/2014/03/china-reacts-to-the-crimea-referendum/> [žiūrėta 2015-03-01].
[319] Suzuki Sh., „Journey to the West: China Debates Its „Great Power“ Identity“, *Journal of International Studies*, 2014, Vol. 42, p. 634–635.
[320] Ten pat, p. 635.

bandymus palaikyti taikius santykius su kaimyninėmis valstybėmis ir JAV, kurios užima svarbią vietą regione[321]. Ekonominį klestėjimą Kinija laikė prioritetiniu nacionaliniu interesu. Suprasdama, jog stabilus ekonomikos augimas reikalauja taikios tarptautinės aplinkos, o dalyvavimas kariniuose konfliktuose varžo ekonomines galimybes, KLR stengėsi vengti karinių susidūrimų[322]. Valstybės užsienio politika buvo paremta 5 taikaus sambūvio principais, akcentuojančiais jėgos nenaudojimą, nesikišimą į vidinius kitų šalių reikalus bei abipusiai naudingus tarpusavio santykius. Tačiau Kinijos valdžios atstovai niekada nepamiršo ir žymios Den Siaopino maksimos, kurioje teigiama: „Ramiai stebėkite; užimkite palankiausią poziciją: reikalus tvarkykite ramiai; slėpkite mūsų tikrąsias galias ir neišsiduokite, kada žadate pradėti veikti; atrodykite silpnesni, nei iš tikrųjų esate, ir niekada nesakykite, kad norite pirmauti“[323]. Šiais teiginiais Kinijos lyderis skatino tyliai kaupti galią, neatskleisti savo tikrųjų tikslų bei laukti jų įgyvendinimui tinkamo momento.

XXI a. 2 dešimt. pastebimos tam tikros permainos Kinijos užsienio politikoje Rytų Azijoje. 2010 m. itin suaktyvėjusi KLR užsienio politika Senkaku salų Rytų Kinijos jūroje atžvilgiu dar labiau pablogino jos santykius su Japonija, o santykiai su Vietnamu ir Filipinais pablogėjo dėl nesutarimų Pietų Kinijos jūroje[324]. Kinijos karinio arsenalo modernizacija paskatino kaimyninių valstybių karinių pajėgumų tobulinimą bei strateginį JAV užsienio politikos posūkį į Aziją[325]. Galima daryti prielaidą, kad auganti KLR galia, ypač ekonominė ir karinė, lemia jos strateginių interesų Rytų Azijoje pokyčius, atsispindinčius regioninėje šalies užsienio politikoje. Perfrazuojant Den Siaopino maksimą, tikėtina, jog Kinija sukaupė reikiamą galią ir dėl to imasi aktyvesnės užsienio politikos regione. M. Duchatelio nuomone, šiuolaikinius KLR strateginius interesus Rytų Azijoje sudaro du esminiai aspektai: pirmasis išreiškia siekį sumažinti JAV įtaką regione, t. y. eliminuoti Ameriką iš Rytų Azijos regiono reikalų sprendimo; antrasis – pačiai tapti dominuojančia regionine galia[326] arba, pasak C. T. N. Sorensen, hegemone Rytų Azijoje[327]. Susirūpinimas didėjančiu JAV poveikiu regionui itin sustiprėjo po 2012 m. prezidento B. Obamos strateginio užsienio politikos perorientavimo iš Artimųjų Rytų į Aziją. Tokia JAV politika sąlygojo antiamerikietiškų nuotaikų kinų visuomenėje bei nacionalistinių jėgų spaudimo Kinijos valdžiai, reikalaujančio priešintis Amerikos buvimui Rytų Azijoje, augimą[328]. B. S. Glaser

[321] Xuetong Y., *Analysis of China's National Interests*, Monterey: MIIS, 1996, p. 102.
[322] Ten pat, p. 100.
[323] Brzezinski Z., *Strateginės įžvalgos. Amerika ir pasaulio galios krizė*, Vilnius: Versus aureus, 2013, p. 110.
[324] Cheng J. Y. S., „China's Regional Strategy and Challenges in East Asia“, *China Perspectives*, 2013, Vol. 2, p. 53–54.
[325] Ten pat, p. 54.
[326] Duchatel M., „The US return to Asia does not close the window on China's strategic opportunity“, *China Perspectives*, 2011, Vol. 1, p. 74.
[327] Camilla T. N. Sorensen. *China's Role in East Asia*: lecture material, Copenhagen: University of Copenhagen, 2010, p. 3.
[328] Bonnie S. Glaser. *Pivot to Asia: Prepare for Unintended Consequences*: global forecast, Washington: Center for Strategic and International Studies, 2012, p. 22.

pastebi, jog Den Siaopino maksimoje pasiūlytas stebėtojo vaidmuo ir silpnos valstybės įvaizdis vis dažniau laikomas neracionaliu ir netgi žalingu Kinijos strateginiams interesams regione, o JAV užsienio politikos posūkis, pasak autorės, suvokiamas kaip noras suvaržyti Kinijos galios augimą, kuriam ji privalo priešintis[329]. C. T. N. Sorensen nuomone, išstūmusi Ameriką iš Rytų Azijos regiono lyderės pozicijos, Kinija galėtų pati tapti hegemone regione[330]. Šio tikslo įgyvendinimui šaliai reikia užsitikrinti palankius santykius su kaimyninėmis valstybėmis ir teritorinių ginčų baigtį. Santykiuose su Taivanu Kinija turėtų stengtis bet kokiu būdu, įskaitant kariniu, sutrukdyti Taivano vyriausybei paskelbti *de jure* nepriklausomybę. Taip KLR prisidėtų ne tik prie strateginių interesų Rytų Azijoje įgyvendinimo, bet ir priartėtų prie bendrojo savo nacionalinio intereso – teritorinio integralumo – realizavimo. C. T. N. Sorensen pažymi, kad karinių pajėgų modernizavimas rodo, jog Kinija yra pajėgi jas pasitelkti, jei tikslų nepavyks pasiekti taikiomis priemonėmis[331]. Vien į Taivaną yra nukreiptos kelios dešimtys strateginių balistinių raketų, o buvusios 3 Taivano sąsiaurio krizės demonstruoja KLR pasiryžimą savo interesus ginti ir karinėmis priemonėmis[332]. Kinijos prioritetas Korėjų atveju – Šiaurės Korėjos režimo, atliekančio „buferinės zonos“ Pietų Korėjoje esančioms JAV karinėms pajėgoms funkciją, išlaikymas. KKP santykiai su Šiaurės Korėjos lyderiais visada buvo privilegijuoti dėl KLR buvimo pagrindiniu prekių bei žaliavų tiekimo Šiaurės Korėjai šaltiniu ir diplomatinės paramos šiai totalitarinei valstybei. Pasak C. T. N. Sorensen, norėdama išsaugoti Kim Džong Uno režimą, Kinija turėtų vengti karinio konflikto militarizuotame Korėjos pusiasalyje, nes jis greičiausiai lemtų valdžios Šiaurės Korėjoje nuvertimą[333]. Be to, KLR svarbu stengtis susilpninti strategines JAV ir Pietų Korėjos bei JAV ir Japonijos partnerystes. Kinija taip pat turėtų siekti sau palankaus teritorinių ginčų jūrose sprendimo: užsitikrinti salų Pietų Kinijos jūroje su šalia esančiais naftos ir gamtinių dujų resursais bei Senkaku salų Rytų Kinijos jūroje, reikšmingų dėl naudingųjų išteklių ir strateginės padėties, kontrolę. Galima teigti, jog KLR tapimas Rytų Azijos regiono hegemone priklauso nuo palankios jai santykių su kaimyninėmis valstybėmis vystymosi perspektyvos ir teritorinių konfliktų jūrose baigties.

Ilgalaikiai interesai Rytų Azijoje. Pagrindinis ilgalaikis Kinijos interesas Rytų Azijoje yra ekonominis. Tai – geri ekonominiai santykiai, ne tik su regiono valstybėmis, bet ir JAV. Efektyvus ekonominis bendradarbiavimas užtikrintų stabilų ekonomikos augimą ir prisidėtų prie nekintančio KLR nacionalinio intereso – sukurti modernią bei ekonomiškai klestinčią šalį, realizavimo. Globalizacija

[329] Bonnie S. Glaser. *Pivot to Asia: Prepare for Unintended Consequences*: global forecast, Washington: Center for Strategic and International Studies, 2012, p. 22.
[330] Camilla T. N. Sorensen. *China's Role in East Asia*: lecture material, Copenhagen: University of Copenhagen, 2010, p. 5.
[331] Ten pat.
[332] Ten pat.
[333] Ten pat, p. 6.

skatina valstybių tarpusavio priklausomybę, o tai didina potencialią nutrūkusių ekonominių saitų žalą. Kinijos priklausomybę nuo kaimyninių valstybių ir Amerikos atspindi tarptautinės prekybos, užsienio investicijų, žaliavų importo, technologijų eksporto, tarptautinio turizmo ir kiti parametrai. Vienos iš didžiausių Kinijos eksporto partnerių yra JAV, Japonija ir Pietų Korėja[334]. 2013 m. KLR ir Amerikos tarptautinės prekybos apimtys siekė 562 mlrd. dolerių, iš kurių 440 mlrd. dolerių sudarė Kinijos į JAV eksportuotos prekės[335]. 2012 m. KLR eksportavo prekių į Japoniją ir Pietų Korėją už 253 mlrd. dolerių[336]. Didžiausios Kinijos importo partnerės yra Pietų Korėja, Japonija, Taivanas ir JAV[337]. 2012 m. KLR importuotų prekių iš šių valstybių vertė buvo lygi 393 mlrd. dolerių[338]. Ženkli dalis Kinijos importuojamoje produkcijoje tenka žaliavinei naftai ir geležies rūdai, o eksporte vyrauja kompiuteriai, mobilieji telefonai ir kita technika[339]. Japonija, Taivanas, JAV ir Pietų Korėja 2012 m. taip pat buvo tos valstybės, iš kurių KLR sulaukė daugiausiai tiesioginių užsienio investicijų[340]. Prie Kinijos pajamų, gautų iš tarptautinio turizmo, augimo labiausiai prisideda Pietų Korėja, Japonija ir Amerika, nes iš šių šalių atvyksta daugiausiai turistų[341]. Galima daryti išvadą, kad KLR ekonominis augimas priklauso nuo gerų ekonominių santykių su kaimyninėmis valstybėmis ir Amerika.

Apibendrinant galima teigti, jog:

1) Kinijos nacionaliniams interesams Rytų Azijos regione daro įtaką bendrieji (pastovūs) valstybės interesai – modernizacijos ir ekonominės gerovės, teritorinio integralumo bei tarptautinio pripažinimo ir lygiaverčio Vakarų šalims statuso tarptautinėje sistemoje siekis;

2) Norėdama sukurti modernią ir ekonomiškai klestinčią valstybę, ilgą laiką strateginiu interesu Rytų Azijoje Kinija laikė stabilumą bei karinių konfliktų vengimą. Tačiau auganti šalies galia, labiausiai karinė ir ekonominė, sąlygoja KLR prioritetų regione kaitą – strateginių jos interesų Rytų Azijoje pokyčius, atsispindinčius aktyvėjančioje regioninėje užsienio politikoje;

3) Šiuolaikiniai strateginiai Kinijos interesai Rytų Azijoje – sumažinti JAV kaip dominuojančios Rytų Azijos galios įtaką ir tapti hegemone regione. Šio tikslo įgyvendinimas priklausys nuo KLR

[334] Žr. Economy: Exports – partners, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html> [žiūrėta 2015-03-02].
[335] Žr. U.S.-China Trade Facts, <https://ustr.gov/countries-regions/china-mongolia-taiwan/peoples-republic-china> [žiūrėta 2015-03-02].
[336] Žr. Learn More About Trade in China, <http://atlas.media.mit.edu/profile/country/chn/> [žiūrėta 2015-03-02].
[337] Žr. Economy: Imports – partners, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html> [žiūrėta 2015-03-02].
[338] Žr. Learn More About Trade in China, <http://atlas.media.mit.edu/profile/country/chn/> [žiūrėta 2015-03-02].
[339] Žr. Ten pat.
[340] Žr. China Capital: Inbound/Outbound FDI & Overseas Recource Investment, <http://www.thebeijingaxis.com/tca/editions/the-china-analyst-oct-2012/138-china-capital-inbound-outbound-fdi-a-overseas-resource-investment> [žiūrėta 2015-03-02].
[341] Žr. China Tourism, <http://www.travelchinaguide.com/tourism/> [žiūrėta 2015-03-02].

gebėjimo užsitikrinti palankų sau santykių su kaimyninėmis valstybėmis vystymąsi ir teritorinių ginčų baigtį, t. y. ar pavyks sutrukdyti Taivanui paskelbti visišką nepriklausomybę, kontroliuoti teritorijas Pietų ir Rytų Kinijos jūrose, išlaikyti Šiaurės Korėjos režimą bei susilpninti Pietų Korėjos ir Japonijos sąjungas su JAV;

4) Be strateginių interesų Kinijai taip pat svarbūs ilgalaikiai jos ekonominiai interesai Rytų Azijoje – tvirti ekonominiai ryšiai su regiono šalimis ir Amerika. Didelė KLR priklausomybė nuo kaimyninių valstybių ir JAV prekybos, investicijų, turizmo bei kitose srityse paverčia jų ekonominį bendradarbiavimą būtina sąlyga Kinijos ekonominiam augimui.

2.4. Regioninės grėsmės Kinijai ir jų eliminavimas

Didžiausią pavojų Kinijos strateginiams ir ilgalaikiams nacionaliniams interesams Rytų Azijoje kelia karinio bei ekonominio pobūdžio grėsmės, nors globaliu mastu šalis susiduria ir su politinėmis (demokratinių idėjų daromas poveikis, socialistinio režimo legitimumo kvestionavimas), ekologinėmis (klimato atšilimas ir Vakarų valstybių spaudimas mažinti prie to prisidedančius veiksnius) bei socialinėmis grėsmėmis (visuomenės susiskaldymas, susijęs su etninių mažumų apgyvendintais regionais – Tibeto ir Sindziango regionų tautos aktyviai priešinasi sinofikacijai ir valdžios taikomoms asimiliacijos priemonėms). Šiame poskyryje aptariamos pagrindinės karinės ir ekonominės grėsmės, kurios daro įtaką strateginiams ir ilgalaikiams Kinijos interesams Rytų Azijoje.

Karinės grėsmės. Pagrindinė karinė grėsmė strateginiams KLR interesams regione – galimas karinis konfliktas, kurį skatina aktyvėjanti šalies užsienio politika. Paradoksalu, bet jį lemia būtent strateginiai Kinijos interesai Rytų Azijoje – noras užimti dominuojančios valstybės poziciją. Karinio susidūrimo tikimybę didinanti aktyvi užsienio politika, viena vertus, yra priemonė Kinijos strateginių regioninių interesų įgyvendinimui, tačiau, kita vertus, ji gali sąlygoti šalies galios silpnėjimą, kuris trukdytų siekti strateginių tikslų – įtvirtinti regioninę hegemoniją. Be to, karinė konfrontacija pavojinga ir ilgalaikiams ekonominiams KLR interesams regione, nes ji reikštų santykių su Rytų Azijos šalimis ir JAV nutrūkimą bei ekonomikos augimo sulėtėjimą. Galima daryti išvadą, jog potencialūs kariniai susidūrimai kelia grėsmę ir strateginiams, ir ilgalaikiams ekonominiams Kinijos interesams Rytų Azijoje. KLR turėtų būti suinteresuota tuo, kad aktyvūs jos užsienio politikos veiksmai nesibaigtų kariniu konfliktu su Taivanu ar kitomis valstybėmis dėl ginčytinų teritorijų Pietų Kinijos ir Rytų Kinijos jūrose.

Kinijos ir Taivano karinio konflikto galimybė susijusi su pastarojo nepriklausomybės siekimu. 2005 m. KKP priėmė Taivano atsiskyrimui nuo Kinijos prieštaraujantį įstatymą, įteisinantį jėgos

panaudojimą kaimyninės valstybės atžvilgiu, jeigu ši nuspręstų oficialiai paskelbti nepriklausomybę[342]. Priimto įstatymo 8 straipsnyje teigiama, kad netaikios priemonės, siekiant išsaugoti Kinijos suverenumą ir teritorinį integralumą, galėtų būti panaudotos: 1) jei nepriklausomybės reikalaujantys separatistiniai judėjimai Taivane kokiu nors būdu sukeltų šalių atsiskyrimą; 2) jei įvyktų kiti Taivano atskilimą sąlygojantys incidentai; 3) jei taikaus susivienijimo galimybės būtų galutinai išsemtos[343]. Nors Kinijos valdžia akcentuoja taikų valstybių susijungimą ir pažymi, jog įstatymu nesiekiama skelbti karo, tačiau netrukus po jo priėmimo KLR prezidentas Hu Dzintao nurodė armijai ruoštis ginkluotai kovai, iš esmės, dėl nesutarimų su Taivanu[344]. Karo tarp Kinijos ir Taivano pasekmės būtų: 1) ekonominių-prekybinių santykių nutraukimas; ir 2) užsienio investicijų bei Taivano įmonių verslo sustabdymas Kinijoje[345]. Galima teigti, kad karinis konfliktas su Taivanu būtų ekonomiškai žalingas Kinijai bei neigiamai veiktų ne tik ilgalaikius jos ekonominius, bet ir strateginius interesus Rytų Azijoje, nes lėtėjantis ekonomikos augimas ir silpnėjanti valstybės galia, ribotų jų įgyvendinimą.

Kinijos ginčai su Pietryčių Azijos valstybėmis dėl teritorijų Pietų Kinijos jūroje taip pat gali lemti karinį konfliktą, kurio priežastys glūdi istorinėje praeityje ir sunkina jo sprendimą. Pavyzdžiui, Kinijos pretenzijos į Paraselio ir Spratlio salas pagrįstos, nurodant, kad 2000 metų jos priklausė kinams, o Vietnamas teigia salas valdęs nuo XVII a.[346]. Į Pietų Kinijos jūros teritorinius ginčus įsitraukusios ir kitos Pietryčių Azijos valstybės, tokios kaip Malaizija, Brunėjus ir Filipinai, bet, reikia pažymėti, jog Kinijos ir Vietnamo santykiai yra labiausiai įtempti ir komplikuoti[347]. 1974 m. dėl Kinijos ir Vietnamo karinių susidūrimų žuvo 70 vietnamiečių, 1988 m. – apie 60 jūreivių[348]. 2014 m. įsiplieskė nauji konfliktai, pareikalavę civilių aukų[349]. Y. Xuetongas atkreipia dėmesį į tai, jog Kinija siekia ne tik Paraselio ir Spratlio salų, bet ir šalia esančių gamtinių išteklių telkinių kontrolės, kurie gyvybiškai svarbūs Vietnamui, nes jo ekonomika yra priklausoma nuo atviroje jūroje esančių naftos išteklių. Autoriaus nuomone, jeigu Vietnamas toliau plės naftos paieškas Pietų Kinijos jūroje, tikėtina, kad

[342] „Taivanas smerkia Kinijos priimtą įstatymą“, *Delfi*, 2005, kovo 14, <http://www.delfi.lt/news/daily/world/taivanas-smerkia-kinijos-priimta-istatyma.d?id=6246120> [žiūrėta 2015-03-04].
[343] „Text of China's anti-secession law“, *BBC News*, 2005, kovo 14, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/4347555.stm> [žiūrėta 2015-03-04].
[344] „Taivanas smerkia Kinijos priimtą įstatymą“, *Delfi.lt*, 2005, kovo 14, <http://www.delfi.lt/news/daily/world/taivanas-smerkia-kinijos-priimta-istatyma.d?id=6246120> [žiūrėta 2015-03-04].
[345] Xuetong Y., *Analysis of China's National Interests*, Monterey: MIIS, 1996, p. 101.
[346] „South China Sea dispute“, *BBC News*, 2014, gegužės 8, <http://www.bbc.com/news/world-asia-pacific-13748349> [žiūrėta 2015-03-04].
[347] Xuetong Y., *Analysis of China's National Interests*, Monterey: MIIS, 1996, p. 101.
[348] „South China Sea dispute“, *BBC News*, 2014, gegužės 8, <http://www.bbc.com/news/world-asia-pacific-13748349> [žiūrėta 2015-03-04].
[349] „UN will mediate in China-Vietnam row“, *BBC News*, 2014, birželio 11, <http://www.bbc.com/news/world-asia-27778410> [žiūrėta 2015-03-04].

Kinija gali būti priversta imtis karinių priemonių savo teritorijai apginti[350]. Karinį Vietnamo atsaką galėtų paskatinti ir analogiški Kinijos veiksmai. Tokia ginčų Pietų Kinijos jūroje baigtis turėtų neigiamos įtakos regiono stabilumui ir Kinijos ekonominiam vystymuisi, o taip pat susilpnintų jos galią ir strateginių interesų Rytų Azijoje realizavimą.

Kita galima karinio konflikto susidūrimo vieta yra Rytų Kinijos jūra, kurioje Kinija reiškia pretenzijas į Japonijai priklausančias Senkaku salas ir šalia jų esančią teritoriją. Nesutarimai kilo XX a. 8 dešimt., kai KLR sužinojo apie čia glūdinčius naudingųjų išteklių resursus[351]. 2008 m. Kinijai ir Japonijai pavyko pasiekti trumpalaikį kompromisą dėl gamtinių išteklių eksploatacijos ginčytinoje teritorijoje – buvo sukurta abipusio vystymo zona, kurioje gamtiniai resursai būtų naudojami abiejų valstybių[352]. Ginčas tarp Kinijos ir Japonijos apima ne tik naudingųjų išteklių, bet ir dalies pačios jūros teritorijos priklausomybės bei veiksmų, kuriuos šalis gali joje atlikti, klausimą. Japonija nurodo, kad salos priklauso išskirtinei jos ekonominei zonai, tačiau Kinija to nepripažįsta – nesutikimą išreikšdama vienašališkais jūros tyrinėjimais ir karinio jūrų laivyno aktyvumu šiuose vandenyse. 2010 m. Kinijos karinio jūrų laivyno flotilė, sudaryta iš 2 povandeninių bei 8 kitų laivų, surengė karines pratybas netoli Senkaku salų ir pavojingai priartėjo prie Okinavos – labiausiai į pietus nutolusios Japonijos salos. Japonija buvo priversta siųsti gynybos pajėgas. Šios KLR karinės pratybos buvo didžiausios iš visų surengtų karinių pratybų Rytų Kinijos jūroje[353]. Galima teigti, jog Kinijos veiksmai gali sąlygoti rimtesnį karinį konfliktą su Japonija, kuris sutrikdytų efektyvų ekonominį valstybių bendradarbiavimą, o pastarasis lemtų KLR ekonominio augimo sulėtėjimą ir silpnintų šalies galią.

Be minėtų potencialių karinių susidūrimų Kinijai svarbu išvengti karinio konflikto su JAV Rytų Azijoje. Šių šalių santykiai paremti įtarumu ir abipusiu nepasitikėjimu. Vertindama jos teritorijos ir gyventojų populiacijos dydį, branduolinių ginklų potencialą, spartų ekonominį vystymąsi bei skirtumus tarp valstybėse vyraujančių – demokratijos ir socializmo – ideologijų, Amerika suvokia Kiniją ne tik kaip rimtą konkurentę, bet ir kaip vieną didžiausių grėsmių jos saugumui[354]. Kinijos požiūrį į Ameriką taip pat formuoja neigiamos nuostatos pastarosios atžvilgiu. KLR įžvelgia dviveidiškumą jos užsienio politikoje, susijusioje su demokratijos sklaida ir nusiginklavimu. Kinijos politikų nuomone, pasisakydamos už tokių tarptautinės teisės principų kaip teritorinis vientisumas bei sienų neliečiamybė laikymąsi, JAV, prisidengdamos demokratijos gynimu, pateisina kišimąsi į kitų valstybių vidaus

[350] Xuetong Y., *Analysis of China's National Interests*, Monterey: MIIS, 1996, p. 101.
[351] „How uninhabited islands soured China-Japan ties", *BBC News*, 2014, lapkričio 10, <http://www.bbc.com/news/world-asia-pacific-11341139> [žiūrėta 2015-03-04].
[352] Manicom J., „Beyond Boundary Disputes: Understanding the Nature of China's Challenge to Maritime East Asia", *Harvard Asia Quarterly*, 2010, Vol. 12, p. 50.
[353] Ten pat.
[354] Xuetong Y., *Analysis of China's National Interests*, Monterey: MIIS, 1996, p. 102.

politiką. Be to, jų teigimu, Amerika taiko dvigubus standartus ginkluotės pardavimo srityje: pati būdama aktyvi ginklų eksportuotoja, ji riboja kitų šalių ginkluotės pardavimą, motyvuodama tai nusiginklavimo siekiu. Negatyvų Kinijos požiūrį į JAV ypač stiprina jos ginklų pardavimas Taivanui[355]. Z. Brzezinskio nuomone, nepasitikėjimu grįstus Amerikos ir Kinijos santykius gali pakeisti trijų padidinto jautrumo problemų sureguliavimas: 1) amerikiečių žvalgybos veiksmų nutraukimas. Periodiški JAV karo laivų patrulių reidai į KLR ekonominei zonai priklausančius tarptautinius vandenis bei rizikinga oro žvalgyba Kinijai atrodo provokaciniai; 2) atviras kalbėjimasis karo ir ginkluotės temomis. Amerikai ir KLR būtų naudinga pasirašyti sutartis dėl ilgalaikių karinės srities planų, numatančias abipusį ginkluotės kontrolės mechanizmą. Tai padėtų eliminuoti ir JAV žvalgybos problemą; 3) Taivano ateities klausimo išsprendimas. Siekdama konstruktyvaus bendradarbiavimo su Kinija, Amerika turėtų nustoti pardavinėti ginklus Taivanui bei skatinti valstybių susijungimą, remiantis „vienos šalies dviejų sistemų“ modeliu[356]. Galima daryti išvadą, kad abipusis įtarumas ir nepasitikėjimas skatina karinę KLR bei JAV konfrontaciją Rytų Azijoje. Tai gali turėti įtakos Kinijos ilgalaikių ekonominių interesų regione realizavimui ir neigiamai veikti strateginius jos interesus, siekiant hegemonijos Rytų Azijoje.

Ekonominės grėsmės. Strateginiams ir ilgalaikiams Kinijos interesams pavojingiausios ekonominės grėsmės Rytų Azijoje yra tos, kurios daro neigiamą įtaką šalies galiai ir kariniams pajėgumams. KLR galią veikianti ekonominė grėsmė – ekonominių santykių su regiono valstybėmis ir JAV nutrūkimas. Kinijos galia yra tiesiogiai proporcinga augančiai jos ekonomikai. KLR ekonominio augimo užtikrinimas per tarptautinės prekybos, užsienio investicijų, tarptautinio turizmo ir kitus parametrus yra priklausomas nuo ekonominio bendradarbiavimo su kaimyninėmis valstybėmis ir JAV, nes jos yra pagrindinės Kinijos eksporto ir importo partnerės bei investicijų ir turistų šaltiniai.

Su kariniais Kinijos pajėgumais susijusios ekonominės grėsmės regione – maža strateginių žaliavų, palaikančių karines pajėgas, šaltinių įvairovė ir alternatyvių tiekimo maršrutų stygius. Pagrindinė strateginė žaliava, reikalinga karinių pajėgų funkcijų atlikimui, yra nafta. Daugiausiai žaliavinės naftos 2013 m. KLR importavo iš Artimųjų Rytų: 19 proc. iš Saudo Arabijos, 9 proc. iš Omano, po 8 proc. iš Irano bei Irako, 4 proc. iš Jungtinių Arabų Emyratų ir 3 proc. iš Kuveito (iš viso 51 proc.)[357]. Svarbiausias Artimųjų Rytų naftos tiekimo maršrutas į KLR eina per Malakos sąsiaurį. Jį ir tolesnį jūrų kelią į Kiniją supa tokios Pietryčių Azijos valstybės kaip Malaizija, Vietnamas ir

[355] Xuetong Y., *Analysis of China's National Interests*, Monterey: MIIS, 1996, p. 103.
[356] Brzezinski Z., *Strateginės įžvalgos. Amerika ir pasaulio galios krizė*, Vilnius: Versus aureus, 2013, p. 222–224.
[357] „China Overview“, *U.S. Energy Information Administration*, 2014, vasario 4, <http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=ch> [žiūrėta 2015-03-05].

Filipinai, su kuriomis KLR turi neišspręstų teritorinių ginčų Pietų Kinijos jūroje. Per didelė priklausomybė nuo Artimųjų Rytų naftos ir Malakos sąsiaurio bei konfliktiniai santykiai su minėtomis šalimis gali lemti Kinijos nesugebėjimą užtikrinti strateginių žaliavų tiekimo saugumo. Tai keltų grėsmę karinėms valstybės galimybėms ir strateginiams jos interesams Rytų Azijoje. Galima teigti, kad alternatyvių strateginių žaliavų šaltinių bei tiekimo maršrutų trūkumas – viena iš pagrindinių grėsmių, įgyvendinant strateginius Kinijos interesus Rytų Azijoje ir užtikrinant nacionalinį šalies saugumą.

Grėsmių neutralizavimas. Siekdama išvengti karinių konfliktų ir išlaikyti gerus ekonominius santykius su kaimyninėmis valstybėmis bei JAV, Kinija turėtų atsisakyti neapgalvotų, istorinėmis nuoskaudomis paremtų pareiškimų ir veiksmų. Kinai įtariai žvelgia į JAV ir Japoniją, pabrėždami praeityje jų vykdytą imperialistinę politiką ir šaliai padarytą žalą. Pavyzdžiui, KLR lyderiai reiškia nepasitenkinimą Japonijos vadovų lankymusi Jasukunio šventykloje, pasak jų, šlovinančioje karo nusikaltėlius. Toks Japonijos valdžios elgesys traktuojamas kaip nepagarba Kinijai bei jos patirtų skriaudų nepripažinimas[358]. Reikia pažymėti, jog istorinių nuoskaudų nulemta KLR valdžios atstovų reakcija į Japonijos veiksmus didina įtampą tarp valstybių ir kenkia konstruktyviems jų santykiams, ieškant kompromisų. Taivano atveju Kinija turėtų siekti abiem šalims priimtino taikaus egzistavimo būdo. Konfliktai Pietų ir Rytų Kinijos jūrose turėtų būti sprendžiami, remiantis tarptautine teise bei valstybių bendradarbiavimu, o ne konfrontacija. Šalių tarpusavio nepasitikėjimas ir įtarumas, ypač karinėje srityje, gali išnykti, tik aiškiai apibrėžiant tikslus ir iš jų išplaukiančius veiksmus. Karinius planus detalizuojančios tarpvalstybinės sutartys tarp JAV ir KLR taip pat leistų sumažinti šių šalių rengiamų karinių pratybų ir ginklavimosi varžybų keliamą įtampą.

Norėdama išvengti galimo strateginių žaliavų tiekimo sutrikdymo keliamo pavojaus, Kinija turėtų diversifikuoti tiek tiekimo kelius, tiek šaltinius. Pastaraisiais metais pastebimi KLR valdžios žingsniai tiekimo šaltinių įvairovės didinimo link: auga Afrikos valstybių dalis visame Kinijos žaliavinės naftos importe (Angolos dalis 2013 m. sudarė net 14 proc.), taip pat plečiamas importas iš Lotynų Amerikos (Venesuelos dalis 2013 m. – 6 proc., Brazilijos – 2 proc.)[359]. Sprendžiamos ir su tiekimo maršrutų stygiumi susijusios problemos. 2009 m. KLR pasirašė sutartį su Mianmaru dėl naftotiekio, padėsiančio iš Artimųjų Rytų tiekiamai naftai aplenkti Malakos sąsiaurį, tiesimo[360]. Galima daryti išvadą, jog karinio susidūrimo bei ekonominių santykių su regiono šalimis ir JAV nutrūkimo keliamų grėsmių Kinija galėtų išvengti, vykdydama atvirą, kompromisais, teise ir sutartimis paremtą užsienio politiką.

[358] „China protests at Japanese PM's latest WW2 shrine tribute", *The Guardian*, 2014, spalio 17, <http://www.theguardian.com/world/2014/oct/17/china-protests-japan-shinzo-abe-yasukuni-shrine> [žiūrėta 2015-03-05].
[359] „China Overview", *U.S. Energy Information Administration*, 2014, vasario 4, <http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=ch> [žiūrėta 2015-03-05].
[360] Ten pat.

Grėsmių, kylančių dėl alternatyvių strateginių žaliavų šaltinių bei tiekimo maršrutų trūkumo, neutralizavimo būdas – diversifikacija.

Apibendrinant galima teigti, kad:

1) Pagrindinės grėsmės Kinijos strateginiams ir ilgalaikiams interesams Rytų Azijos regione yra karinės ir ekonominės;

2) Pagrindinė karinio pobūdžio grėsmė – karinis konfliktas. Jis būtų žalingas tiek Kinijos strateginiams, tiek ilgalaikiams ekonominiams interesams Rytų Azijoje. Strateginių interesų atveju situacija yra paradoksali. Noras tapti dominuojančia regiono šalimi skatina aktyvią užsienio politiką, kuri didina karinių susidūrimų tikimybę, tačiau prasidėjęs karas ribotų regioninės hegemonijos siekius, nes dėl jo sulėtėjęs ekonominis augimas lemtų valstybės galios, kuri yra būtina hegemonijai įtvirtinti, mažėjimą. KLR prioritetas, aktyvia užsienio politika siekiant Rytų Azijos regiono lyderės pozicijos, turėtų būti karinės konfrontacijos vengimas. Karinio konflikto žala ilgalaikiams ekonominiams Kinijos interesams regione – ekonominių santykių tarp KLR bei kaimyninių šalių ir JAV nutrūkimas. Potencialios karinių susidūrimų Rytų Azijoje zonos yra Taivano sąsiauris ir Pietų bei Rytų Kinijos jūros;

3) Ekonominių KLR santykių su Rytų Azijos regiono valstybėmis ir JAV nutraukimas gali būti traktuojamas kaip karinio susidūrimo pasekmė arba kaip atskira ekonominė grėsmė, daranti įtaką Kinijos galiai ir ilgalaikiams ekonominiams interesams regione. Kita Kinijai kylanti ekonominė grėsmė susijusi su karinėms pajėgoms reikalingomis strateginėmis žaliavomis bei galimomis jų tiekimo problemomis. Priklausomybė nuo riboto skaičiaus tiekėjų ir vieno tiekimo maršruto – Malakos sąsiaurio – kelia pavojų karinių pajėgų funkcionavimo užtikrinimui;

4) Norėdama išvengti karinių konfliktų bei ekonominių santykių su kaimyninėmis valstybėmis ir Amerika pablogėjimo, Kinija, pirmiausia, turėtų atsisakyti istorinių aplinkybių suformuoto, išankstinio neigiamo požiūrio į jas. Antra, KLR užsienio politika turėtų būti atvira, remtis teisiniais principais, sutartimis ir kompromisų paieška. Strateginių žaliavų tiekėjų bei tiekimo maršrutų stygiaus keliamos grėsmės eliminavimas priklausys nuo Kinijos pastangų ateityje diversifikuoti šių žaliavų šaltinius ir tiekimo kelius.

2.5. Kinijos užsienio politika Rytų Azijos regione

Nagrinėdamas XX a. pabaigos KLR užsienio politiką Rytų Azijoje, R. Sutteris pabrėžia, jog Kinijos santykiuose su daugeliu regiono šalių pradeda formuotis bendradarbiavimu, o ne konfrontacija pagrįsti ryšiai. 1995–1996 m. Taivano sąsiaurio krizė buvo paskutinis rimtas XX a. karinis susidūrimas, grasinęs taikai regione. Autoriaus nuomone, KLR požiūris į kaimynines valstybes tapo pragmatišku, t.

y. siekdama Rytų Azijos regiono stabilumo, kuris sąlygotų augančią ekonomiką ir modernios valstybės bei ekonominės gerovės tikslų realizavimą, Kinija nustojo eskaluoti konfliktus dėl teritorijų Pietų Kinijos jūroje, užėmė nuosaikesnę poziciją Taivano klausimu[361]. R. Sutteris pažymi, nors santykiai su Japonija išliko komplikuoti, tačiau ir juose buvo galima įžvelgti abiem pusėms naudingo bendradarbiavimo iniciatyvų. Siekdama garantuoti stabilią aplinką, Kinija vadovavosi nauja saugumo koncepcija, kurios pagrindą sudarė atgimę 5 taikaus sambūvio principai, diplomatinių santykių ir tarpvalstybinio dialogo stiprinimas, skatinant pasitikėjimą bei taikų nesutarimų sprendimo būdą, ir politinis, ekonominis bei karinis bendradarbiavimas su Rytų Azijos šalimis ir JAV. R. Sutterio teigimu, Kinijos užsienio politika buvo ypač aktyvi instituciniame lygmenyje. Pavyzdžiui, 1997 m. Azijos ekonominės krizės metu sukurtas ASEAN +3 santykių formatas stiprino ASEAN organizacijos narių bei Kinijos, Japonijos ir Pietų Korėjos bendradarbiavimą[362]. Plėtodama santykius su ASEAN valstybėmis, KLR pasisakė už laisvosios prekybos zonos tarp jos ir organizacijos narių sukūrimą[363]. Kitas institucinio lygmens bendradarbiavimo formatas – 2003 m. prasidėjusios Šešių šalių derybos dėl branduolinio Šiaurės Korėjos nusiginklavimo, kuriose Kinija atliko svarbų tarpininko vaidmenį tarp Šiaurės Korėjos ir JAV, Pietų Korėjos, Japonijos bei Rusijos. Šios derybos, pasak J. H. Pak, atnešė įvairiapusės naudos KLR, t. y. sustiprino jos kaip atsakingos regiono valstybės įvaizdį, padėjo išlaikyti stabilumą Korėjos pusiasalyje bei pagerino santykius su JAV, Japonija ir Pietų Korėja[364]. R. Sutterio nuomone, institucinio regioninio bendradarbiavimo skatinimas prisidėjo prie strateginių ir ilgalaikių ekonominių Kinijos tikslų Rytų Azijoje įgyvendinimo. Jie apėmė: 1) siekį garantuoti stabilią aplinką regione, reikalingą KLR ekonominiam augimui; 2) šalies vystymuisi naudingų ekonominių mainų palaikymą; 3) teigiamo, pasitikėjimu paremto kaimyninių valstybių ir JAV požiūrio į save formavimą bei įtarimų apie piktavališkus ketinimus, sąlygotus augančios Kinijos galios, paneigimą[365]. Galima daryti išvadą, kad XX a. pabaigoje KLR užsienio politika Rytų Azijos regione tapo nuosaiki, nes, identifikavusi ekonominę gerovę kaip pagrindinį prioritetą, Kinija stengėsi išlaikyti regioninį stabilumą bei plėtoti ekonomiškai naudingus santykius su kaimyninėmis valstybėmis ir JAV. Esmine santykių stiprinimo priemone tapo ASEAN +3 ir kiti institucinio lygmens bendradarbiavimo formatai.

[361] Sutter R., „China's Rise In Asia – Are US Interests In Jeopardy?", *American Asian Review*, 2003, Vol. 21, p. 5.
[362] Ten pat, p. 6. Pirminis ASEAN +3 tikslas buvo bendromis pastangomis užkirsti kelią analogiškos krizės, nualinusios šalių ekonomikas, pasikartojimui, tačiau vėliau aptariamų klausimų apimtis išsiplėtė, pagrindine tema tampant Rytų Azijos regiono saugumui. Žr. Pak J. H., „China's Pragmatic Rise and U.S. Interests in East Asia", *Military Review*, 2007, Vol. 87, p. 56.
[363] Sutter R., „China's Rise In Asia – Are US Interests In Jeopardy?", *American Asian Review*, 2003, Vol. 21, p. 6.
[364] Pak J. H., „China's Pragmatic Rise and U.S. Interests in East Asia", *Military Review*, 2007, Vol. 87, p. 56.
[365] Sutter R., „China's Rise In Asia – Are US Interests In Jeopardy?", *American Asian Review*, 2003, Vol. 21, p. 6.

Prasidėjus XXI a. 2 dešimt., pastebima aktyvėjanti KLR užsienio politika regione, kurią lemia: 1) auganti šalies galia; 2) formuojama regioninė geopolitinė tapatybė, pagrįsta imperine praeitimi bei noru tapti regiono lydere; 3) strateginių interesų Rytų Azijoje kaita. Ekonominio augimo garantijas suteikiantį regioninį stabilumą keičia dominavimo siekis: valstybės pažanga ekonomikos srityje didina gerovės lygį šalyje, todėl prioritetu buvęs ekonominiam klestėjimui reikalingas stabilumas užleidžia vietą norui sukurti įtakos zoną ir įtvirtinti turimą galią Rytų Azijoje. Hegemonijos intereso įgyvendinimui būtina sumažinti JAV, kurių užsienio politikos strategija Kinijos atžvilgiu remiasi pastarosios suvaržymu ir balansavimu prieš ją, regionui daromą įtaką[366]. Pavyzdžiui, 2012 m. į Aziją orientuotoje JAV užsienio politikos strategijoje keliamas tikslas – balansuoti prieš regionine hegemone siekiančią tapti Kiniją ir nuolatiniu diplomatiniu bei kariniu buvimu išlaikyti *status quo* Rytų Azijoje[367]; 4) interesams kylančių grėsmių, tokių kaip alternatyvių strateginių žaliavų šaltinių stygius, neutralizavimo siekis.

Kita vertus, be strateginių JAV įtakos neutralizavimo ir pačios tapimo dominuojančia regiono valstybe interesų, kurie, sprendžiant iš aktyvėjančios regioninės užsienio politikos, šiuo metu yra prioritetiniai, svarbiais išlieka ir ilgalaikiai Kinijos ekonominiai interesai Rytų Azijoje. Norėdama juos įgyvendinti, KLR turi išlaikyti gerus ekonominius santykius su kaimyninėmis valstybėmis ir JAV. Galima teigti, jog, siekdamas strateginių tikslų, Kinijos valdantysis elitas turėtų veikti apdairiai, stengdamasis nepakenkti ekonominiam bendradarbiavimui. Vis dėlto, tikėtina, kad KLR bus linkusi nepaisyti ekonominių praradimų žalos ir panaudoti karinę jėgą, susidūrusi su rimtomis grėsmėmis strateginiams jos interesams, pavyzdžiui, dar viena krize Taivano sąsiauryje, blogėjančiais santykiais su tokiomis stipriomis regiono valstybėmis kaip Japonija arba intensyviomis ginklavimosi varžybomis[368]. Tai patvirtina ir praeityje įvykę atvejai. Pavyzdžiui, 1994 m. Filipinai sulaikė 55 kinų žvejus, įrenginėjančius konstrukcijas ginčytinoje Pietų Kinijos jūros teritorijoje. Gindama savo interesus, KLR jautėsi privalanti atsakyti į tokius veiksmus. Nusiuntusi 9 karinius laivus, Kinija pirmą kartą užgrobė Pietų Kinijos jūros teritoriją, į kurią pretenzijas reiškė ir ASEAN narė Filipinai [369]. Kinija pademonstravo, kad strateginiai interesai jai svarbesni už ekonominius. Laviravimas tarp strateginių bei

[366] Duchatel M., „The US return to Asia does not close the window on China's strategic opportunity", *China Perspectives*, 2011, Vol. 1, p. 74.
[367] Khalid H., „Pivot to Asia: US Strategy to Contain China or to Rebalance Asia?", *The Washington Review of Turkish & Eurasian Affairs*, 2015, vasaris, <http://www.thewashingtonreview.org/articles/pivot-to-asia-us-strategy-to-contain-china-or-to-rebalance-asia.html> [žiūrėta 2015-03-08].
[368] Pak J. H., „China's Pragmatic Rise and U.S. Interests in East Asia", *Military Review*, 2007, Vol. 87, p. 59.
[369] Segal G., „East Asia and the „Constrainment" of China", *International Security*, 1996, Vol. 20, p. 120–121. Daugelis analitikų manė, jog Kinija galėtų imtis karinių priemonių prieš Vietnamą, kuris tuo metu dar nebuvo ASEAN narys, tačiau, baimindamasi nutraukti prekybinius bei investicinius saitus, niekada taip nepasielgtų su ASEAN nare. Žr. Ten pat, p. 120.

ilgalaikių ekonominių interesų atsispindi ir dabartiniuose KLR santykiuose su Rytų Azijos regiono valstybėmis ir JAV.

Santykiai su Taivanu. 1982 m. Kinijos konstitucijos preambulėje teigiama, jog egzistuoja vieninga Kinija, o Taivanas yra integrali jos teritorijos dalis. Vyriausybės tikslas – taikus Taivano prijungimas prie KLR, remiantis Den Siaopino sukurtu modeliu – „viena valstybė dvi sistemos“ (šis modelis iki šiol yra pritaikytas tik Honkongui ir Makao) [370] . Tačiau stiprėjant Taivano nepriklausomybės judėjimui, Kinija yra pasiryžusi panaudoti karines priemones jam sustabdyti. Tai patvirtino 2005 m. priimtas įstatymas, pasisakantis prieš Taivano pastangas oficialiai atsiskirti ir įteisinantis netaikius problemos sprendimo būdus. Taivanas vadovaujasi vadinamuoju 1992 m. susitarimu, jog yra tik viena Kinija, bet abiem pusėms paliekama šių žodžių interpretacijos galimybė, tačiau KLR nepripažįsta antrosios teiginio dalies, pritardama tik pirmajai[371]. Nepaisant tvirtos pozicijos, ekonominiam Kinijos ir Taivano bendradarbiavimui vis labiau prisidedant prie šalies ekonomikos augimo, KLR tenka susilaikyti nuo konflikto eskalavimo ir vykdyti lankstesnę politiką Taivano atžvilgiu, t. y. ne tik išlaikyti stabilius santykius, bet ir siekti progreso, juos gerinant bei intensyvinant[372]. Nuo 2000 m. (kai Taivano vadovu tapo Čen Šuibianas, kuris nebuvo santykių su Kinija stiprinimo šalininku) ekonominis šalių bendradarbiavimas sparčiai vystėsi: 1) prekybos apimtys išaugo nuo 31,2 mlrd. dolerių 2000 m. iki 102,3 mlrd. dolerių 2007 m.; 2) Taivano eksportas į KLR tuo pačiu laikotarpiu pakilo nuo 25 iki 63,3 mlrd. dolerių, o Kinijos eksportas į Taivaną – nuo 6,2 iki 24,8 mlrd. dolerių; 3) 2000 m. Taivano investicijos į Kiniją sudarė 2,6 mlrd. dolerių, o 2007 m. jos siekė 10 mlrd. dolerių[373]. 2008 m. Taivano prezidentu išrinkus Ma Jindzeou, buvo tikimasi pažangos prekybos, investicijų ir susisiekimo srityse, nes naujasis vadovas akcentavo glaudžių santykių su KLR kūrimo galimybes. Jo planuose buvo tiesioginiai skrydžiai tarp valstybių ir apribojimų kinų turistų atvykimui į Taivaną švelninimas (2007 m. Taivanas sulaukė 320 000 turistų iš Kinijos, kai į Kiniją išvyko net 4,6 mln. taivaniečių)[374]. 2011 m. Taivanas pirmą kartą davė leidimą KLR turistams patiems atvykti į šalį, anksčiau jie tai galėjo padaryti tik su turistinėmis grupėmis[375]. Atsiradus tiesioginiams skrydžiams,

[370] Cabestan J. P., „Taiwan: An Internal Affair! How China's Domestic Politics and Foreign Policy Interact on the Taiwan Issue?“, *East Asia*, 2009, Vol. 26, p. 3.
[371] Yuen S., „Under the Shadow of China: Beijing's policy towards Hong Kong and Taiwan in comparative perspective“, *China Perspectives*, 2014, Vol. 2, p. 71.
[372] Cabestan J. P., „Taiwan: An Internal Affair! How China's Domestic Politics and Foreign Policy Interact on the Taiwan Issue?“, *East Asia*, 2009, Vol. 26, p. 16.
[373] Armbruster W., „Taiwan's new president Seeks improved relations with China: Closer economic integration expected“, *Shipping Digest*, 2008, birželio 2, p. 8–9.
[374] Ten pat.
[375] Platt G., „The Ties That Bind: Taiwan is expanding its ties with mainland China, boosting it's own economic prowess“, *Global Finance*, 2011, spalio 1, <http://www.gfmag.com/magazine/october-2011/country-report-taiwan> [žiūrėta 2015-03-08].

2008–2011 m. laikotarpiu Taivaną aplankė virš 3 mln. kinų[376]. 2010 m. tarp valstybių pasirašytas Ekonominio bendradarbiavimo susitarimas (angl. *Economic Cooperation Framework Agreement*) sumažino tarifus ir prekybos barjerus bei tapo stimulu abiejų šalių verslininkams dar aktyviau plėtoti verslus[377]. Įgyvendinant šį susitarimą, 2013 m. Kinija ir Taivanas pasirašė Tarpvalstybinį prekybos paslaugomis paktą (angl. *Cross-Strait Service Trade Agreement*), turėjusį atverti iki 80 KLR ir 64 Taivano pramonės šakas laisvai prekybai[378]. 2014 m. kovo mėn. Taivane vyko studentų protesto akcijos, nukreiptos prieš minėto pakto įsigaliojimą. Jų metu buvo pabrėžiama, kad stiprėjantys ekonominiai ryšiai su Kinija daro Taivaną labiau nuo jos priklausomą, o ekonominiu bendradarbiavimu KLR siekia politinės Taivano integracijos[379]. Galima daryti išvadą, kad dėl išaugusios šalių tarpusavio priklausomybės ekonominių santykių nutrūkimas karinio konflikto atveju būtų žalingas Kinijos ilgalaikiams ekonominiams interesams Rytų Azijos regione.

Ekonominių interesų svarba akivaizdi, tačiau toliau auganti KLR galia bei didėjanti valstybės ekonominė gerovė gali sudaryti sąlygas aktyviau siekti strateginių tikslų regione, kurių realizavimui būtinas Taivano ir Kinijos susijungimas. Tikėtini keli jo variantai: 1) Taivano prijungimas, vadovaujantis Kinijos nustatytomis sąlygomis; ir 2) Taivano prijungimas, suteikiant jam autonomiją. Pagal pirmąjį variantą Taivanas taptų lygiaverte kitoms provincijoms, centrinės valdžios kontroliuojama KLR dalimi. Šis variantas nėra palankus Taivanui. Antrasis variantas, kurį šiuo metu ir siūlo Kinijos valdantysis elitas, yra naudingesnis Taivanui, nes jis įgytų tam tikrą autonomiją. Tačiau KLR valdžios pažadai kelia abejonių, kadangi Tibeto ir Sindziango pavyzdžiai rodo, jog autonominių regionų statusas negarantuoja realios autonomijos. Reikia pripažinti, kad bet kokiu atveju Kinijos galios augimas bei strateginiai šalies interesai Rytų Azijoje sumažina Taivano galimybes tapti *de jure* nepriklausoma valstybe ir netgi išlaikyti *de facto* nepriklausomybę. Pažymėtina, jog valstybių susivienijimas prisidėtų prie KLR strateginio intereso tapti Rytų Azijos regiono hegemone įgyvendinimo keliais būdais: 1) Kinijai atitektų Taivano ekonominiai ir kariniai resursai, kurie dar labiau padidintų jos galią; 2) Taivano geografinė padėtis turi strateginę reikšmę, kadangi teritorija galėtų atlikti panašią į lėktuvnešio funkciją, sukoncentruojant joje karinę aviaciją, nukreiptą į Ramųjį vandenyną[380]. Svarstant Taivano ateities klausimą, svarbus vaidmuo tenka JAV. Amerika nėra

[376] Platt G., „The Ties That Bind: Taiwan is expanding its ties with mainland China, boosting it's own economic prowess", *Global Finance*, 2011, spalio 1, <http://www.gfmag.com/magazine/october-2011/country-report-taiwan> [žiūrėta 2015-03-08].
[377] Ten pat.
[378] Yuen S., „Under the Shadow of China: Beijing's policy towards Hong Kong and Taiwan in comparative perspective", *China Perspectives*, 2014, Vol. 2, p. 69.
[379] Ten pat.
[380] Mearsheimer J. J., „Taiwan's Dire Straits", *The National Interest*, 2014, kovas/balandis, p. 33.

įsipareigojusi ginti šios šalies jokia oficialia gynybos sutartimi[381]. Tačiau neoficiali JAV pagalba Taivanui karinio užpuolimo metu numatyta vadinamajame Santykių su Taivanu akte (angl. *Taiwan Relations Act*), pasirašytame 1979 m., kai Amerika nutraukė diplomatinius ryšius su Taivanu bei pripažino KLR kaip vienintelę teisėtą Kinijos valstybę[382]. Akto laikymąsi patvirtina pavyzdžiai. Vienas tokių – 1995–1996 m. Taivano sąsiaurio krizė, kurios metu JAV karinės pajėgos padėjo Taivanui apsiginti nuo Kinijos. Tikėtina, kad KLR agresijos prieš Taivaną atveju jis ir šį kartą sulauktų Amerikos paramos. Tai lemia kelios priežastys: 1) Taivanas svarbus JAV, balansuojant prieš Kiniją. Jo turimi ekonominiai ir kariniai pajėgumai suteiktų Amerikai persvarą, o strateginė Taivano padėtis galėtų būti naudinga, siekiant vandenų šalia rytinių KLR krantų, kur susitelkusios verslo įmonės sukuria didžiausią dalį šalies BVP, kontrolės; 2) negindamos Taivano, JAV prarastų kitų Rytų Azijos regiono valstybių, su kuriomis jas sieja gynybinės sutartys, pasitikėjimą – Japonija bei Pietų Korėja suabejotų Amerikos įsipareigojimų rimtumu[383]. Tačiau JAV suinteresuotos, jog karinis konfliktas tarp Kinijos ir Taivano niekada nekiltų. Visų pirma todėl, kad Taivano gynyba būtų sudėtingas uždavinys: geografinis atstumas lemia KLR pranašumą, o gynybiniai veiksmai pareikalautų didelių lėšų[384]. Taip pat Amerikos konfrontacija su Kinija dėl Taivano keltų branduolinio ginklo panaudojimo grėsmę[385]. Galiausiai, KLR ir Taivano karinis susidūrimas būtų pavojingas JAV interesams, nes, gindamos Taivaną, jos galėtų įsivelti į ilgalaikį karą su Kinija – Amerika suvokia, jog Taivanas yra ypatingos svarbos klausimas kinams, todėl jo gynyba galėtų atrodyti kaip priešinimasis šalių susijungimui[386]. Visgi net ir JAV apsisprendimas ginti Taivaną negarantuoja jo nepriklausomybės išlaikymo, įvykus kariniam konfliktui su KLR. Didžiausia nepriklausomybės išsaugojimo garantija Taivanui būtų Kinijos ekonominio augimo sulėtėjimas bei jos galios mažėjimas, kadangi taip ji taptų nepajėgi realizuoti strateginių interesų Rytų Azijoje. Galima teigti, kad ilgalaikiai ekonominiai interesai Rytų Azijoje yra reikšmingi KLR, tačiau jie greičiausiai taptų antraeiliais ir užleistų vietą strateginiams tikslams, jeigu šalies galios bei ekonominės gerovės augimas išliktų stabilus. Tai sąlygotų aktyvėjančią Kinijos užsienio politiką Taivano atžvilgiu ir didėjančią įtampą Taivano sąsiauryje, kurios baigtis greičiausiai būtų Taivano prijungimas prie KLR. Nepaisant neoficialių įsipareigojimų, JAV galėtų apsispręsti neginti Taivano dėl dviejų svarbių priežasčių: 1) galimo ilgalaikio karo su stiprėjančia Kinija; ir 2) branduolinio ginklo panaudojimo grėsmės.

[381] Mearsheimer J. J., „Taiwan's Dire Straits", *The National Interest*, 2014, kovas/balandis, p. 35.
[382] Žr. U.S. Relations With Taiwan, <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/35855.htm> [žiūrėta 2015-03-09].
[383] Mearsheimer J. J., „Taiwan's Dire Straits", *The National Interest*, 2014, kovas/balandis, p. 35.
[384] Ten pat.
[385] Cabestan J. P., „Taiwan: An Internal Affair! How China's Domestic Politics and Foreign Policy Interact on the Taiwan Issue?", *East Asia*, 2009, Vol. 26, p. 17.
[386] Mearsheimer J. J., „Taiwan's Dire Straits", *The National Interest*, 2014, kovas/balandis, p. 36.

Santykiai su Korėjomis. Pagrindinis KLR tikslas Korėjų atžvilgiu, padėsiantis realizuoti jos strateginius interesus Rytų Azijos regione, yra: 1) Šiaurės Korėjos režimo išlaikymas, stengiantis išvengti militarizuoto konflikto ir palaikant stabilumą Korėjos pusiasalyje; bei 2) strateginio Amerikos ir Pietų Korėjos bendradarbiavimo susilpninimas. S. Lipingo teigimu, istoriškai Korėjos pusiasalio geografinė padėtis visada buvo dviprasmiška, t. y. jis galėjo būti „buferine zona“, apsaugančia Kinijos šiaurės rytų sienas, arba tapti tiltu priešiškų jėgų invazijai į Kiniją[387]. R. Ongo nuomone, šiandieną Šiaurės Korėja atlieka „buferinės zonos“ funkciją, užtikrinančią KLR apsaugą nuo Pietų Korėjoje esančių JAV karinių pajėgų, kurių dislokavimas yra numatytas 1953 m. tarp Pietų Korėjos ir JAV pasirašytoje Abipusės gynybos sutartyje (angl. *Mutual Defense Treaty*). Remiantis sutartimi, apibrėžta konkreti JAV karinių pajėgų buvimo vieta, o jų perkėlimas galimas tik ginkluoto užpuolimo atveju, tačiau atsiranda vis daugiau pasisakančiųjų už karių strateginio lankstumo galimybės įteisinimą[388]. Pietų Korėja išreiškė sutikimą, jog esamos pajėgos galėtų būti perorganizuojamos į greitojo reagavimo būrius, kurie, esant reikalui, būtų perkelti į karinio susidūrimo vietas, įskaitant Taivano sąsiaurį[389]. Tokios JAV ir Pietų Korėjos gynybos sutarties pataisos kelia dar didesnę grėsmę Kinijai, nes suteikia teisę Amerikai savo nuožiūra siųsti karius į konfliktus Rytų Azijos regione, o tai prieštarauja KLR interesams. Šiaurės Korėjos sugebėjimas išlikti „buferine zona“, saugančia Kiniją nuo stiprėjančių JAV karinių pajėgumų Pietų Korėjoje, priklauso nuo Kim Džong Uno režimo buvimo valdžioje. Šalies branduolinis potencialas ir su juo susijęs pavojus didina karinio konflikto Korėjos pusiasalyje, kuris greičiausiai lemtų valdžios Šiaurės Korėjoje nuvertimą, tikimybę. KLR yra suinteresuota išvengti tokios konfrontacijos ir palaikyti stabilumą pusiasalyje. Siekdama tai įgyvendinti, Kinija prisideda prie tarptautinių branduolinio Šiaurės Korėjos nusiginklavimo iniciatyvų. 2003 m. Pekine įvyko pirmasis Šešių šalių derybų, skirtų branduolinės krizės sprendimo paieškai, etapas. 2004 m. čia buvo surengtas antrasis etapas, kurio metu visos valstybės, tarp jų ir Šiaurės Korėja, sutarė, jog Korėjos pusiasalyje negali vykti jokie branduoliniai bandymai. Trečiasis etapas, vykęs tais pačiais metais, iš esmės pakartojo antrajame priimtą sprendimą, o ketvirtasis neįvyko dėl Šiaurės Korėjos atsisakymo jame dalyvauti, motyvuojant tai priešiška G. W. Busho administracijos politika jos atžvilgiu ir Pietų Korėjos branduoliniais bandymais, atliktais 1982 bei 2002 m.. Derybos atsidūrė aklavietėje. 2005 m. Šiaurės Korėja pranešė jau turinti branduolinį ginklą, o tai sąlygojo išaugusią grėsmę tarptautiniam saugumui[390].

[387] Liping X., „The Korean Factor in China’s Policy Toward East Asia and the United States“, *American Foreign Policy Interests*, 2005, Vol. 27, p. 241.
[388] Ong R., „South Korea and China’s Security Objectives in East Asia“, *Asia-Pacific Review*, 2008, Vol. 15, p. 105–107.
[389] Ten pat, p. 107.
[390] Liping X., „The Korean Factor in China’s Policy Toward East Asia and the United States“, *American Foreign Policy Interests*, 2005, Vol. 27, p. 245.

Kinija išlieka vienintele šalimi, galinčia labiausiai prisidėti prie šios grėsmės sumažinimo. KLR santykiai su Šiaurės Korėjos lyderiais visada buvo privilegijuoti. Tokį jų pobūdį lėmė pragmatiški Šiaurės Korėjos ir Kinijos interesai: 1996–2000 m. laikotarpiu Kinija transportavo į Šiaurės Korėją 150 000 tonų maisto, 1 mln. tonų žaliavinės naftos ir 1,5 mln. tonų anglies, 2000–2005 m. KLR humanitarinės pagalbos Šiaurės Korėjai dalis buvo stabili bei sudarė trečdalį visos teikiamos humanitarinės paramos[391]. Aprūpindama totalitarinės valstybės režimą maistu ir energetiniais ištekliais, Kinija padeda jam išlaikyti valdžią bei palaiko stabilumą Korėjos pusiasalyje. Galima daryti išvadą, kad KLR strateginių interesų Rytų Azijoje įgyvendinimas remiasi gebėjimu išsaugoti Šiaurės Korėjos, atliekančios „buferinės zonos“ funkciją, režimą, mažinant karinio susidūrimo pusiasalyje tikimybę ir palaikant stabilumą jame. Prie to prisideda Kinijos dalyvavimas tarptautinėse branduolinės Šiaurės Korėjos grėsmės neutralizavimo iniciatyvose ir humanitarinė jos pagalba šiai šaliai.

Santykiai su Pietų Korėja svarbūs tiek strateginiams, tiek ilgalaikiams ekonominiams KLR interesams regione. Nors Pietų Korėją sieja tvirta partnerystė su JAV, Kinijai naudingi ekonominiai ryšiai su šia valstybe, pradėję plėtotis 1992 m.[392]. 1998 m. buvo susitarta dėl visapusiško KLR ir Pietų Korėjos bendradarbiavimo[393], kuris 2008 m. praplėstas, apibrėžiant strateginį bendradarbiavimą diplomatinėje, politinėje, ekonominėje, kultūrinėje ir aplinkosauginėje srityse[394]. To pasekoje: 1) ženkliai išaugo šalių tarpusavio prekybos apimtys – 2012 m. jos sudarė 200 mlrd. dolerių[395]; 2) KLR tapo didžiausia Pietų Korėjos eksporto ir importo partnere (eksportas į Kiniją sudaro 24,5 proc. viso eksporto, o importas iš jos – 15,6 proc.)[396]. Pietų Korėjos dalis KLR eksporte apima 4,1 proc. (šalis yra 4 Kinijos eksporto partnerė), o importo iš Pietų Korėjos dalis – 9,4 proc. (šalis yra 1 Kinijos importo partnerė)[397]. Galima teigti, jog ekonominis bendradarbiavimas su Pietų Korėja yra būtinas ilgalaikių KLR ekonominių tikslų Rytų Azijoje realizavimui. Kalbant apie strateginius regioninius interesus, Kinijai naudingas ryšių tarp Pietų Korėjos ir JAV silpnėjimas. Nuo Antrojo pasaulinio karo Pietų Korėja yra viena iš pagrindinių strateginių JAV partnerių, palaikančių *status quo* regione[398]. Amerika suvokia, kad, norėdama užtikrinti *status quo* bei sutrukdyti Kinijai tapti regionine hegemone, ji privalo

[391] Liping X., „The Korean Factor in China's Policy Toward East Asia and the United States“, *American Foreign Policy Interests*, 2005, Vol. 27, p. 245.
[392] Ong R., „South Korea and China's Security Objectives in East Asia“, *Asia-Pacific Review*, 2008, Vol. 15, p. 103.
[393] Liping X., „The Korean Factor in China's Policy Toward East Asia and the United States“, *American Foreign Policy Interests*, 2005, Vol. 27, p. 246.
[394] Ong R., „South Korea and China's Security Objectives in East Asia“, *Asia-Pacific Review*, 2008, Vol. 15, p. 102.
[395] Ten pat, p. 103.
[396] Žr. South Korea Economy: Exports – partners, Imports – partners, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ks.html> [žiūrėta 2015-03-10].
[397] Žr. China Economy: Exports – partners, Imports – partners, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html> [žiūrėta 2015-03-10].
[398] Ong R., „South Korea and China's Security Objectives in East Asia“, *Asia-Pacific Review*, 2008, Vol. 15, p. 104.

stiprinti bendradarbiavimą su sąjungininkėmis. Dabartinė Pietų Korėjos ir JAV partnerystė paremta pastarųjų pirmajai teikiamomis saugumo garantijomis, labiausiai susijusiomis su augančia grėsme iš Šiaurės Korėjos. Kinija supranta, jog vienas iš būdų sumažinti Amerikos vaidmenį Rytų Azijos regione – bandyti pakenkti JAV ir Pietų Korėjos sąjungai, pasinaudojant tam tikromis situacijomis, nes, pasibaigus Šaltajam karui, pradėjo ryškėti šių valstybių partnerystės silpnėjimo ženklai – Pietų Korėja vis dažniau reiškia norą vykdyti nuo Amerikos interesų nepriklausomą užsienio politiką[399]. Tai skatina ir Pietų Korėjos visuomenėje augantis antiamerikietiškomis nuotaikomis pasižymintis nacionalizmas[400]. Kinija galėtų pasinaudoti juo kaip priemone pabloginti gerus JAV ir Pietų Korėjos santykius. Ilguoju laikotarpiu KLR pajėgi netgi pati tapti Pietų Korėjos saugumo garantu, nes, 2008 m. apklausos duomenimis, 63 proc. Pietų Korėjos politikų mano, kad centrinis vaidmuo valstybės užsienio politikos formavime turėtų tekti Kinijai, o ne Amerikai[401]. Galima teigti, jog ilgalaikių KLR ekonominių interesų Rytų Azijoje realizavimui būtinas ekonominis Kinijos ir Pietų Korėjos bendradarbiavimas, o strateginiams jos tikslams būtų naudinga silpnėjanti JAV ir Pietų Korėjos partnerystė, kurią galėtų sąlygoti tinkamai išnaudotas antiamerikietiškas nacionalizmas Pietų Korėjoje.

Rytų Kinijos jūros konfliktas ir santykiai su Japonija. Nepaisant nuosaikios Kinijos užsienio politikos kaimyninių valstybių atžvilgiu ir ja siekiamo regioninio stabilumo, XX a. pabaigoje – XXI a. pradžioje KLR politiniai santykiai su Japonija išliko įtempti ir šalti. Tam turėjo įtakos įvairūs veiksniai. Pavyzdžiui, 1998 m. Kinijos prezidento Dzian Dzeminio vizito Japonijoje metu išsakytos mintys apie japonų agresiją ir Kinijai padarytą žalą Antrojo pasaulinio karo metais; 2005 m. kilę kinų protestai, nukreipti prieš naujus Japonijos istorijos vadovėlius, neatitinkančius istorinių faktų, susijusių su valstybės agresija prieš kinus; Japonijos premjero Džiuničiro Koidzumi apsilankymas Jasukunio šventykloje 2006 m. ir kt.[402]. Antroje 2006 m. pusėje santykiai tarp šalių pradėjo stabilizuotis ir netgi gerėti. Tai atsispindėjo išaugusiame aukščiausio lygio diplomatinių vizitų skaičiuje. Pavyzdžiui, 2006 m. naujai išrinktas Japonijos ministras pirmininkas Šinzo Abe pasirinko Kiniją pirmajam oficialiam savo užsienio vizitui, kurio metu 2007 metai buvo paskelbti strateginių dvišalių ryšių kūrimo metais. Po to sekė KLR premjero Ven Dziabao apsilankymas Japonijoje 2007 m.. 2008 m. įvyko istorinis Kinijos prezidento Hu Dzintao vizitas į Japoniją, pasibaigęs bendradarbiavimo, siekiant strateginių tikslų, susitarimo pasirašymu[403]. Vis dėlto, reikia pripažinti, jog draugiški bei stabilūs Kinijos ir Japonijos politiniai santykiai negali tapti ilgalaikiais, kol nebus išspręstos trys pagrindinės problemos:

[399] Ong R., „South Korea and China's Security Objectives in East Asia", *Asia-Pacific Review*, 2008, Vol. 15, p. 106.
[400] Ten pat.
[401] Ten pat, p. 108.
[402] Smith P. J., „China-Japan Relations and the Future Geopolitics of East Asia", *Asian Affairs*, 2009, Vol. 35, p. 231.
[403] Ten pat.

1) istorinių aplinkybių suformuotas abipusis priešiškumas; 2) Rytų Kinijos jūros konfliktas; 3) strateginės Japonijos ir JAV partnerystės klausimas.

1) Istorinių aplinkybių suformuotas abipusis priešiškumas. Kiniją ir Japoniją sieja glaudūs istoriniai bei kultūriniai ryšiai, tačiau net ir jie negali sumažinti tarp valstybių gyventojų gajos abipusės antipatijos, kuri yra rimtas iššūkis politiniam šalių bendradarbiavimui. KLR žeidžia Japonijos demonstruojamas agresyvios jos užsienio politikos, nukreiptos prieš Kiniją XX a. pirmoje pusėje, ir jos pasekmių nepripažinimas. Neigiamą japonų visuomenės nuomonę KLR atžvilgiu formuoja KKP režimas bei brutalūs jo valdymo būdai, išryškėję tiek vidaus, tiek užsienio politikoje. Didelė grėsmė šalių tarpusavio santykiams yra augantis populistinis nacionalizmas Kinijoje, perdėtai vaizduojantis imperialistinės Japonijos padarytas skriaudas. Nacionalistinių nuotaikų visuomenėje stiprėjimo rezultatas – antijaponiški protestai ir panašūs kinų veiksmai. 2003 m. daugiau nei milijonas piliečių pasirašė elektroninę peticiją, reikalaujančią Japonijos atsiprašymo bei kompensacijos už cheminių ginklų, naudotų karo laikotarpiu, padarytą žalą Kinijos gyventojams[404]. 2004 m. KLR futbolo komandos pralaimėjimas japonų oponentams sukėlė riaušes, kurių metu buvo deginamos Japonijos vėliavos, o 2005 m. dėl Japonijos išleistų istorijos vadovėlių, pasak kinų, menkinančių pastarosios karo nusikaltimus, Kinijoje kilo masiniai protestai. Jų metu tūkstantinės minios skandavo antijaponiškus šūkius bei ragino boikotuoti japonų produktus[405]. Prie nacionalizmo Kinijoje augimo prisidėjo ir KKP, XX a. 10 deš. viduryje sustiprinusi istorijos mokymo programas bei patriotinį švietimą[406]. Tai suteikė legitimumą jos valdymui, paverčiant KKP Kinijos apsaugos nuo imperialistinės Japonijos garantu, tačiau šiandieną populistinis nacionalizmas tampa sunkiai kontroliuojamu ir gali turėti neigiamų pasekmių politiniams valstybių santykiams. Antikiniškos nacionalistinės nuotaikos vyrauja ir japonų visuomenėje. Labiausiai jos sustiprėjo po 1989 m. kruvinų įvykių Tiananmenio aikštėje, kai KKP kariuomenės pagalba susidorojo su protestuojančiais studentais. Taip pat prie to prisidėjo Kinijos elgesys 1995–1996 m. Taivano sąsiaurio krizės metu[407]. Reikia atkreipti dėmesį, jog prieš Japoniją nukreipti protestai KLR sukelia analogišką reakciją Japonijoje. Pavyzdžiui, 2005 m. šalyje vyko demonstracijos, raginančios sustabdyti antijaponiško švietimo programas Kinijoje[408]. Y. He nuomone, būdas išspręsti istorinių aplinkybių nulemtą valstybių santykių problemą veikiau priklauso nuo kritiško savo pačių veiksmų įvertinimo, pripažįstant klaidas, o ne priešiškos kitos pusės politikos

[404] He Y., „History, Chinese Nationalism and the Emerging Sino-Japanese Conflict“, *Journal of Contemporary China*, 2007, Vol. 16, p. 2.
[405] Smith P. J., „China-Japan Relations and the Future Geopolitics of East Asia“, *Asian Affairs*, 2009, Vol. 35, p. 236.
[406] Ten pat.
[407] Ten pat, p. 236–237.
[408] Ten pat, p. 237.

akcentavimo[409]. Galima daryti išvadą, kad skaudūs XX a. istoriniai įvykiai vis dar formuoja neigiamą kinų visuomenės požiūrį į Japoniją, o neigiamos japonų nuostatos Kinijos atžvilgiu paremtos priešiškumu jos valdymo formai bei priemonėms. Visa tai trukdo politiniam šalių bendradarbiavimui.

2) Rytų Kinijos jūros konfliktas. Kita padidinto jautrumo problema, negatyviai veikianti tolesnę Kinijos ir Japonijos politinių santykių raidą, yra ginčas dėl Senkaku salų bei jas supančios vandens teritorijos Rytų Kinijos jūroje. Pastarųjų kontrolė svarbi KLR, siekiant strateginių tikslų Rytų Azijos regione, ir neutralizuojant jiems kylančią alternatyvių strateginių žaliavų šaltinių stygiaus grėsmę. 1895 m. negyvenamos Senkaku salos tapo Japonijos dalimi, tačiau po Antrojo pasaulinio karo valstybei vėl teko įrodinėti jų priklausomybę: JAV administruojamos salos sugrąžintos Japonijai 1971 m.[410]. Netrukus pretenzijas į Senkaku salas ir šalia esančius vandenis pareiškė Kinija, teigdama, jog šios teritorijos yra integrali valstybės dalis. Šalių nesutarimams dėl sienų nustatymo bei veiksmų, kurie gali būti vykdomi ginčytinuose vandenyse, įtakos turi ir skirtingas JT Jūrų teisės konvencijos interpretavimas. Konvencija numato kelis valstybių vandens teritorijų ir valdžios viršenybės jose lygius: 1) vidaus vandenis. Juose šalis disponuoja absoliučia valdžia; 2) teritorinius vandenis. Valdžia beveik absoliuti, suteikiant tranzito teisę kitų valstybių laivams; 3) išskirtinė ekonominė zona. Šalies valdžia apribota išskirtinėmis ekonominėmis teisėmis[411]. KLR nurodo, kad jos kontinentinis šelfas tęsiasi iki pat Okinavos įdubos šalia Japonijos krantų, o Japonija pažymi, jog valstybių išskirtinių ekonominių zonų riba eina ties Rytų Kinijos jūros viduriu[412]. Tokiu atveju Kinijos teigiamas kontinentinis šelfas įeina į Japonijos apibrėžiamą išskirtinę ekonominę zoną, apimančią ir Senkaku salas (žr. 7 priedą). Nenustatytos sienos kelia įtampą dėl gamtinių resursų eksploatacijos, jūros tyrinėjimų, komercinės veiklos bei šalių karinio aktyvumo ginčytinoje teritorijoje. Vienas iš reikšmingiausių valstybių konflikto Rytų Kinijos jūroje objektų – naudingieji ištekliai: ginčytinoje jūros dalyje yra apie 7 trln. kubinių metrų gamtinių dujų ir apie 100 mlrd. barelių naftos[413]. Reikia pažymėti, jog Kinijos pretenzijos į Senkaku salas bei dalį Rytų Kinijos jūros išryškėjo XX a. 8 dešimt., kai gamtinių resursų buvimą įrodė atlikti tyrimai. Šie gamtiniai resursai yra reikalingi tiek augančiai Kinijos ekonomikai, tiek ir nuo jų importo priklausomai Japonijai. Tikėtina, kad būtent naftos ir gamtinių dujų rezervai yra pagrindinė šalių ginčo priežastis, lėmusi konfliktinius jų santykius netgi tuo

[409] He Y., „History, Chinese Nationalism and the Emerging Sino-Japanese Conflict“, *Journal of Contemporary China*, 2007, Vol. 16, p. 3.
[410] „How uninhabited islands soured China-Japan ties“, *BBC News*, 2014, lapkričio 10, <http://www.bbc.com/news/world-asia-pacific-11341139> [žiūrėta 2015-03-12].
[411] Manicom J., „Beyond Boundary Disputes: Understanding the Nature of China's Challenge to Maritime East Asia“, *Harvard Asia Quarterly*, 2010, Vol. 12, p. 47.
[412] Ten pat, p. 50.
[413] Smith P. J., „China-Japan Relations and the Future Geopolitics of East Asia“, *Asian Affairs*, 2009, Vol. 35, p. 234.

laikotarpiu, kai Kinijos strateginis interesas regione buvo jo stabilumo išlaikymas. Siekdama pabrėžti ginčytinose teritorijose esančių gamtinių resursų kontrolę, KLR ne kartą dislokavo joje savo karines pajėgas. 2005 m. į vietą šalia vieno iš 4 žinomų Rytų Kinijos jūros gamtinių dujų telkinių, Kinija nusiuntė 5 karo laivus bei juos lydintį eskadrinį minininką, ginkluotą raketomis. Dažnas buvo ir KLR karinių lėktuvų patruliavimas virš ginčytinų vandenų: jų aktyvumą 2006 m. Japonija užfiksavo 107 kartus[414]. Tokie veiksmai blogino valstybių santykius. Vis dėlto, 2008 m. pastebimas progresas, sprendžiant naudingųjų išteklių eksploatacijos Rytų Kinijos jūroje klausimą. KLR ir Japonija susitarė kartu plėtoti gamtinių resursų gavybą – japonų kompanijos turėjo prisidėti prie kinų kompanijų jau pradėtų eksploatavimo darbų[415]. Deja, susitarimas buvo trumpalaikis ir įtampa tarp šalių vėl išaugo, kai 2009 m. Kinija nusprendė vienašališkai vystyti gamtinių dujų viename iš Rytų Kinijos jūros telkinių gavybą[416]. Prasidėjus XXI a. 2 dešimt., dėl pasikeitusių strateginių KLR interesų Rytų Azijoje bei aktyvėjančios užsienio politikos Senkaku salų atžvilgiu santykiai su Japonija dar labiau pablogėjo. 2010 m. Japonija sulaikė Kinijos žvejybinio laivo, plaukiojusio valstybių ginčytinuose vandenyse, kapitoną[417]. Jo sulaikymas ir baudžiamasis persekiojimas vietiniame Japonijos teisme laikytas prieštaraujančiu teisėtam elgesiui[418]. Galiausiai, Japonija paleido kinų laivo kapitoną, nepateikusi jam jokių kaltinimų. Toks valdžios elgesys iššaukė nepasitenkinimą japonų visuomenėje bei buvo traktuojamas kaip nuolaidžiavimas Kinijai[419]. Prie konflikto eskalavimo prisidėjo ir 2010 m. KLR šalia salų surengtos didžiausios iki šiol karinės pratybos bei kiti veiksmai – 2013 m. Kinija paskelbė apie naujos oro gynybos zonos, persipinančios su Japonijos ir Pietų Korėjos oro teritorija virš Rytų Kinijos jūros, sukūrimą. KLR reikalauja, kad nuo šiol minėtoje zonoje skraidantys kariniai bei civiliniai lėktuvai nurodytų jai savo kelionės maršrutus[420]. Galima teigti, jog Senkaku salų ginčas buvo vienas svarbiausių veiksnių, lėmusių prastus Kinijos ir Japonijos politinius santykius netgi tuo metu, kai KLR strateginis tikslas buvo Rytų Azijos regiono stabilumo išlaikymas. Kinijos strateginių interesų regione pokyčiai ir ginčytinos teritorijos kontrolės svarba jų įgyvendinimui sąlygoja aktyvėjančią KLR užsienio politiką Rytų Kinijos jūroje. Pagrindinis jos motyvas – gamtiniai resursai. Tikėtina, kad šią problemą

[414] Smith P. J., „China-Japan Relations and the Future Geopolitics of East Asia“, *Asian Affairs*, 2009, Vol. 35, p. 234.
[415] Cheng J. Y. S., „China's Regional Strategy and Challenges in East Asia“, *China Perspectives*, 2013, Vol. 2, p. 59.
[416] Smith P. J., „China-Japan Relations and the Future Geopolitics of East Asia“, *Asian Affairs*, 2009, Vol. 35, p. 235.
[417] Dickie M., Hille K., „Japan's arrest of captain angers Beijing“, *Financial Times*, 2010, rugsėjo 8, <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/a09e651a-bb04-11df-9e1d-00144feab49a.html#axzz3U8shS26c> [žiūrėta 2015-03-12].
[418] Cheng J. Y. S., „China's Regional Strategy and Challenges in East Asia“, *China Perspectives*, 2013, Vol. 2, p. 59.
[419] Tiezzi Sh., „Japan Seeks Chinese Compensation Over 2010 Boat Collision Incident“, *The Diplomat*, 2014, vasario 14, <http://thediplomat.com/2014/02/japan-seeks-chinese-compensation-over-2010-boat-collision-incident/> [žiūrėta 2015-03-12].
[420] „How uninhabited islands soured China-Japan ties“, *BBC News*, 2014, lapkričio 10, <http://www.bbc.com/news/world-asia-pacific-11341139> [žiūrėta 2015-03-12].

galima išspręsti, tik pasiekus abiem pusėms priimtiną kompromisą dėl naudingųjų išteklių eksploatavimo.

3) Strateginės Japonijos ir JAV partnerystės klausimas. Oficialiai Amerikos ir Japonijos saugumo aljansas įkurtas 1960 m. Abipusio bendradarbiavimo ir saugumo sutartimi (angl. *Treaty of Mutual Cooperation and Security*), pakeitusia 1952 m. Abipusio saugumo paktą (angl. *Mutual Security Assistance Pact*). Šia sutartimi įsipareigojusios ginti Japoniją, JAV siekė dviejų tikslų: 1) įgyti pranašumą kovoje su Sovietų Sąjunga ir komunizmo plitimu; 2) sutrukdyti Japonijai pačiai tapti militaristine valstybe, ateityje galimai kelsiančia grėsmę Amerikai[421]. Pasibaigus Šaltajam karui, Japonija nuogąstavo, jog bendradarbiavimas su JAV saugumo srityje mažės, tačiau taip neįvyko, priešingai, buvo matyti šalių sąjungos tvirtėjimo ženklų. 1996 m. valstybės pasirašė Bendrąją saugumo deklaraciją (angl. *US-Japan Joint Declaration on Security*), kuri įpareigojo abi puses stiprinti dvišalius saugumo santykius. 1997 m. deklaracija virto Bendradarbiavimo gynyboje gairėmis (angl. *US-Japan Defense Cooperation Guidelines*)[422]. Japonijai apibrėžus konkrečius pagalbos gynyboje veiksmus, susijusius su karinių pajėgų evakuacija bei logistika, buvo paneigtos abejonės realia jos parama Amerikai, kilusios Persijos įlankos karo ir 1993 m. branduolinės krizės Korėjos pusiasalyje metu[423]. Po 2001 m. rugsėjo 11 d. įvykių JAV ir Japonijos aljansas dar labiau sutvirtėjo. Priimti teisės aktai reglamentavo naujas Japonijos pagalbos Amerikai priemones karo atveju, įskaitant gynybinių laivų panaudojimą[424]. 2002 m. pasiektas šalių susitarimas plėtoti gynybinę sistemą, integruojančią balistines raketas, o 2003 m. akcentuotas bendradarbiavimas, nukreiptas prieš masinio naikinimo ginklų naudojimą[425]. Strateginės Japonijos partnerystės su JAV stiprėjimą lemia keletas priežasčių: 1) auganti Kinijos grėsmė; 2) Japonijos ekonominė recesija; 3) Šiaurės Korėjos branduolinis pavojus ir kt.. Svarbiausias Amerikos siekis, stiprinant strateginę partnerystę su Japonija, yra pranašumo, balansuojant prieš KLR, įgijimas, nors oficialiai valstybė neigia norinti kaip nors apriboti Kiniją ar jos galios augimą. Reikia pažymėti, jog priešingai nei po Antrojo pasaulinio karo, šiuo metu JAV yra naudingas Japonijos militarizavimasis, nes jis padėtų atgrasyti KLR. Kinija suvokia, jog Japonijos ir Amerikos strateginės partnerystės tikslas – jos suvaržymas, o strateginiai KLR interesai regione galės būti realizuoti, tik susilpninus šią sąjungą. Pagrindinėmis grėsmėmis Kinija laiko: 1) Japonijos dalyvavimą JAV balistinių raketų panaudojimo gynybai planuose. Jomis apginkluoti japonų laivai

[421] Smith P. J., „China-Japan Relations and the Future Geopolitics of East Asia“, *Asian Affairs*, 2009, Vol. 35, p. 241.
[422] Kim H. W., „Substantiating the cohesion of the post-cold war US-Japan alliance“, *Australian Journal of International Affairs*, 2001, Vol. 65, p. 340–341.
[423] Smith P. J., „China-Japan Relations and the Future Geopolitics of East Asia“, *Asian Affairs*, 2009, Vol. 35, p. 242.
[424] Ten pat, p. 243.
[425] Kim H. W., „Substantiating the cohesion of the post-cold war US-Japan alliance“, *Australian Journal of International Affairs*, 2001, Vol. 65, p. 341.

galėtų dalyvauti, sprendžiant konfliktus Rytų Azijoje, pavyzdžiui, Taivano sąsiauryje; 2) Japonijos kaip militaristinės valstybės atgimimą. Nerimą KLR kelia Japonijoje svarstoma 9-o Konstitucijos straipsnio, sąlygojančio pacifistinį šalies pobūdį, pataisų galimybė[426]. Galima daryti išvadą, kad į augančios Kinijos galios apribojimą nukreipta strateginė Japonijos ir JAV partnerystė yra dar viena įtemptų politinių santykių tarp KLR ir Japonijos priežastis. Mažai tikėtina, kad šią priežastį galima pašalinti Amerikos sugebėjimu įtikinti Kiniją, jog JAV ir Japonijos sąjunga nesiekiama suvaržyti ar kitaip pakenkti kylančiai Kinijos galiai regione.

Prasti Kinijos ir Japonijos politiniai santykiai, iš dalies nulemti strateginių KLR regioninių interesų kaitos, gali neigiamai paveikti valstybių ekonominį bendradarbiavimą bei ilgalaikius Kinijos ekonominius interesus Rytų Azijoje. KLR ekonominiai ryšiai su Japonija pradėjo plėtotis 1972 m. ir nuo tada šalių bendradarbiavimas stiprėjo : 2003 m. Japonija buvo didžiausia Kinijos prekybos partnerė, 2005 m. valstybių prekybos apimtys pasiekė 190 mlrd. dolerių, o 1979–2005 m. laikotarpiu japonai suteikė kinams humanitarinės pagalbos už 29 mlrd. dolerių[427]. Japonijos tiesioginių užsienio investicijų į KLR dalis taip pat augo, pavyzdžiui, nuo 9,8 proc. 2003 m. ji pakilo iki 14,6 proc. 2004 m.[428]. Galima konstatuoti, jog stabilūs ekonominiai ryšiai naudingi abiem valstybėms: Japonijai dėl teigiamos jų įtakos kovoje su ekonominiu nuosmukiu, prasidėjusiu XX a. 10 dešimt., o Kinijai dėl galimybės pasisemti technologinės patirties ir ją pritaikyti, taip prisidedant prie ekonominės šalies gerovės. Todėl tiek KLR, tiek Japonija yra suinteresuotos intensyvinti ekonominį bendradarbiavimą. 2011 m. valstybių tarpusavio prekyba apėmė 346 mlrd. dolerių, jų prekybiniams santykiams užimant 3 vietą pagal dydį pasaulyje[429]. Japonijos užsienio investicijos į Kiniją 2011 m. siekė 81,23 mlrd. dolerių[430]. Deja, aktyvėjančios Kinijos užsienio politikos Rytų Kinijos jūroje sukeltas politinių santykių atšalimas, nors ir ne iš karto, bet darė neigiamą įtaką ekonominiam šalių bendradarbiavimui. 2012 m. KLR ir Japonijos prekybos apimtys, lyginant su 2011 m., sumažėjo 3,9 proc., o 2013 m. – dar 5,1 proc.[431]. Japonijos užsienio investicijos Kinijoje per pirmuosius tris 2014 m. ketvirčius sumažėjo iki 3,39 mlrd. dolerių – suma net 43 proc. mažesnė nei buvusi tuo pačiu metu 2013 m.[432]. Galima daryti išvadą, jog minėtos prastų Kinijos ir Japonijos politinių santykių priežastys, ypač konfliktas Rytų Kinijos jūroje, neigiamai

[426] Smith P. J., „China-Japan Relations and the Future Geopolitics of East Asia“, *Asian Affairs*, 2009, Vol. 35, p. 243–244.
[427] Ten pat, p. 232.
[428] Alvstam C. G. et al., „On the economic interdependence between China and Japan: Challenges and possibilities“, *Asia Pacific Viewpoint*, 2009, Vol. 50, p. 201–202.
[429] Armstrong Sh. P., „The Politics of Japan-China Trade and the Role of the World Trade System“, *The World Economy*, 2012, Vol. 35, p. 1102.
[430] Yuechun J., „Ties That Bind“, *China Today*, 2015, kovo 5, <http://www.chinatoday.com.cn/english/columns/2015-03/05/content_673008.htm> [žiūrėta 2015-03-13].
[431] Ten pat.
[432] Ten pat.

veikia jų ekonominį bendradarbiavimą. Tai atsispindi tokiuose ekonominiuose rodikliuose kaip prekyba bei investicijos.

Pietų Kinijos jūros konfliktas ir santykiai su Pietryčių Azijos valstybėmis. Dar vienas svarbus strateginis Kinijos tikslas Rytų Azijos regione – palanki jai teritorinių ginčų su Filipinais, Malaizija, Brunėjumi ir Vietnamu Pietų Kinijos jūroje baigtis. KLR reiškia pretenzijas į didžiausią dalį jūros vandenų, apibrėžtą vadinamąja 9 taškų linija, apimančia Paraselio ir Spratlio salas bei įeinančia į kitų konflikte dalyvaujančių šalių išskirtines ekonomines zonas (žr. 8 priedą). Vietnamas teigia, kad Paraselio ir Spratlio salos priklauso jam nuo XVII a., Filipinai įrodinėja Spratlio salų priklausomybę jiems, o Brunėjus su Malaizija siekia kontroliuoti tik tą teritoriją, kuri pagal JT Jūrų teisės konvenciją yra išskirtinė jų ekonominė zona (Malaizija dar pretenduoja į mažą dalį Spratlio salų). Teritoriniuose ginčuose dalyvauja ir Taivanas, kuris reiškia tokias pačias pretenzijas kaip KLR[433]. Pagrindinė šalių konflikto Pietų Kinijos jūroje priežastis – naudingųjų išteklių joje gausa. Labiausiai komplikuoti išlieka Kinijos ir Vietnamo santykiai. 1974 m. KLR jėga perėmė Paraselio salų valdymą iš Vietnamo, o 1988 m. – Spratlio salas[434]. XX a. 10 dešimt. pradžioje prasidėjo Kinijos ir Vietnamo varžybos dėl gamtinių resursų Pietų Kinijos jūroje eksploatacijos. Pavyzdžiui, 1992 m. KLR pasirašė naftos gavybos kontraktą su Amerikos kompanija. Vietnamas pavadino šį žingsnį neteisėtu, tačiau taip pat sudarinėjo naftos eksploatavimo sutartis su užsienio kompanijomis[435]. 1994 m. ginčytinuose vandenyse įvyko Kinijos ir Vietnamo laivų susidūrimas[436]. Konfrontacijų dėl Pietų Kinijos jūros teritorijų būta ir su kitomis Pietryčių Azijos valstybėmis. 1995 m. KLR užėmė Filipinų reikalaujamą teritorijos dalį, sumontuodama joje laivynui reikalingus įrenginius bei dislokuodama karius jų apsaugai[437]. Reikia pažymėti, jog XX a. pabaigoje Kinijos strateginiu interesu Rytų Azijoje tapus regiono stabilumo išlaikymui, santykiai su Pietryčių Azijos šalimis dėl nesutarimų Pietų Kinijos jūroje stabilizavosi. Tačiau strateginių regioninių interesų pokyčiai ir siekis diversifikuoti strateginių žaliavų tiekimo šaltinius, prasidėjus XXI a. 2 dešimt., lėmė aktyvėjančią KLR užsienio politiką Pietų Kinijos jūroje. 2012 m. Filipinai apkaltino Kiniją stiprinant karines pajėgas Spratlio salose[438]. Tais pačiais metais KLR įkūrė Sanša miestą su oficialiomis valdymo institucijomis Paraselio salose, taip pabrėždama savo galią

[433] „South China Sea dispute“, *BBC News*, 2014, gegužės 8, <http://www.bbc.com/news/world-asia-pacific-13748349> [žiūrėta 2015-03-13].
[434] Segal G., „East Asia and the „Constrainment“ of China“, *International Security*, 1996, Vol. 20, p. 117.
[435] Xuetong Y., *Analysis of China's National Interests*, Monterey: MIIS, 1996, p. 101.
[436] Segal G., „East Asia and the „Constrainment“ of China“, *International Security*, 1996, Vol. 20, p. 119.
[437] Ten pat, p. 121.
[438] „South China Sea dispute“, *BBC News*, 2014, gegužės 8, <http://www.bbc.com/news/world-asia-pacific-13748349> [žiūrėta 2015-03-13].

Pietų Kinijos jūroje. Vietnamas ir Filipinai išreiškė pasipiktinimą tokiais veiksmais[439]. Rimčiausias susidūrimas kilo 2014 m. tarp Vietnamo ir Kinijos, kai pastaroji nusprendė įrengti naftos platformą ginčytinose Paraselio salose. Tai iššaukė protestus Vietname, kurių metu buvo puolamos šalyje esančios kinų gamyklos, žuvo žmonės, dalis jų – su kinais supainioti taivaniečiai[440]. Galima teigti, kad strateginiai KLR interesai Rytų Azijos regione, kurių realizavimui svarbi teritorijų Pietų Kinijos jūroje kontrolė, ir bandymai neutralizuoti jiems kylančias grėsmes daro neigiamą įtaką santykiams su Pietryčių Azijos valstybėmis – aktyvėjanti Kinijos užsienio politika ginčytinų teritorijų atžvilgiu didina įtampą tarp jos ir kaimyninių šalių.

Auganti įtampa tarp KLR ir Pietryčių Azijos valstybių gali turėti neigiamų pasekmių ekonominiams jų santykiams. 2014 m. atsinaujinęs Vietnamo ir Kinijos konfliktas sukėlė pastarosios piliečių žūtį bei atnešė nuostolių kinų verslininkams[441]. Dėl potencialios rizikos sumažėjo kinų noras vystyti verslą Vietname, o taip pat buvo sukurtas precedentas analogiškų, KLR verslininkams grėsmę keliančių įvykių pasikartojimui kitose Pietų Kinijos jūros teritoriniuose ginčuose dalyvaujančiose valstybėse[442]. 2013 m. Kinijos ir Vietnamo prekybos apimtys sudarė 50 mlrd. dolerių, KLR užimant didžiausios Vietnamo prekybos partnerės vietą[443]. Lyginant su prekybiniais Kinijos bei JAV santykiais (minėta, jog jų prekybos vertė 2013 m. siekė 562 mlrd. dolerių), KLR ir Vietnamo prekyba nėra labai intensyvi. Tokiu atveju ekonominio šalių bendradarbiavimo nutrūkimas būtų žalingesnis Vietnamui nei Kinijai, kurioje ekonominiai valstybių ryšiai nesukuria didelės pridėtinės vertės. Aktyvėjanti KLR užsienio politika taip pat gali lemti jos ir kitos Pietų Kinijos jūros konflikte dalyvaujančios šalies – Filipinų – ekonominių santykių atšalimą. 2011 m. Filipinų prezidento vizito Kinijoje metu buvo sutarta 2016 m. padvigubinti valstybių tarpusavio prekybą iki 60 mlrd. dolerių, pasirašyti 5 oficialūs dvišaliai dokumentai, įskaitant penkmečio prekybos ir ekonominės plėtros programą, o svarbiausia – nuspręsta prioritetu laikyti ekonominę sąjungą, o ne teritorinius nesutarimus[444]. Tačiau 2012 m. Filipinai apkaltino KLR plečiant įtaką ginčytinoje Pietų Kinijos jūros teritorijoje. Pasikeitusi valstybės vadovų retorika tais metais neturėjo didesnio poveikio ekonominiams jų santykiams. Šalių prekybos apimtys

[439] „South China Sea dispute“, *BBC News*, 2014, gegužės 8, <http://www.bbc.com/news/world-asia-pacific-13748349> [žiūrėta 2015-03-13].
[440] „UN will mediate in China-Vietnam row“, *BBC News*, 2014, birželio 11, <http://www.bbc.com/news/world-asia-27778410> [žiūrėta 2015-03-13].
[441] Xiaohua L., „A No-Win Situation: Viet Nam should not let maritime disputes hurt relations with China*“, Beijing Review*, 2014, birželio 12, p. 17.
[442] Ten pat.
[443] Nguyen T., „Vietnam Seeks to Step Out of China's Economic Shadow“, *Voice of America*, 2014, birželio 26, <http://www.voanews.com/content/vietnam-seeks-to-step-out-of-chinas-economic-shadow/1945940.html> [žiūrėta 2014-03-14].
[444] McGregor T., „Trade Can Improve Sino-Philippines Ties“, *Crienglish*, 2011, rugsėjo 2, <http://english.cri.cn/6909/2011/09/02/2561s656518.htm> [žiūrėta 2015-03-14].

2012 m. augo 12,8 proc., siekdamos 36,4 mlrd. dolerių[445]. Dvišalių investicijų suma buvo lygi 195 mln. dolerių, iš kurių 130 mln. dolerių sudarė Filipinų investicijos į Kiniją[446]. Tikėtina, jog valstybių bendradarbiavimas prekybos, investicijų bei kitose srityse silpnės, jeigu politiniai Kinijos ir Filipinų santykiai išliks įtempti. Galima daryti išvadą, kad konfliktai Pietų Kinijos jūroje gali sąlygoti ekonominių KLR ryšių su Vietnamu ir Filipinais – pagrindinėmis ginče dalyvaujančiomis Pietryčių Azijos šalimis, atšalimą, tačiau dėl menko pastarųjų indėlio į Kinijos ekonomikos augimą, jie neurėtų būti pervertinami.

Santykiai su JAV. Strateginių regioninių KLR tikslų įgyvendinimas priklauso nuo JAV vaidmens Rytų Azijoje. Strateginiai Kinijos interesai orientuoti į tapimą dominuojančia regiono valstybe. Norėdama juos garantuoti, šalis turėtų neutralizuoti Amerikos daromą įtaką Rytų Azijai, t. y. stengtis pašalinti amerikiečių dislokuotas karines bazes ir susilpninti aljansus su regiono valstybėmis. Pagrindinis JAV siekis – balansuoti prieš kylančią Kiniją ir bandyti išlaikyti *status quo* Rytų Azijoje, t. y. sutrukdyti KLR pakeisti galios pusiausvyrą sau palankia linkme. Todėl tikėtina, kad Kinijos ir Amerikos santykiai remsis nuolatine pirmosios keliama grėsme *status quo* bei antrosios pastangomis ją suvaržyti. JAV pozicijų Rytų Azijos regione išsaugojimas priklauso nuo jos karinių pajėgumų Pietų Korėjoje ir Japonijoje bei neformalios, bet efektyvios partnerystės su Taivanu išlaikymo, o taip pat dvišalių sutarčių su Pietryčių Azijos šalimis. Sėkmingą KLR suvaržymo politiką lemia ne tik JAV pasiryžimas, bet ir kitų valstybių vaidmuo, balansuojant Kinijos atžvilgiu. Nors konfucianizmas, išreiškiantis hierarchinę tarptautinių santykių struktūrą, kurios viršūnėje Rytų Azijos atveju ilgą laiką buvo Kinija, lėmė, jog regiono šalims priimtinesnė šliejimosi strategija, tačiau dėl įtemptų kai kurių jų santykių su KLR tikėtinas ir balansavimo modelis. S. P. Huntingtono nuomone, Vietnamas yra ta šalis, kuri labiausiai linkusi balansuoti prieš Kiniją. Autorius teigia, jog tai sąlygoja istoriškai priešiški jų tarpusavio santykiai: 1979 m. vykęs Vietnamo ir Kinijos karas, 1974 m. bei 1988 m. susidūrimai Pietų Kinijos jūroje. XX a. 10 dešimt. KLR karinė galia, priešingai nei Vietnamo, sparčiai augo, todėl pastarasis yra suinteresuotas ieškoti sąjungininkų balansavimui prieš kaimynę. S. P. Huntingtono teigimu, buvo žengti du svarbūs žingsniai šio tikslo link: 1) Vietnamo įstojimas į ASEAN. Tačiau dėl organizacijos nenoro konfrontuoti su Kinija, mažai tikėtina, kad Vietnamas sulauks palaikymo; 2) Vietnamo ir JAV santykių gerinimas. Dėl siekio apriboti KLR Amerika yra patikimesnė sąjungininkė Vietnamui[447]. Taivanas, nepaisant to, kad daugumą jo gyventojų sudaro etniniai kinai, taip pat

[445] Yue B., „Asia Weekly: Philippines opens its arms“, *China Daily Asia*, 2013, rugsėjo 13, <http://www.chinadailyasia.com/business/2013-09/13/content_15088169.html> [žiūrėta 2015-03-14].
[446] Olchondra R. T., „China urges more open PH market“, *Inquirer*, 2013, gegužės 6, <http://business.inquirer.net/120231/china-urges-more-open-ph-market> [žiūrėta 2015-03-14].
[447] Huntington S. P., *Civilizacijų susidūrimas ir pasaulio pertvarka*, Vilnius: Metodika, 2011, p. 220.

priešiškai nusiteikęs Kinijos atžvilgiu. Daugelis gyventojų prisimena komunistinį perversmą ir priverstinį pasitraukimą į salą bei vertina Taivano pasiektą pažangą ir demokratines vertybes, kurios oponuoja KLR ideologijai[448]. Pietų Korėjos prisijungimas prie balansuojančiųjų priklauso nuo šių veiksmų įtakos santykiams su Šiaurės Korėja ir strateginės partnerystės su JAV tvirtumo[449]. Filipinai, ilgai buvę Amerikos sąjungininkais, atsisakė jos karinių bazių savo teritorijoje, tačiau vis dar išlaiko gerus santykius su JAV. Jeigu įtampa tarp Filipinų ir KLR, susijusi su konfliktu Pietų Kinijos jūroje, augs, turėtų didėti Filipinų paramos Amerikai tikimybė. Vis dėlto, esminis vaidmuo, balansuojant prieš KLR, tenka Japonijai – jos pozicija turės lemiamos įtakos galios pusiausvyrai Rytų Azijos regione. Pasak S. P. Huntingtono, tolesnės strategijos Kinijos atžvilgiu klausimas japonų visuomenėje kelia prieštaringas emocijas: dalis gyventojų pasisako už šalių bendradarbiavimą ir kompromisų paiešką, kita dalis – už aljansą su JAV bei balansavimą, o trečioji dalis linkusi siekti militarizacijos ir taip ginti savo interesus. Rytų Azijos šalių balansavimo prieš KLR sėkmė, autoriaus nuomone, priklauso nuo Japonijos prisijungimo, o pastarąjį lemia jos tikėjimas: 1) Amerikos gebėjimu išsaugoti globalios hegemonės statusą; 2) Amerikos įsipareigojimu išlaikyti karines pajėgas regione; 3) JAV ir Japonijos galimybėmis suvaržyti Kiniją, neprarandant daug resursų bei neįsiveliant į ilgalaikį, branduolinių ginklų panaudojimo riziką didinantį karą[450]. Balansavimą apsunkina bendrumo jausmo tarp valstybių ir patikimų Rytų Azijos institucinių struktūrų, ypač saugumo srityje, nebuvimas, todėl KLR prioritetas, kad tokios struktūros, leisiančios sutelkti prieš ją nukreiptą galią, nebūtų išplėtotos[451]. Kitas efektyviam balansavimui prieš Kiniją trukdantis veiksnys yra globalizacijos sąlygota didžiulė tarpusavio priklausomybė. Tiek KLR, tiek Amerikai svarbūs abipusiai prekybiniai, investiciniai ir kitokie ryšiai, būtini jų ekonominiam klestėjimui – šalims reikalingas bendradarbiavimas, o ne konfrontacija. Z. Brzezinskis pažymi, jog JAV turėtų siekti konstruktyvios partnerystės su Kinija, toleruodama saviems interesams nekenkiančias KLR ambicijas, tačiau aiškiai nubrėždama ribas, kurių peržengimas būtų žalingas Kinijai, o laikymasis – naudingas. Autoriaus nuomone, Amerika taip pat turėtų išlaikyti turimas pozicijas Rytų Azijoje ir gerus santykius su regiono partnerėmis, nes tai tik sustiprintų bendradarbiavimą su KLR, garantuojant regioninį stabilumą ir saugumą[452]. Galima daryti išvadą, kad Kinijos gebėjimas realizuoti strateginius regioninius interesus priklausys nuo JAV pozicijų Rytų Azijoje tvirtumo ir sąjungininkų, balansuojant prieš Kiniją, indėlio. Vis dėlto, naudingiausi tiek KLR,

[448] Segal G., „East Asia and the „Constrainment" of China", *International Security*, 1996, Vol. 20, p. 113.
[449] Ten pat.
[450] Huntington S. P., *Civilizacijų susidūrimas ir pasaulio pertvarka*, Vilnius: Metodika, 2011, p. 221.
[451] Segal G., „East Asia and the „Constrainment" of China", *International Security*, 1996, Vol. 20, p. 114.
[452] Brzezinski Z., *Strateginės įžvalgos. Amerika ir pasaulio galios krizė*, Vilnius: Versus aureus, 2013, p. 220.

tiek JAV būtų konstruktyvūs jų santykiai, prisidėsiantys prie ekonominės šalių gerovės bei Rytų Azijos regiono stabilumo ir saugumo užtikrinimo.

Apibendrinant šį skyrių, galima teigti, jog:

1) XXI a. formuojasi daugiapolė tarptautinė sistema, t. y. kyla nauji galios centrai ir dėl silpstančios Vakarų bei augančios kitų civilizacijų galios pastebima galios pusiausvyros slinktis iš Vakarų į Rytus. Galios ir jos pusiausvyros pokyčiams įtakos turi keletas veiksnių: sumažėjusi Vakarų valdoma teritorija, demografinė krizė Vakaruose, didelis nevakarietiškų valstybių gyventojų skaičiaus augimas, mažėjantis Rytų civilizacijoms priklausančių šalių karinių pajėgumų ir technologinio išsivystymo atotrūkis nuo Vakarų.

2) Kylančią Kinijos galią lemia šios valstybės fizinės bazės charakteristikos: didžiausia pasaulyje gyventojų populiacija ir didelė šalies teritorija (ketvirta pagal dydį pasaulio teritorija). Taip pat augantis karinis, ekonominis ir technologinis potencialas: pagal karines išlaidas Kinija užima antrąją vietą pasaulyje; pagal BVP PGP rodiklį ji yra pirmoji, o pagal realųjį BVP – antroji pasaulio ekonomika; technologine pažanga valstybė atsilieka tik nuo JAV. Tačiau, kita vertus, stabiliam Kinijos galios augimui kyla grėsmės, susijusios su strateginių žaliavų, tokių kaip nafta ir gamtinės dujos, stygiumi, mažu gyventojų populiacijos prieaugiu, visuomenėje vykstančiu senėjimo procesu, žemu pragyvenimo lygiu, atsispindinčiu BVP dalyje, tenkančioje vienam gyventojui, gabaus jaunimo emigracija, mažėjančia piliečių parama valdžiai, etniniais konfliktais, didele socialine atskirtimi tarp miesto ir kaimo bei skirtingų šalies regionų ir korupcijos problemomis.

3) Moderni Kinijos valstybinė tapatybė remiasi tradicine kinų kultūra, hierarchiją visuomenėje ir grupinius interesus pabrėžiančiu konfucianizmu bei socializmo ir kapitalizmo savybių sintezę išreiškiančia „socializmo su kinų ypatumais“ ideologija. Regioninė geopolitinė Kinijos tapatybė remiasi istorine atmintimi apie imperinę šalies galią ir XIX a. patirto pažeminimo prisiminimais. Auganti valstybės galia bei nacionalizmas kinų visuomenėje skatina susigrąžinti Rytų Azijos lyderės statusą. Todėl šalies regioninė geopolitinė tapatybė orientuojama į dominavimo (hegemonijos) regione siekį.

4) Regioniniams Kinijos interesams turi įtakos bendrieji (pastovūs) modernizacijos ir ekonominės gerovės, teritorinio integralumo bei tarptautinio pripažinimo interesai. Regioninis stabilumas ilgą laiką buvo strateginiu šalies tikslu Rytų Azijoje, tačiau valstybės galios augimas darė poveikį strateginių interesų regione kaitai, t. y. prioritetu tapo hegemonijos ir JAV įtakos Rytų Azijoje neutralizavimo siekis. Strateginių Kinijos interesų įgyvendinimas priklauso nuo palankios jai santykių su kaimyninėmis valstybėmis vystymosi perspektyvos bei teritorinių ginčų Rytų ir Pietų Kinijos jūrose

baigties. Be strateginių interesų Kinijai svarbūs ir ilgalaikiai ekonominiai interesai regione, t. y. stabilūs ekonominiai santykiai su kaimyninėmis šalimis ir Amerika, kurie yra svarbūs valstybės ekonominės galios augimui.

5) Svarbiausios grėsmės strateginiams ir ilgalaikiams ekonominiams Kinijos interesams Rytų Azijoje yra karinės ir ekonominės. Pagrindinė karinė grėsmė – galimas karinis konfliktas. Strateginių interesų įgyvendinimo atveju situacija yra dviprasmiška, t. y. viena vertus, siekis tapti regiono hegemone lemia aktyvius užsienio politikos veiksmus, kurie skatina ir karinį ginčų sprendimo būdą, tačiau, kita vertus, kilęs karinis konfliktas keltų grėsmę hegemonijos siekiui, nes turėtų neigiamos įtakos ekonominiam šalies augimui, valstybės galiai ir galimybei realizuoti strateginius interesus Rytų Azijoje. Karinis susidūrimas sutrikdytų ekonominius santykius su kaimyninėmis valstybėmis ir JAV, o tai darytų žalą ilgalaikiams Kinijos ekonominiams interesams regione. Kinijos prioritetas turėtų būti karinio konflikto potencialiose jo kilimo zonose – Taivano sąsiauryje bei Pietų ir Rytų Kinijos jūrose, vengimas. Pagrindinės šalies galią ir karinius jos pajėgumus veikiančios ekonominės grėsmės – ekonominių santykių su Rytų Azijos valstybėmis ir Amerika nutrūkimas, kuris lemtų ekonomikos augimo sulėtėjimą, Kinijos galios sumažėjimą ir strateginių interesų regione realizavimo sunkumus, bei priklausomybė nuo riboto strateginių žaliavų, reikalingų šalies karinėms pajėgoms, tiekėjų skaičiaus ir vieno tiekimo maršruto. Siekdama neutralizuoti potencialių karinių konfliktų bei ekonominių santykių su kaimyninėmis valstybėmis ir JAV nutrūkimo keliamas grėsmes, Kinija turėtų vykdyti atvirą, sutartimis, teise ir kompromisais paremtą užsienio politiką. Taip pat atsisakyti istorinių praeities nuoskaudų ir išankstinio neigiamo požiūrio pagrindu priimtų sprendimų. Norėdama išvengti strateginių žaliavų tiekimo problemų, Kinija turėtų koncentruotis į jų šaltinių bei tiekimo maršrutų diversifikavimą.

6) XX a. pabaigoje, apibrėžusi ekonominę gerovę pagrindiniu prioritetu, Kinija laikėsi nuosaikios užsienio politikos Rytų Azijoje. Strateginiai KLR interesai apėmė regioninį stabilumą ir karinių konfliktų su kaimyninėmis valstybėmis bei JAV vengimą, garantuojančius gerus ekonominius tarpusavio santykius. XXI a. 2 dešimt. regione pastebima aktyvėjanti Kinijos užsienio politika, sąlygota augančios šalies galios, jos regioninės geopolitinės tapatybės, strateginių interesų Rytų Azijoje pokyčių ir dalies jiems kylančių grėsmių, tokių kaip alternatyvių strateginių žaliavų šaltinių stygius, bei noro jas neutralizuoti. Vis dėlto, Kinijai svarbūs ne tik strateginiai, bet ir ilgalaikiai ekonominiai interesai regione, varžantys aktyvią jos užsienio politiką. KLR santykiai su kaimyninėmis šalimis ir JAV paremti laviravimu tarp šių interesų. Norint realizuoti strateginius interesus ir tapti Rytų Azijos hegemone, Kinijai būtinas jos ir Taivano susivienijimas. Nors jis yra *de facto* nepriklausoma valstybė, KLR laiko Taivaną integralia savo teritorijos dalimi. Stiprėjant Taivano nepriklausomybės judėjimui,

matomas Kinijos pasiryžimas sutrukdyti jam tapti *de jure* nepriklausoma šalimi, pasitelkiant netgi karines priemones. Tačiau šių valstybių ekonominės tarpusavio priklausomybės augimas riboja KLR strateginių interesų Rytų Azijoje įgyvendinimą ir skatina vengti konflikto eskalacijos. Šiaurės Korėjos svarba strateginiams KLR interesams regione – jos atliekama „buferinės zonos“ Pietų Korėjoje dislokuotoms JAV karinėms pajėgoms funkcija. Pastarosios užtikrinimas priklausys nuo Kinijos sugebėjimo, garantuojant Korėjos pusiasalio stabilumą ir vengiant karinio konflikto jame, išlaikyti valdžioje šios totalitarinės valstybės režimą. Pietų Korėjos vaidmuo strateginių Kinijos regioninių interesų įgyvendinime susijęs su jos buvimu strategine JAV partnere – KLR naudingas ryšių tarp šių šalių silpnėjimas, o ilgalaikių ekonominių interesų Rytų Azijoje realizavimui Kinijai reikalingas ekonominis jos ir Pietų Korėjos bendradarbiavimas. Siekiant įgyvendinti strateginius interesus regione, KLR taip pat svarbu užsitikrinti teritorijų Rytų ir Pietų Kinijos jūrose kontrolę bei susilpninti Japonijos ir Amerikos sąjungą. Tačiau aktyvūs Kinijos veiksmai Rytų ir Pietų Kinijos jūrose kenkia ekonominiams jos santykiams su Japonija ir Pietryčių Azijos valstybėmis. Vis dėlto, tikėtina, kad tolesnis KLR galios ir ekonominės gerovės augimas skatins ją ryžtingiau siekti strateginių tikslų, o ekonominiai interesai taps antraeiliais. Be to, Kinijos strateginių interesų regione realizavimas priklausys ir nuo JAV vaidmens Rytų Azijoje bei kitų regiono valstybių paramos jai, balansuojant prieš KLR.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Tiriant Kinijos regioninį geopolitinį kodą Rytų Azijoje, prieita prie šių išvadų:

1. Valstybės galia tarptautiniuose santykiuose apibrėžiama kaip vieno jų dalyvio gebėjimas priversti kitą elgtis taip, kaip jis paprastai nesielgtų, t. y. galia veikti kitų valstybių veiksmus. Šalies galią sudaro materialūs ją lemiantys veiksniai, tokie kaip valstybės fizinė bazė, kariniai, ekonominiai ir technologiniai pajėgumai, bei nematerialūs veiksniai: gyventojų lojalumas šaliai, piliečių parama valdžiai, kultūros patrauklumas, morale paremta diplomatija ir kt.. Tarptautinės sistemos stabilumą garantuoja galios pusiausvyra tarp valstybių, t. y. situacija, kai nė vienas tarptautinių santykių subjektas nėra pranašesnėje pozicijoje ir negali nustatyti taisyklių kitiems tarptautinių santykių subjektams. Šalies galia atlieka svarbų vaidmenį, konstruojant valstybės geopolitinį kodą – geografinių, geopolitinių ir geostrateginių prielaidų visumą, turinčią įtakos užsienio politikos formavimui. Galia apsprendžia geopolitinio kodo veikimo mastą – globalų, regioninį ar lokalų. Regioninis geopolitinis kodas orientuotas į konkretų regioną ar kelis regionus, todėl jo realizavimui būtina galia, leidžianti daryti įtaką to regiono ar regionų valstybėms. Regioninio geopolitinio kodo tyrimą galima atlikti, išanalizavus jo sandaros elementus, t. y. valstybinę ir regioninę geopolitinę tapatybes, kuriose užkoduotos vertybės bei normos iš dalies lemia šalies tikslus ir jų įgyvendinimo priemones; nacionalinius valstybės interesus regione; jiems kylančias grėsmes ir jų neutralizavimo būdus.
2. Svarbiausi valstybės galią lemiantys parametrai rodo, jog Kinija disponuoja galia, leidžiančia jai daryti įtaką Rytų Azijos regiono šalims: 1) KLR yra didžiausią gyventojų populiaciją turinti valstybė pasaulyje (2014 m. – 1,356 mlrd. žmonių) ir užima ketvirtą pagal dydį pasaulio teritoriją (9,597 mln. kv. km); 2) pagal BVP PGP rodiklį 2014 m. spalį Kinija aplenkė JAV ir tapo pirmąja pasaulio ekonomika (šalių BVP PGP atitinkamai 17,6 ir 17,4 trln. dolerių), o pagal realiojo BVP rodiklį ji užima antrąją vietą (2014 m. Kinijos BVP – 10 trln. dolerių, JAV – 17,5 trln. dolerių); 3) pagal karines išlaidas KLR taip pat yra antroji pasaulyje (2014 m. jos karinis biudžetas siekė 132 mlrd. dolerių, JAV – 526,8 mlrd. dolerių); 4) pagal technologinę pažangą Kinija atsilieka tik nuo JAV (jos dalis pasaulio aukštųjų technologijų pramonėje 2012 m. buvo 24 proc., JAV – 27 proc.). Nors pagal svarbiausius valstybės galią lemiančius veiksnius Kinijos galia auga, tačiau mažėjanti gyventojų parama valdžiai, etniniai konfliktai Tibeto ir Sindziango regionuose, turtinė nelygybė tarp kaimo ir miesto bei skirtingų valstybės regionų ir šalyje klestinti korupcija kelia grėsmę Kinijos politiniam stabilumui bei gali turėti neigiamos įtakos tolesniam jos galios didėjimui.

3. Pirmasis Kinijos regioninio geopolitinio kodo sandaros elementas – valstybinė ir regioninė geopolitinė tapatybės. Moderni Kinijos valstybinė tapatybė remiasi konfucianizmu, akcentuojančiu hierarchinius visuomenės santykius ir grupinių interesų svarbą, bei socializmo ir kapitalizmo bruožus apimančio „socializmo su kinų ypatumais“ ideologija. KLR socializmas skatina sparčią šalies modernizaciją, ekonominį augimą ir gyventojų didžiavimosi savo valstybe jausmus, turinčius įtakos regioninės geopolitinės tapatybės formavimui. Formuojama regioninė geopolitinė tapatybė pagrįsta siekiu susigrąžinti XIX a. prarastą Rytų Azijos regiono lyderės statusą, t. y. dominavimą šiame regione. Antrasis Kinijos regioninio geopolitinio kodo sandaros elementas – nacionaliniai valstybės interesai regione. Strateginiai Kinijos interesai Rytų Azijoje yra JAV regionui daromos įtakos neutralizavimas ir siekimas tapti hegemone šiame regione, o ilgalaikiai nacionaliniai jos interesai Rytų Azijoje yra ekonominiai, t. y. geri ekonominiai santykiai su kaimyninėmis valstybėmis ir Amerika. Trečiasis Kinijos regioninio geopolitinio kodo sandaros elementas – nacionaliniams šalies interesams kylančios regioninės grėsmės ir jų neutralizavimo būdai. Svarbiausios grėsmės Rytų Azijos regione yra karinės ir ekonominės. Pagrindinė karinė grėsmė – galimas karinis konfliktas, kuris gali daryti neigiamą įtaką valstybės ekonomikos ir galios augimui bei strateginių ir ilgalaikių ekonominių interesų Rytų Azijoje realizavimui. Potencialios karinių susidūrimų regione zonos yra Taivano sąsiauris bei Pietų ir Rytų Kinijos jūros. Ekonominės grėsmės – ekonominio bendradarbiavimo su Rytų Azijos regiono šalimis ir JAV nutrūkimas bei alternatyvių strateginių žaliavų, reikalingų efektyviam Kinijos karinių pajėgų funkcionavimui, šaltinių ir tiekimo maršrutų trūkumas, t. y. priklausomybė nuo Artimųjų Rytų naftos, tiekiamos per Malakos sąsiaurį. Siekiant neutralizuoti potencialių karinių konfliktų kilimo, ekonominių santykių su kaimyninėmis valstybėmis ir JAV nutrūkimo bei alternatyvių strateginių žaliavų šaltinių ir tiekimo maršrutų trūkumo keliamas grėsmes: 1) Kinijos prioritetas turėtų būti atvira, sutartimis, teise ir kompromisais paremta užsienio politika; 2) Kinija turėtų atsisakyti istorinių aplinkybių suformuoto, išankstinio neigiamo požiūrio į Japoniją ir JAV; 3) Kinija turėtų įgyvendinti strateginių žaliavų tiekėjų ir tiekimo maršrutų diversifikaciją.
4. Vertinant Kinijos užsienio politiką Rytų Azijos regione, galima teigti, jog: 1. XX a. pabaigoje, apibrėžusi ekonominę gerovę svarbiausiu tikslu, Kinija laikėsi nuosaikios užsienio politikos šiame regione. Strateginiai jos interesai buvo regioninis stabilumas ir karinių konfliktų su kaimyninėmis valstybėmis bei JAV vengimas, užtikrinantis gerus ekonominius tarpusavio santykius; ir 2. XXI a. 2 dešimt. regione pradeda ryškėti aktyvėjanti Kinijos užsienio politika, kurią lemia: 1) auganti valstybės galia, sudaranti prielaidas aktyviais užsienio politikos veiksmais siekti tikslų regione; 2)

konstruojama regioninė geopolitinė tapatybė, paremta noru vėl užimti Rytų Azijos lyderės poziciją; 3) strateginių interesų regione pokyčiai – regioninį stabilumą ir karinių konfliktų vengimą keičia JAV įtakos eliminavimo ir hegemonijos Rytų Azijoje siekis; 4) aktyvi alternatyvių strateginių žaliavų tiekėjų ir tiekimo maršrutų paieška, susijusi su jų trūkumo keliama grėsme.

5. Formuojant ir įgyvendinant užsienio politiką, Kinijai yra reikšmingi strateginiai ir ilgalaikiai ekonominiai jos interesai Rytų Azijoje, pastarieji gali iš dalies riboti aktyvią regioninę užsienio politiką. Reikia pripažinti, jog, viena vertus, norint realizuoti strateginius interesus ir tapti hegemone regione, Kinijai būtina siekti šių tikslų: 1) prisijungti Taivaną; 2) išlaikyti valdžioje Šiaurės Korėjos, atliekančios „buferinės zonos“ Pietų Korėjoje dislokuotoms JAV karinėms pajėgoms funkciją, režimą; 3) susilpninti strategines Pietų Korėjos ir Japonijos partnerystes su Amerika; ir 4) užsitikrinti teritorijų Rytų ir Pietų Kinijos jūrose kontrolę. Kita vertus, aktyvi Kinijos užsienio politika, siekiant minėtų tikslų, gali daryti neigiamą įtaką ekonominiam bendradarbiavimui su kaimyninėmis valstybėmis ir JAV bei kelti karinio konflikto ir ekonominių santykių su šiomis valstybėmis pablogėjimo grėsmes. Tokiu atveju strateginiai Kinijos regioniniai interesai ir aktyvi užsienio politika kaip jų įgyvendinimo priemonė prieštarautų ilgalaikiams šalies ekonominiams interesams Rytų Azijoje.
6. Galima teigti, kad magistro darbe keliamas **hipotetinis teiginys**, jog šiuo metu aktyvią Kinijos užsienio politiką Rytų Azijos regione lemia auganti jos galia ir konstruojamas regioninis geopolitinis kodas, pasitvirtino tik iš dalies. Auganti KLR galia bei tokie valstybės regioninio geopolitinio kodo sandaros elementai kaip regioninė geopolitinė tapatybė, strateginiai interesai Rytų Azijoje, alternatyvių strateginių žaliavų šaltinių trūkumo grėsmė ir siekis ją neutralizuoti lemia aktyvią Kinijos užsienio politiką regione, tačiau kiti jos regioninio geopolitinio kodo sandaros elementai, t. y. ilgalaikiai ekonominiai šalies interesai Rytų Azijoje bei galimo karinio konflikto ir ekonominių santykių su kaimyninėmis valstybėmis ir JAV nutrūkimo keliamos grėsmės, riboja aktyvius Kinijos užsienio politikos veiksmus šiame regione.

REKOMENDACIJOS

Auganti Kinijos galia, nacionaliniai interesai, ypač susiję su strateginėmis žaliavomis, suponuoja keletą pasiūlymų dėl tolimesnių tyrimų. Pirma, siūloma tirti Kinijos regioninį geopolitinį kodą Centrinėje Azijoje. Šiame regione gausu gamtinių dujų ir naftos išteklių, reikalingų augančiai šalies ekonomikai, todėl Kinija investuoja lėšas į Centrinės Azijos valstybių infrastruktūros plėtojimo ir gamtinių resursų gavybos projektus. Centrinės Azijos regiono šalių dujų ir naftos ištekliai svarbūs yra ir Rusijai, dėl to ateityje gali išryškėti gilesnė Kinijos bei Rusijos ekonominių interesų sankirta šiame

regione. Todėl, antra, būtų tikslinga tirti Kinijos ir Rusijos ekonominius ir politinius interesus Centrinės Azijos regione.

ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS

Tyrinėjimai:

1. Adhikari S. et al., „India's Changing Geopolitical Code: an Attempt at Analysis", *Geopolitics Quarterly*, 2008, Vol. 3, p. 4–32.
2. Alvstam C. G. et al., „On the economic interdependence between China and Japan: Challenges and possibilities", *Asia Pacific Viewpoint*, 2009, Vol. 50, p. 198–214.
3. Armstrong Sh. P., „The Politics of Japan-China Trade and the Role of the World Trade System", *The World Economy*, 2012, Vol. 35, p. 1102–1120.
4. Ashizawa K., „When Identity Matters: State Identity, Regional Institution-Building, and Japanese Foreign Policy", *International Studies Review*, 2008, Vol. 10, p. 571–598.
5. Azambuja M., „Design for a Multipolar World", *Global Governance*, 2007, Vol. 13, p. 307–310.
6. Bially J. et al., *Measuring National Power in the Postindustrial Age*, Santa Monica, 2000.
7. Brauch H. G., „Concepts of Security Threats, Challenges, Vulnerabilities and Risks", *Hexagon Series on Human and Environmental Security and Peace*, 2011, Vol. 5, p. 61–106.
8. Brzezinski Z., *Strateginės įžvlgos. Amerika ir pasaulio galios krizė*, Vilnius, 2013.
9. Buzan B., *Žmonės, valstybės ir baimė: Tarptautinio saugumo studijos po Šaltojo karo*, Vilnius, 1997.
10. Cabestan J. P., „Taiwan: An Internal Affair! How China's Domestic Politics and Foreign Policy Interact on the Taiwan Issue?", *East Asia*, 2009, Vol. 26, p. 1–20.
11. Chafetz G. et al., *The Origins of National Interests*, London, 1999.
12. Cheng J. Y. S., „China's Regional Strategy and Challenges in East Asia", *China Perspectives*, 2013, Vol. 2, p. 53–65.
13. Dadush U., Stancil B., *The World Order in 2050*: policy outlook, Washington: Carnegie Endowment for International Peace, 2010.
14. Duchatel M., „The US return to Asia does not close the window on China's strategic opportunity", *China Perspectives*, 2011, Vol. 1, p. 74–75.
15. Frankel J., *Tarptautiniai santykiai permainingame pasaulyje*, Kaunas, 1993.
16. Fukuyama F., „The End of History", *The National Interest*, 1989, Vol. 16, p. 1–27.
17. Glaser B. S., *Pivot to Asia: Prepare for Unintended Consequences*: global forecast, Washington: Center for Strategic and International Studies, 2012.

18. He Y., „History, Chinese Nationalism and the Emerging Sino-Japanese Conflict“, *Journal of Contemporary China*, 2007, Vol. 16, p. 1–24.
19. Hill C., *The Changing Politics of Foreign Policy*, Basingstoke, 2003.
20. Honghua M., „China's National Identity in Transition: Domestic and International Perspectives (1982-2012)“, *Social Sciences in China*, 2014, Vol. 35, 189–207.
21. Huliaras A., Tsardanidis Ch., „(Mis)understanding the Balkans: Greek Geopolitical Codes of the Post-communist Era“, *Geopolitics*, 2006, Vol. 11, p. 465–483.
22. Huntington S. P., *Civilizacijų susidūrimas ir pasaulio pertvarka*, Vilnius, 2011.
23. Yu H., „Glorious Memories of Imperial China and the Rise of Chinese Populist Nationalism“, *Journal of Contemporary China*, 2014, Vol. 23, p. 1174–1187.
24. Yuen S., „Under the Shadow of China: Beijing's policy towards Hong Kong and Taiwan in comparative perspective“, *China Perspectives*, 2014, Vol. 2, p. 69–76.
25. Janeliūnas T., *Komunikacinis saugumas*, Vilnius, 2007.
26. Keohane R., Nye J., *Power and Interdependence*, Glenview, 1989.
27. Kim H. W., „Substantiating the cohesion of the post-cold war US-Japan alliance“, *Australian Journal of International Affairs*, 2001, Vol. 65, p. 340–359.
28. Kowert P. A., „National identity. Inside and out“, *Security Studies*, 1998/99, Vol. 8, p. 1–34.
29. Lin J. Y., „China's economic development and cultural renaissance in the multipolar growth world of the twenty-first century“, *China Economic Journal*, 2013, Vol. 6, p. 1–11.
30. Liping X., „The Korean Factor in China's Policy Toward East Asia and the United States“, *American Foreign Policy Interests*, 2005, Vol. 27, p. 241–258.
31. Littlefield A., „State Behavior and Regional Identity: The Case of China and East Asia“, *Asia-Pacific Social Science Review*, 2012, Vol. 12, p. 50–61.
32. Manicom J., „Beyond Boundary Disputes: Understanding the Nature of China's Challenge to Maritime East Asia“, *Harvard Asia Quarterly*, 2010, Vol. 12, p. 46–53.
33. Matulionytė E., „Grėsmių nacionaliniam saugumui nustatymas ir jų prevencijos galimybės“, *Jurisprudencija*, 2008, Vol. 4, p. 93–99.
34. Mauri F., *The Reconstruction of National Identity in Post-Mao China*: Master Thesis, London: University of London, 2008.
35. Meissner W., „China's Search for Cultural and National Identity from the Nineteenth Century to the Present“, *China Perspectives*, 2006, Vol. 68, p. 1–17.
36. Morgenthau H. J., *Politika tarp valstybių: kova dėl galios ir taikos*, Vilnius, 2011.

37. Naji S., Jawan J. A., „The US Geopolitical Codes and Its Influences on the US-Iran Relations: The Case of George W. Bush's Presidency", *Journal of Politics and Law*, 2011, Vol. 4, p. 231–241.
38. Nye J., *Soft Power. The Means to Success in World Politics*, New York, 2004.
39. Okunev I., „The New Dimensions of Russia's Geopolitical Code", *Turkish Policy Quarterly*, 2013, Vol.12, p. 67–75.
40. Ong R., „South Korea and China's Security Objectives in East Asia", *Asia-Pacific Review*, 2008, Vol. 15, p. 102–119.
41. Pak J. H., „China's Pragmatic Rise and U.S. Interests in East Asia", *Military Review*, 2007, Vol. 87, p. 56–69.
42. Roskin M. G., *National Interest: From Abstraction to Strategy*: report, Carlisle: Strategic Studies Institute, 1994.
43. Segal G., „East Asia and the „Constrainment" of China", *International Security*, 1996, Vol. 20, p. 107–135.
44. Smith P. J., „China-Japan Relations and the Future Geopolitics of East Asia", *Asian Affairs*, 2009, Vol. 35, p. 230–256.
45. Sorensen C. T. N., *China's Role in East Asia*: lecture material, Copenhagen: University of Copenhagen, 2010.
46. Statkus N. ir kt., *Geopolitiniai kodai: tyrimo metodologija*, Vilnius, 2003.
47. Statkus N., Paulauskas K., *Tarp geopolitikos ir postmoderno: kur link sukti Lietuvos užsienio politikai?*, Vilnius, 2008.
48. Sutter R., „China's Rise In Asia – Are US Interests In Jeopardy?", *American Asian Review*, 2003, Vol. 21, p. 1–21.
49. Suzuki Sh., „Journey to the West: China Debates Its „Great Power" Identity", *Journal of International Studies*, 2014, Vol. 42, p. 632–650.
50. Špokas E., *Galios sąvoka. Didelės ir mažos valstybės*: paskaitų medžiaga, Vilnius: MRU, 2009.
51. Turner S., „Russia, China and a Multipolar World Order: The Danger in the Undefined", *Asian Perspective*, 2009, Vol. 33, p. 159–184.
52. Zhang F., „Rethinking the „Tribute System": Broadening the Conceptual Horizon of Historical East Asian Politics", *Chinese Journal of International Politics*, 2009, Vol. 2, p. 545–574.
53. Zhao S., „Foreign Policy Implications of Chinese Nationalism Revisted: the strident turn", *Journal of Contemporary China*, 2013, Vol 22, p. 535–553.

54. Wallerstein I., „Northeast Asia in the Multipolar World-System“, *Asian Perspective*, 2010, Vol. 34, p. 191–205.
55. Waltz K. N., *Theory of International Politics*, New York, 1979.
56. Weldes J., „Constructing National Interests“, *European Journal of International Relations*, 1996, Vol. 2, p. 275–318.
57. Xuetong Y., *Analysis of China's National Interests*, Monterey, 1996.

Politinė publicistika:

58. Armbruster W., „Taiwan's new president Seeks improved relations with China: Closer economic integration expected“, *Shipping Digest*, 2008-06-02.
59. Arthur Ch., „The Chinese technology companies poised to dominate the world“, *The Guardian*, 2014-06-03, <http://www.theguardian.com/world/2014/jun/03/chinese-technology-companies-huawei-dominate-world> [žiūrėta 2015-02-18].
60. Bell D. A., „Why China's Leaders See Corruption as a Mortal Threat“, *The World Post*, 2015-02-17, <http://www.huffingtonpost.com/daniel-a-bell/china-corruption-threat_b_6699410.html> [žiūrėta 2015-02-21].
61. „Bloomberg: Baltijos šalys kitąmet bus vienas iš karščiausių geopolitinių taškų“, *15 minučių*, 2014-12-21, <http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/pasaulis/bloomberg-baltijos-salys-kitamet-bus-vienas-is-karsciausiu-geopolitiniu-tasku-57-473935> [žiūrėta 2015-02-16].
62. Capaccio A., „Chinese Military Shows New Capabilities, Pentagon Says“, *Bloomberg Business*, 2014-06-06, <http://www.bloomberg.com/news/articles/2014-06-05/chinese-military-shows-new-capabilities-pentagon-says> [žiūrėta 2015-02-16].
63. „China and the Tibetans“, *BBC News*, 2011-08-15, <http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-pacific-14533879 > [žiūrėta 2015-02-19].
64. „China Yuan Rises 2,91% Against U.S. Dollar In 2013“, *MNI News*, 2013-12-31, <https://mninews.marketnews.com/content/china-yuan-rises-291-against-us-dollar-2013> [žiūrėta 2015-02-17].
65. „China Overview“, *U.S. Energy Information Administration*, 2014-02-04, <http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=ch> [žiūrėta 2015-03-05].
66. „China protests at Japanese PM's latest WW2 shrine tribute“, *The Guardian*, 2014-10-17, <http://www.theguardian.com/world/2014/oct/17/china-protests-japan-shinzo-abe-yasukuni-shrine> [žiūrėta 2015-03-05].

67. „China under-reports defence spending, says US", *BBC News*, 2014-06-06, <http://www.bbc.com/news/world-asia-china-27727486> [žiūrėta 2015-02-11].
68. „China's challenges: political change, polution and protest", *The Guardian*, 2012-03-18, <http://www.theguardian.com/world/2012/mar/18/china-challenges-next-generation> [žiūrėta 2015-02-19].
69. „China's military spending: At the double", *The Economist*, 2014-03-15, <http://www.economist.com/news/china/21599046-chinas-fast-growing-defence-budget-worries-its-neighbours-not-every-trend-its-favour > [žiūrėta 2015-02-16].
70. „China's Peaceful Development", *Xinhua*, 2011-09-06, <http://news.xinhuanet.com/english2010/china/2011-09/06/c_131102329_3.htm> [žiūrėta 2015-03-01].
71. „China's population: The most surprising demographic crisis", *The Economist*, 2011-05-05, <http://www.economist.com/node/18651512> [žiūrėta 2015-02-15].
72. „Chinese and American GDP forecasts: Catching the eagle", *The Economist*, 2014-08-22, <http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2014/08/chinese-and-american-gdp-forecasts> [žiūrėta 2015-02-17].
73. Dickie M., Hille K., „Japan's arrest of captain angers Beijing", *Financial Times*, 2010-09-08, <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/a09e651a-bb04-11df-9e1d-00144feab49a.html#axzz3U8shS26c> [žiūrėta 2015-03-12].
74. Duncan H., Martosko D., „America usurped: China becomes world's largest economy – putting USA in second place for the first time in 142 years", *Daily Mail*, 2014-10-09, <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2785905/China-overtakes-U-S-world-s-largest-economy-IMF-says-economy-worth-17-6trillion-America-falls-second-place-time-1872.html> [žiūrėta 2015-01-13].
75. Feldstein M., „China's Biggest Problems Are Political, Not Economic", *The Wall Street Journal*, 2012-08-02, <http://www.wsj.com/articles/SB10000872396390443687504577562841960920940> [žiūrėta 2015-02-19].
76. Hengjun Y., „Xi's Anti-Corruption Campaign: Moving China's „Cheese"", *The Diplomat*, 2015-02-04, <http://thediplomat.com/2015/02/xis-anti-corruption-campaign-moving-chinas-cheese/> [žiūrėta 2015-02-21].
77. „How uninhabited islands soured China-Japan ties", *BBC News*, 2014-11-10, <http://www.bbc.com/news/world-asia-pacific-11341139> [žiūrėta 2015-02-16].

78. „In China, an Unprecedented Demographic Problem Takes Shape“, *Stratfor Global Intelligence*, 2013-08-21, <https://www.stratfor.com/analysis/china-unprecedented-demographic-problem-takes-shape> [žiūrėta 2015-02-15].
79. „Inequality: Gini out of the bottle“, *The Economist*, 2013-01-26, <http://www.economist.com/news/china/21570749-gini-out-bottle> [žiūrėta 2015-02-20].
80. Yue B., „Asia Weekly: Philippines opens its arms“, *China Daily Asia*, 2013-09-13, <http://www.chinadailyasia.com/business/2013-09/13/content_15088169.html> [žiūrėta 2015-03-14].
81. Yuechun J., „Ties That Bind“, *China Today*, 2015-03-05, <http://www.chinatoday.com.cn/english/columns/2015-03/05/content_673008.htm> [žiūrėta 2015-03-13].
82. Jacobs H., „Here's The Ridiculous Loot That's Been Found With Corrupt Chinese Officials“, *Business Insider*, 2015-01-22, <http://www.businessinsider.com/the-ridiculous-loot-thats-been-found-with-corrupt-chinese-officials-2015-1> [žiūrėta 2015-02-21].
83. Khalid H., „Pivot to Asia: US Strategy to Contain China or to Rebalance Asia?“, *The Washington Review of Turkish & Eurasian Affairs*, 2015, vasaris, <http://www.thewashingtonreview.org/articles/pivot-to-asia-us-strategy-to-contain-china-or-to-rebalance-asia.html> [žiūrėta 2015-03-08].
84. Lin G., „China's Restless Minorities: Chinese Policy in Tibet and Xinjiang“, *Wilson Center*, 2000-10-18, <http://www.wilsoncenter.org/event/chinas-restless-minorities-chinese-policy-tibet-and-xinjiang> [žiūrėta 2015-02-19].
85. McGregor T., „Trade Can Improve Sino-Philippines Ties“, *Crienglish*, 2011-09-02, <http://english.cri.cn/6909/2011/09/02/2561s656518.htm> [žiūrėta 2015-03-14].
86. Mearsheimer J. J., „Taiwan's Dire Straits“, *The National Interest*, 2014, kovas/balandis.
87. Minter A., „The Politics of Corruption in China“, *Bloomberg*, 2014-12-08, <http://www.bloombergview.com/articles/2014-12-08/the-politics-of-corruption-in-china> [žiūrėta 2015-02-21].
88. Mizokami K., „Five Chinese Weapons of War America Should Fear“, *The National Interest*, 2014-05-07, <http://nationalinterest.org/feature/five-chinese-weapons-war-america-should-fear-10388> [žiūrėta 2015-02-16].
89. Moxley M., „China renews „Go West“ effort“, *Asia Times*, 2010-07-23, <http://www.atimes.com/atimes/China_Business/LG23Cb01.html> [žiūrėta 2015-02-21].

90. Nebehay S., „New U.N. rights boss says in talks with China on Tibet visit“, *Reuters*, 2014-10-16, <http://www.reuters.com/article/2014/10/16/us-china-un-rights-idUSKCN0I511A20141016> [žiūrėta 2015-02-20].
91. Nguyen T., „Vietnam Seeks to Step Out of China’s Economic Shadow“, *Voice of America*, 2014-06-26, <http://www.voanews.com/content/vietnam-seeks-to-step-out-of-chinas-economic-shadow/1945940.html> [žiūrėta 2014-03-14].
92. Olchondra R. T., „China urges more open PH market“, *Inquirer*, 2013-05-06, <http://business.inquirer.net/120231/china-urges-more-open-ph-market> [žiūrėta 2015-03-14].
93. Perlo-Freeman S., „Deciphering China’s latest defence budget figures“, *Sipri*, 2014, kovas, <http://www.sipri.org/media/newsletter/essay/perlo-freeman-mar-2013> [žiūrėta 2015-02-16].
94. Platt G., „The Ties That Bind: Taiwan is expanding its ties with mainland China, boosting it’s own economic prowess“, *Global Finance*, 2011-10-01, <http://www.gfmag.com/magazine/october-2011/country-report-taiwan> [žiūrėta 2015-03-08].
95. „Rising Income Inequality in China: A Price Worth Paying?“, *Chinafolio*, 2014-02-16, <http://www.chinafolio.com/rising-income-inequality/> [žiūrėta 2015-02-20].
96. Ross R. S., „Chinese Nationalism and Its Discontents“, *Maritime Security. Asia*, 2011-10-26, <http://maritimesecurity.asia/free-2/maritime-security-asia/chinese-nationalism-and-its-discontents/> [žiūrėta 2015-02-25].
97. „South China Sea dispute“, *BBC News*, 2014-05-08, <http://www.bbc.com/news/world-asia-pacific-13748349> [žiūrėta 2015-03-04].
98. „Taivanas smerkia Kinijos priimtą įstatymą“, *Delfi*, 2005-03-14, <http://www.delfi.lt/news/daily/world/taivanas-smerkia-kinijos-priimta-istatyma.d?id=6246120> [žiūrėta 2015-03-04].
99. „Text of China’s anti-secession law“, *BBC News*, 2005-03-14, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/4347555.stm> [žiūrėta 2015-03-04].
100. „The rural-urban divide: Ending apartheid“, *The Economist*, 2014-04-19, <http://www.economist.com/news/special-report/21600798-chinas-reforms-work-its-citizens-have-be-made-more-equal-ending-apartheid> [žiūrėta 2015-02-20].
101. Tiezzi Sh., „China Reacts to the Crimea Referendum“, *The Diplomat*, 2014-03-18, <http://thediplomat.com/2014/03/china-reacts-to-the-crimea-referendum/> [žiūrėta 2015-03-01].

102. Tiezzi Sh., „Japan Seeks Chinese Compensation Over 2010 Boat Collision Incident“, *The Diplomat*, 2014-02-14, <http://thediplomat.com/2014/02/japan-seeks-chinese-compensation-over-2010-boat-collision-incident/> [žiūrėta 2015-03-12].
103. Tobin D., „Inequality in China: Rural poverty persists as urban weath baloons“, *BBC News*, 2011-06-29, <http://www.bbc.co.uk/news/business-13945072> [žiūrėta 2015-02-20].
104. „UN will mediate in China-Vietnam row“, *BBC News*, 2014-06-11, <http://www.bbc.com/news/world-asia-27778410> [žiūrėta 2015-03-04].
105. „UN: India to be world's most populous country by 2028“, *BBC News*, 2013-06-14, <http://www.bbc.com/news/world-asia-22907307> [žiūrėta 2015-02-15].
106. Weisbrot M., „2016: when China overtakes US“, *The Guardian*, 2011-04-27, <http://www.theguardian.com/commentisfree/cifamerica/2011/apr/27/china-imf-economy-2016> [žiūrėta 2015-01-13].
107. Wertime D., „It's Official: China Is Becoming a New Innovation Powerhouse“, *Foreign Policy*, 2014-02-07, <http://foreignpolicy.com/2014/02/07/its-official-china-is-becoming-a-new-innovation-powerhouse/> [žiūrėta 2015-02-11].
108. „Who are the Uighurs“, *BBC News*, 2014-04-30, <http://www.bbc.com/news/world-asia-china-22278037> [žiūrėta 2015-02-19].
109. Williams Ch., „China's hi-tech emperors“, *The Telegraph*, 2014-01-04, <http://www.telegraph.co.uk/technology/news/10550932/Chinas-hi-tech-emperors.html> [žiūrėta 2015-02-18].
110. Wong E., „China Announces 12,2 % Increase in Military Budget“, *The New York Times*, 2014-03-05, <http://www.nytimes.com/2014/03/06/world/asia/china-military-budget.html?_r=2> [žiūrėta 2015-01-13].
111. Xiaohua L., „A No-Win Situation: Viet Nam should not let maritime disputes hurt relations with China“, *Beijing Review*, 2014-06-12.

Statistiniai šaltiniai:

112. CIA Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/> [žiūrėta 2015-02-11].
113. Index Mundi, <http://www.indexmundi.com/> [žiūrėta 2015-02-15].
114. Science and engineering indicators 2002, <http://www.nsf.gov/statistics/seind02/intro/intro.htm> [žiūrėta 2015-02-11].
115. World Bank Open Data, <http://data.worldbank.org/> [žiūrėta 2015-02-11].

Internetinės svetainės:

116. About, <http://www.about.com/> [žiūrėta 2015-02-15].
117. AŽ Mintys, <http://augustinas.net/tag/politika-be-emociju> [žiūrėta 2015-02-11].
118. China tourist maps, <http://www.chinatouristmaps.com/> [žiūrėta 2015-02-15].
119. CNN Money, <http://money.cnn.com/news/economy/world_economies_gdp/> [žiūrėta 2015-01-13].
120. Economic and Commercial Counsellor's Office of the Embassy of the People's Republic of China in the Kingdom of Norway, <http://no2.mofcom.gov.cn/> [žiūrėta 2015-02-15].
121. Global fire power, <http://www.globalfirepower.com/> [žiūrėta 2015-02-16].
122. Human Rights Watch, <http://www.hrw.org/world-report/2014> [žiūrėta 2015-02-20].
123. National Bureau of Statistics of China, <http://www.stats.gov.cn/english/> [žiūrėta 2015-02-18].
124. Office of the United States Trade Representative, <https://ustr.gov/> [žiūrėta 2015-03-02].
125. Slide serve, <http://www.slideserve.com/chet/kinijos-geografija> [žiūrėta 2015-02-13].
126. The China Analyst, <http://www.thebeijingaxis.com/tca/> [žiūrėta 2015-03-02].
127. The Observatory of Economic Complexity, <http://atlas.media.mit.edu/> [žiūrėta 2015-03-02].
128. Travel China Guide, <http://www.travelchinaguide.com/> [žiūrėta 2015-02-22].
129. U.S. Department of State Diplomacy in Action, <http://www.state.gov/> [žiūrėta 2015-03-09].

Naraškevičiūtė-Kubilė I. Kinijos regioninio geopolitinio kodo Rytų Azijoje analizė / Tarptautinės politikos ir ekonomikos magistro baigiamasis darbas. Vadovė: doc. dr. Audronė Janužytė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, Politikos mokslų institutas, 2015.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuotas Kinijos regioninis geopolitinis kodas Rytų Azijoje ir jo sąsajos su valstybės užsienio politika šiame regione. Pirmoje darbo dalyje apibrėžiamos valstybės galios ir galios pusiausvyros tarptautiniuose santykiuose koncepcijos realizmo teorijoje bei regioninio geopolitinio kodo konstruktas, svarbūs Kinijos regioninio geopolitinio kodo Rytų Azijoje tyrimo modeliui sudaryti. Antroje darbo dalyje pagal sukonstruotą tyrimo modelį, t. y. valstybės galią, valstybinę ir geopolitinę tapatybes, nacionalinius interesus, šiems interesams kylančias grėsmes ir jų neutralizavimo siekį, tiriama Kinijos galios charakteristika, esminiai jos regioninio geopolitinio kodo Rytų Azijoje sandaros elementų bruožai ir valstybės užsienio politika šiame regione.

Pagrindiniai žodžiai: Kinija, valstybės galia, galios pusiausvyra, regioninis geopolitinis kodas, užsienio politika Rytų Azijoje.

Naraškevičiūtė-Kubilė I. An analysis of China’s regional geopolitical code in East Asia / Master’s Thesis in the study programme of International Politics and Economics. Supervisor: doc. dr. Audronė Janužytė. – Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Politics and Management, Institute of Political Sciences, 2015.

ANNOTATION

Master’s thesis analyzes China’s regional geopolitical code in East Asia and its links with the state’s foreign policy in this region. The first part defines the concept of power of the state and the balance of power in international relations, and the construct of regional geopolitical code. These are important for construction of exploration model of China’s regional geopolitical code in East Asia. According to this model, which includes power of the state, national and geopolitical identities, national interests, threats to them and their neutralization, in the second part China’s power, elements of state’s regional geopolitical code in East Asia and its foreign policy in this region are analyzed.

Key words: China, power of the state, balance of power, regional geopolitical code, foreign policy in East Asia.

SANTRAUKA

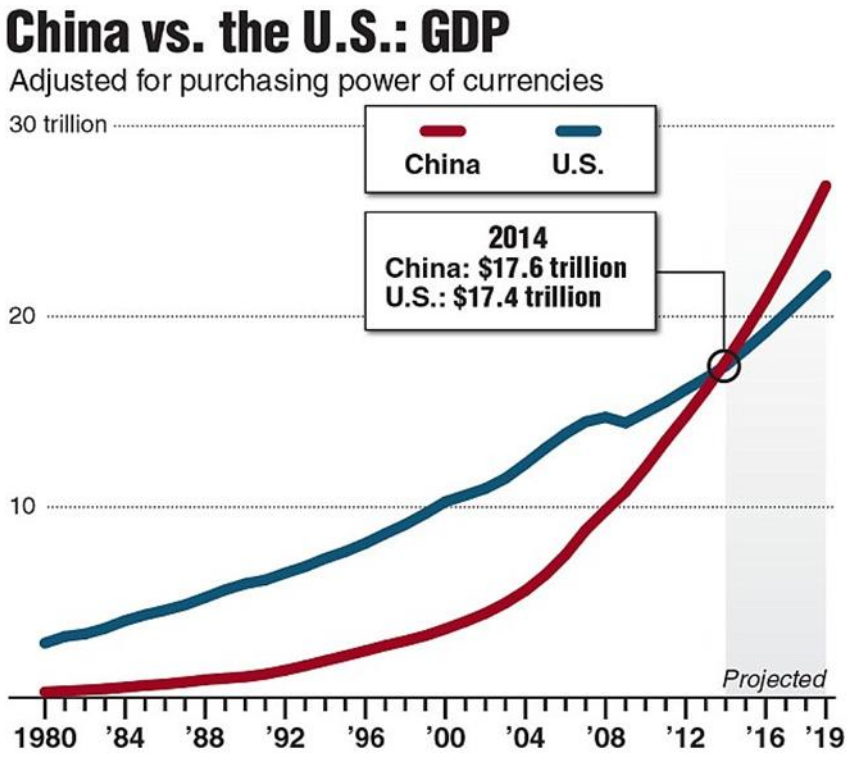
XXI a. 2 dešimt. pastebima aktyvėjanti Kinijos užsienio politika Rytų Azijos regione, susijusi su augančia valstybės galia ir jos regioniniu geopolitiniu kodu Rytų Azijoje. Didėjanti KLR galia atsispindi svarbiausiuose šalies galią sąlygojančiuose parametruose: valstybės fizinėje bazėje (pagal gyventojų skaičių Kinija užima pirmąją vietą pasaulyje, o pagal teritorijos dydį yra ketvirta); kariniuose pajėgumuose (pagal karines išlaidas Kinija yra antroji pasaulyje); ekonominiuose pajėgumuose (pagal BVP PGP rodiklį Kinija yra pirmoji pasaulio ekonomika, o pagal realųjį BVP yra antra); ir technologiniuose pajėgumuose (pagal technologinę pažangą Kinija nusileidžia tik JAV). Aktyvėjančią KLR užsienio politiką Rytų Azijoje taip pat skatina tokie jos regioninio geopolitinio kodo šiame regione sandaros elementai kaip: regioninė geopolitinė tapatybė, išreiškianti norą susigrąžinti XIX a. prarastą Rytų Azijos lyderės poziciją; strateginiai interesai regione – JAV įtakos eliminavimo ir hegemonijos Rytų Azijoje siekis; bei strateginiams interesams kylanti alternatyvių strateginių žaliavų šaltinių stygiaus grėsmė ir noras ją neutralizuoti. Tačiau Kinijai svarbūs ne tik strateginiai, bet ir ilgalaikiai ekonominiai jos interesai Rytų Azijos regione, varžantys aktyvią regioninę užsienio politiką. Norėdama įgyvendinti strateginius interesus ir tapti hegemone regione, KLR turėtų: 1) prisijungti Taivaną; 2) išlaikyti valdžioje Šiaurės Korėjos, atliekančios „buferinės zonos“ Pietų Korėjoje dislokuotoms JAV karinėms pajėgoms funkciją, režimą; 3) susilpninti strategines Pietų Korėjos ir Japonijos partnerystes su Amerika; 4) užsitikrinti teritorijų Rytų ir Pietų Kinijos jūrose kontrolę, bet aktyvi Kinijos užsienio politika, siekiant šių tikslų, neigiamai veiktų ekonominius jos santykius su kaimyninėmis valstybėmis ir JAV bei keltų karinio konflikto ir ekonominio jų bendradarbiavimo nutrūkimo grėsmę. Vis dėlto, tikėtina, kad tolesnis KLR galios ir ekonominės gerovės augimas skatins ją ryžtingiau siekti strateginių tikslų Rytų Azijoje, o ekonominiai interesai regione taps antraeiliais. Be to, Kinijos strateginių regioninių interesų realizavimas priklausys ir nuo JAV vaidmens Rytų Azijoje bei kitų regiono valstybių paramos jai, balansuojant prieš KLR.

SUMMARY

In the second decade of the 21st century there is noticeable activation of China's foreign policy in East Asia region, associated with growing power of the state and its regional geopolitical code in East Asia. China's growing power is reflected in the most important parameters, which influence country's power: the physical base of the state (in terms of population China ranks first in the world and in terms of the size of the area is the fourth); military capabilities (in terms of military spending China is the second in the world); economic capacity (according to GDP PPP, China is the first economy in the world, and according to real GDP, is the second); and technological capabilities (in terms of technological progress China is only weaker than the US). Recovery of the PRC foreign policy in East Asia is also promoted by such elements of state's regional geopolitical code in this region as: regional geopolitical identity, expressing the aim to recover its leading position in East Asia, lost in 19th century; strategic interests in the region – the elimination of US influence and hegemony in East Asia aspiration; and emerging threats to these interests, like the shortage of alternative sources of raw materials, and the purpose to neutralize those threats. However, not only strategic, but also its long-term economic interests in the region is important to PRC. Long-term economic interests hamper China's active foreign policy in East Asia. To implement strategic interests and become a hegemon in the region, the PRC should: 1) adhere Taiwan; 2) maintain North Korea's, which performs a „buffer zone" for US military forces in South Korea, regime; 3) weaken strategic South Korea and Japan partnerships with America; 4) secure control of the areas in East and South China seas; but active China's foreign policy, in order to achieve these objectives, adversely affect its economic relations with neighbouring countries and the US, and poses military conflict and economic cooperation rupture threat. However, it is likely that the continued growth of China's power and economic prosperity will encourage it to be more determined in achieving its strategic objectives in East Asia, and economic interests in the region will become secondary. Moreover, realization of China's strategic regional interests will depend on the US role in East Asia and whether other countries in the region will support her in balancing against the PRC.

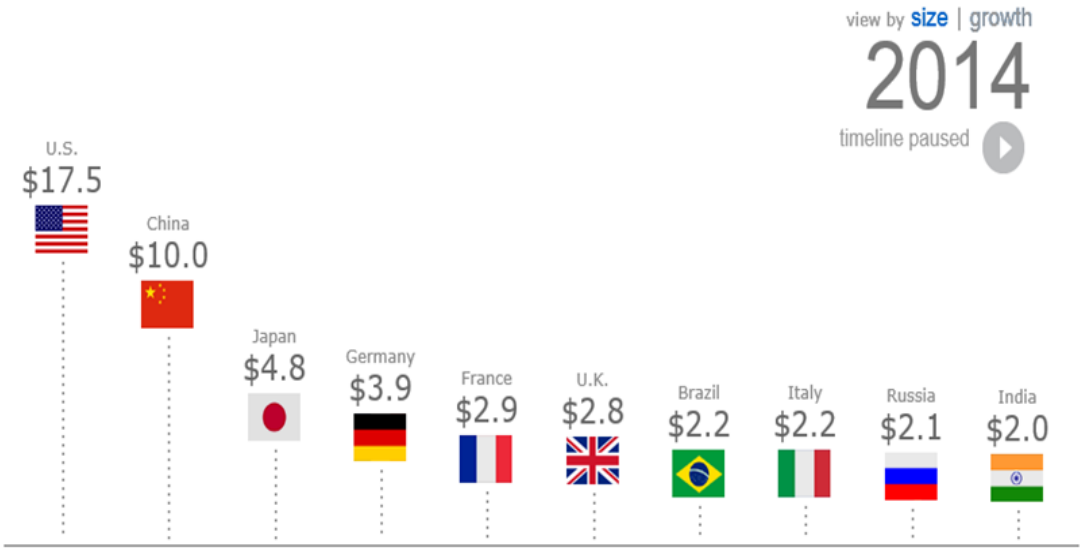
PRIEDAI

1 priedas. JAV ir Kinijos BVP pagal perkamosios galios paritetą (trln. $)

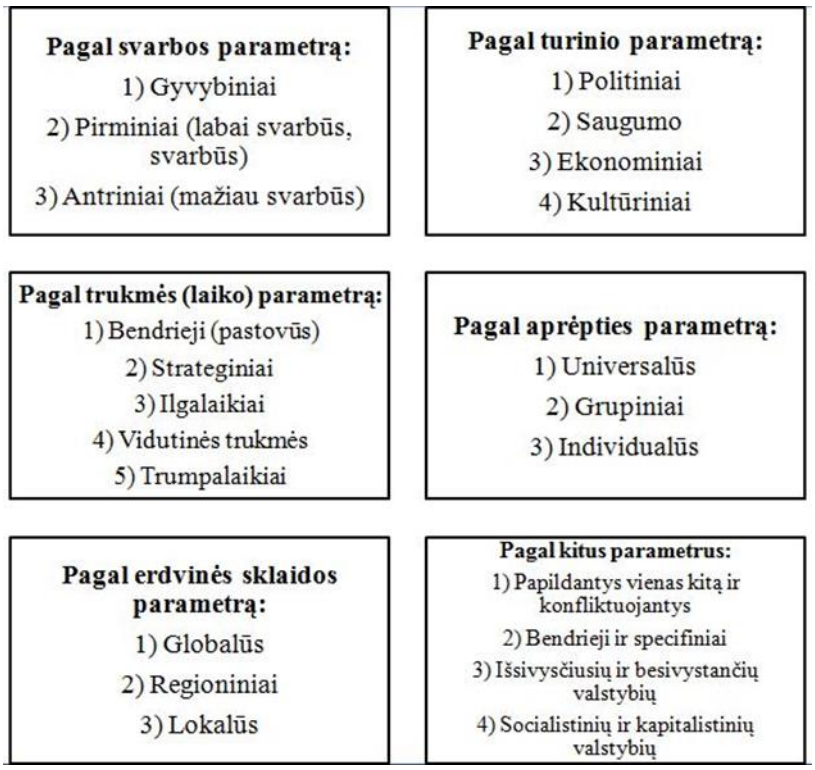
Šaltinis: Duncan H., Martosko D., „America usurped: China becomes world's largest economy – putting USA in second place for the first time in 142 years", *Daily Mail*, 2014-10-09, <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2785905/China-overtakes-U-S-world-s-largest-economy-IMF-says-economy-worth-17-6trillion-America-falls-second-place-time-1872.html> [žiūrėta 2015-01-13].

2 priedas. 10 didžiausių valstybių pagal realųjį BVP 2014 m. (trln. $)

Šaltinis: CNN Money, <http://money.cnn.com/news/economy/world_economies_gdp/> [žiūrėta 2015-01-13].

3 priedas. Nacionalinių interesų rūšys

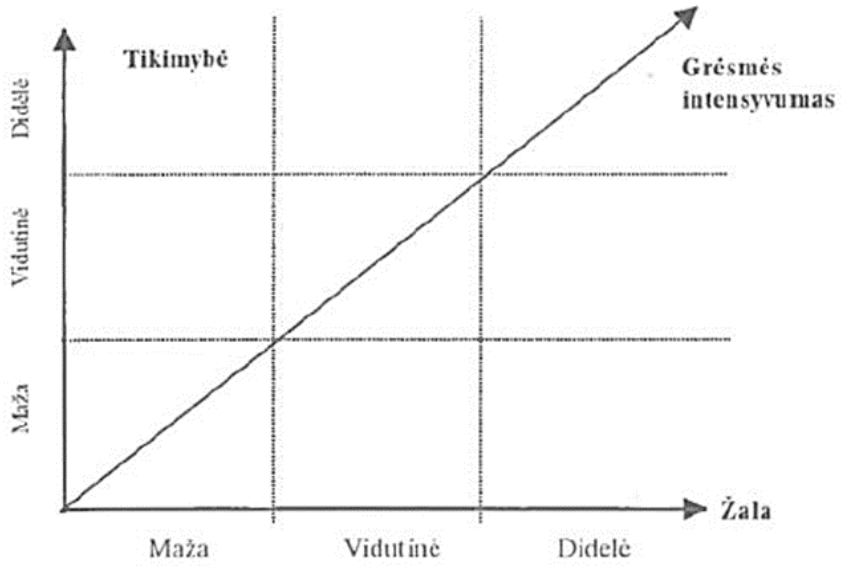
Sudaryta autorės, remiantis šiais šaltiniais: Statkus N. ir kt., *Geopolitiniai kodai: tyrimo metodologija*, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2003, p. 68; Xuetong Y., *Analysis of China's National Interests*, Monterey: MIIS, 1996, p. 19–20.

4 priedas. Pažeidumai ir jų tipai

	Sociopolitinis integralumas	
	Silpnas	Stiprus
Silpna	Labai pažeidžiama daugelio grėsmių tipų	Ypač pažeidžiama karinių grėsmių
Galia		
Stipri	Ypač pažeidžiama politinių grėsmių	Santykinai nepažeidžiama daugelio grėsmių tipų

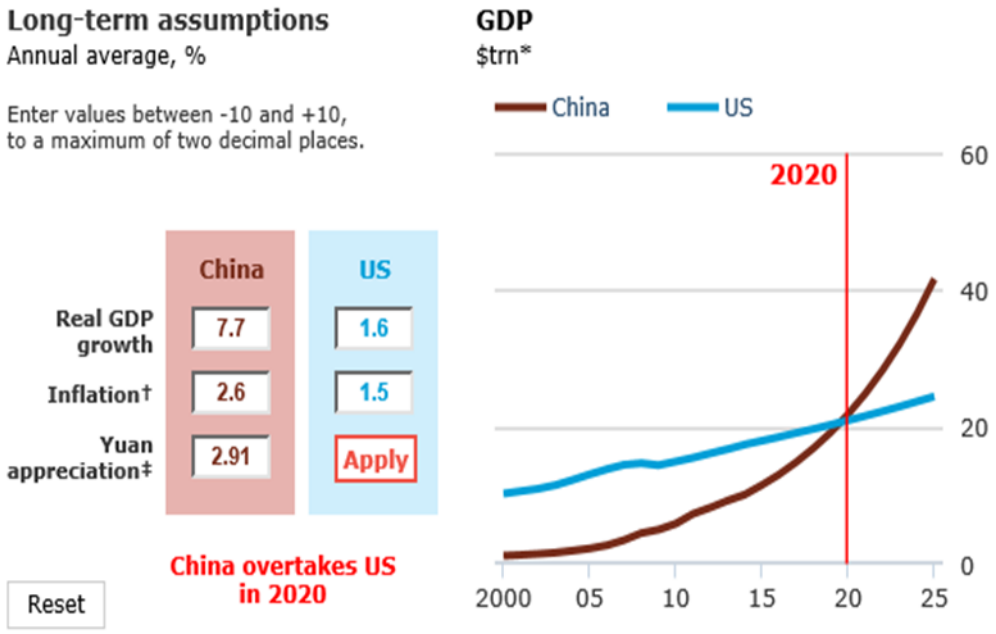
Šaltinis: Buzan B., *Žmonės, valstybės ir baimė: Tarptautinio saugumo studijos po Šaltojo karo*, Vilnius: Eugrimas, 1997, p. 158.

5 priedas. Grėsmės intensyvumas

Šaltinis: Statkus N. ir kt., *Geopolitiniai kodai: tyrimo metodologija*, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2003, p. 78.

6 priedas. Kinijos ir JAV realiųjų BVP susilyginimo prognozė (trln. $)

Šaltinis: „Chinese and American GDP forecasts: Catching the eagle“, *The Economist*, 2014-08-22, <http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2014/08/chinese-and-american-gdp-forecasts> [žiūrėta 2015-02-17].

7 priedas. Ginčytinos Rytų Kinijos jūros teritorijos

Šaltinis: „Territorial dispute sees Japan left behind in trilateral FTA talks“, *Want China Times*, 2013-12-04, <http://www.bilaterals.org/?territorial-dispute-sees-japan> [žiūrėta 2015-03-12].

8 priedas. Ginčytinos Pietų Kinijos jūros teritorijos

Šaltinis: „South China Sea dispute“, *BBC News*, 2014-05-08, <http://www.bbc.com/news/world-asia-pacific-13748349> [žiūrėta 2015-03-13].